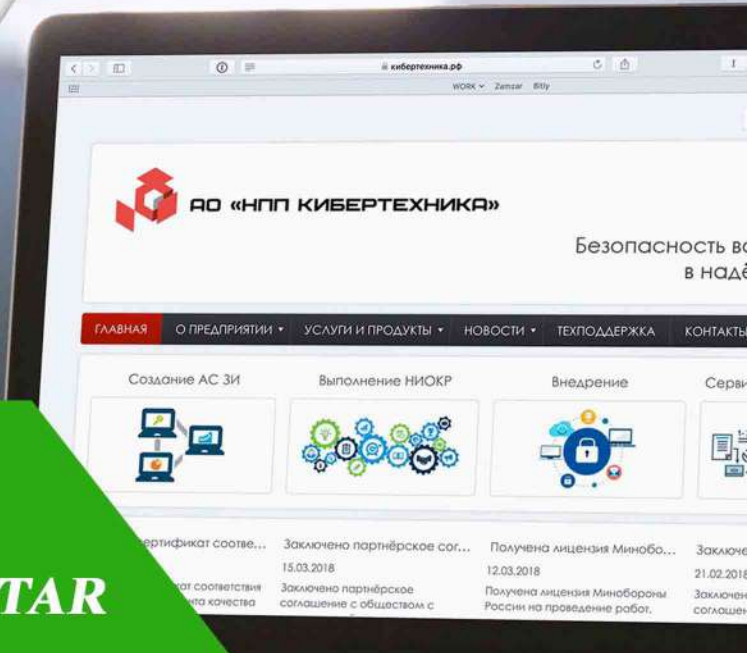

VOLUME #3
ISSUE#3,
MART 2025

**«YANGI O‘ZBEKISTONDA
TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR» RESPUBLIKA ILMIIY-AMALIIY
KONFERENSIYASI**

**Research Science and
Innovation House**

 <https://universalpublishings.com>
editor@universalpublishings.com

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

**«YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR» RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI.**

31.03.2025-yil.

Ushbu to'plamda « **YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR**» ilmiy konferensiyasi 2025-yil 3-soni 3-qismiga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

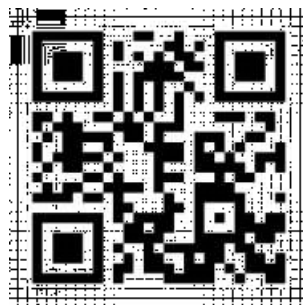
Jurnal tarkibidagi barcha maqolalarga **DOI** unikal raqami biriktirilib, **Zenodo, Open Aire, Google
Scholar** xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan jurnallar ro'yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman tan olinadi.

Asos: O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Konferensiya materiallaridan professor-o'qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o'qituvchilari, ilmiy xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Eslatma! Konferensiya materiallari to'plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar, hisobotlar, ma'lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to'g'riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

**“RESEARCH SCIENCE AND INNOVATION
HOUSE” MCHJ**

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir: Eshqarayev Sadridin Chorievich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tibbiyot va tabiiy fanlar kafedrasini mudiri, kimyo fanlari falsafa doktori, dotsent Termiz, O'zbekiston.

Mas'ul kotib: Boboyorov Sardor Uchqun o'g'li Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali magistranti

Nashrga tayyorlovchi: Eshqarayev Samariddin Sadridin o'g'li Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti magistranti

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Texnika fanlari muharriri, Eshqarayev Ulug'bek Chorievich – Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti "Boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrasini dotsenti, texnika fanlari nomzodi, Denov, O'zbekiston.

Texnika fanlari muharriri Babamuratov Bekzod Ergashevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, falsafa fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Kimyo fanlari muharriri Mirabbos Xojamberdiev Ikromovich- Berlin Technische Universität dotsenti, kimyo fanlari doktori, Berlin, Germaniya

Kimyo fanlari muharriri, Eshqurbonov Furqat Bozorovich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, kimyo fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Iqtisodiyot fanlari muharriri Otamurodov Shavkat Tillayevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti prorektori, iqtisod fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Ijtimoiy va gumanitar fanlar muharriri, Xudoyberdiyev Xursand Xudoyberdiyevich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, ijtimoiy-gumanitar fanlar doktori, Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Otamurodov Furqat Abduraimovich, Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali direktori, Termiz, O'zbekiston tibbiyot fanlari falsafa doktori, Termiz, O'zbekiston.

Biologiya fanlari muharriri Nurova Zamira Annakulovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali. Termiz, O'zbekiston, biologiya fanlari doktori, dots., Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Turabayeva Zarina Kenjabekovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali, tibbiyot falsafa fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Sotsiologiya fani muharriri Eryigitova Lobar Qodirovna Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa sotsiologiya fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Filologiya fanlari muharriri Jo'rayeva Ramziya Abdurahimovna Qo'qon davlat pedagogika instituti. Qo'qon, O'zbekiston filologiya fanlari doktori (PhD), katta o'qituvchi.

Fizika-matematika-fanlari muharriri Bobamuratov Ulug'bek Erkinovich Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa fanlari doktori, fizika-matematika-fanlari, Termiz, O'zbekiston.

**"YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR" RESPUBLIKA ILMIIY-AMALIY KONFERENSIYASI**
Volume 3, Issue 3, Mart 2025

Tibbiyot fanlari muharriri Axmedov Kamoliddin Xakimovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali 1-son davolash fakulteti dekani, tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tibbiyot fanlari muharriri Vohidov Alisher Shavkatovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali Umumiy xirurgiya, bolalar xirurgiyasi va bolalar urologiyasi kafedrasini mudiri Tibbiyot fanlari doktori, professor

Gumanitar fanlar muharriri Rahmonov Abduqahhor Abdusattorovich Ma'naviy-axloqiy tarbiya va yoshlar bilan ishlash bo'yicha direktor o'rinbosari, falsafa fanlari doktori (PhD)

ПРОБЛЕМА ЛИЧНОСТИ В ПСИХОЛОГИИ

Ибрагимова Нозима Дилшодовна

Tashkent University of Applied Sciences

Факультета педагогики и психологии

3 курса 10 группы

Аннотация: Мы можем относиться к этому тесту с некоторой неудобством, учитывая контекст, в котором мы обычно его принимаем. И это было как вызовом, так и решающим фактором в нашей научной и профессиональной жизни.

Ключевые слова: личность, подходы, индивид развития личности, жизнь, кризис, дискуссия

Проблема личности в психологии — одна из центральных. Её изучают с точки зрения внутреннего строения, закономерностей возникновения, формирования и развития, особенностей социально-психологических проявлений, роли в этом природных, биологических (наследственных), социальных и других обстоятельств.

«Личность ≠ индивид; это особое качество, которое приобретается индивидом в обществе, в целокупности отношений, общественных по своей природе, в которые индивид вовлекается. (...) Иначе говоря, личность есть системное, и поэтому “сверхчувственное” качество, хотя носителем этого качества является вполне чувственный, телесный индивид со всеми его врожденными и приобретенными свойствами. Они, эти свойства, составляют лишь условия (предпосылки) формирования и функционирования личности, как и внешние условия и обстоятельства жизни, выпадающие на долю индивида». Личность и индивид представляя собой единство, тем не менее, не тождественны друг другу. Личность, являясь особым «системным качеством» индивида, раскрывается в трех пространствах «психологического измерения».

Некоторые базовые проблемы психологии личности:

Проблема структуры личности. Тесно связана с принципом системности, который предполагает исследовать объект с точки зрения его иерархического строения и типов связи между отдельными уровнями. [2](#)

Проблема мотивации поведения. Основана на принципе активности и связана с решением круга вопросов о классификации мотивов, изучении динамики мотивационного процесса и соотношении мотива и цели.

Проблема развития личности. Источником развития личности являются условия её жизни, социально-исторический контекст

Проблема психического здоровья и психопатологии. Касается критериев здоровой личности и стратегий диагностики заболевания.

Проблема личности в психологии — одна из ключевых и самых сложных. Она охватывает множество вопросов, связанных с пониманием сущности, структуры, становления и развития личности. Психология личности изучает, что делает человека уникальным, как формируются его убеждения, поведение, мотивация и эмоциональные реакции. Проблема личности заключается в определении ее природы, границ и факторов, влияющих на формирование.

Основные подходы к изучению личности:

1. Психоаналитический подход (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер)

Рассматривает личность как результат взаимодействия сознательных и бессознательных процессов. Особое внимание уделяется детским переживаниям и внутренним конфликтам.

2. Гуманистический подход (А. Маслоу, К. Роджерс)

Считает личность стремящейся к самоактуализации и самореализации. Подчеркивает свободу выбора, индивидуальность и внутренние ресурсы человека.

3. Когнитивный подход (Дж. Келли, А. Бандура) Изучает когнитивные процессы (мышление, восприятие) и их роль в формировании личности. Особое внимание уделяется убеждениям и социальному обучению.

4. Бихевиористический подход (Дж. Уотсон, Б. Ф. Скиннер) Рассматривает личность как совокупность привычек и реакций, сформированных в процессе обучения и воздействия среды.

5. Черты личности и типологии (Г. Айзенк, Р. Кеттел)

Исследует устойчивые черты личности и выделяет типы людей на основании их психологических особенностей.

Проблемы и дискуссии:

1. Единство и целостность личности. Как согласовать множество различных качеств в одном человеке?
2. Свобода воли и детерминизм. Насколько наши поступки свободны, а насколько они предопределены биологическими, социальными и психологическими факторами?
3. Соотношение врожденного и приобретенного. Что больше влияет на личность — генетика или воспитание и среда?
4. Самоидентичность и кризис идентичности. Как человек формирует свою идентичность и что происходит в периоды жизненных кризисов?

Список литературы

1. Агейкин, Д.И. Датчики контроля и регулирования / Д.И. Агейкин. Изд-во «Машиностроение». - М., 1965. - 416 с.;
2. www.vibrobit.ru;
3. www.sensorica.ru;
4. www.maxparts.ru;
6. ГОСТ 7470-92. Глубиномеры микрометрические. Технические условия. М.: Издательство стандартов. 1992 - 8с.

O'RTA VA UZOQ MASOFALARGA YUGURISH TAHLILI

Ashurov Raxmatillo Quvondiqovich, o'qituvchi,

Jumayev Asatillo Ro'zimurodovich

e-mail: ashurovraxmatillo@gmail.com

Samarqand davlat chet tillar instituti

Annotasiya

Ushbu maqolada o'rta va uzoq masofalarga yugurish tahlili, tayyorgarlik jarayoni va muvaffaqiyatga erishish uchun muhim omillar haqida batafsil ma'lumot beriladi. O'rta va uzoq masofalarga yugurish insoniyat tarixida qadimdan mavjud bo'lib, dastlab ovchilik va omon qolish uchun muhim vosita sifatida shakllangan. Qadimgi Yunonistonda marafon yugurishi afsonaviy Feidippidning jasorati bilan bog'liq bo'lib, bu sport turi Olimpiya o'yinlarining muhim yo'nalishlaridan biriga aylangan. O'rta asrlarda yugurish harbiy tayyorgarlik va elchilik xizmati uchun ahamiyatli bo'lgan.

Kalit so'zlar: *o'rta va uzoq masofalarga yugurish, tahlil, insoniyat tarixi, muvaffaqiyatga erishish, ovchilik, sport, omon qolish uchun muhim vosita, jismoniy tayyorgarlik, marafon yugurishi, afsonaviy Feidippid, Olimpiya o'yinlari, yengil.*

Kirish. Zamonaviy atletikaning rivojlanishi XIX asr oxiriga borib taqaladi. 1896-yilda o'tkazilgan birinchi zamonaviy Olimpiya o'yinlarida o'rta va uzoq masofaga yugurish rasman sport turi sifatida tan olingan. XX asrda esa sportchilar jismoniy tayyorgarlik, ovqatlanish va texnologiyalardan foydalangan holda natijalarini sezilarli darajada yaxshiladilar. Bugungi kunda o'rta va uzoq masofalarga yugurish eng nufuzli sport yo'nalishlaridan biri bo'lib, marafon, yarim marafon va stadion yugurishlari kabi turlari ommalashgan.

O'rta va uzoq masofalarga yugurishning rivojlanish insoniyat tarixi bilan uzviy bog'liqdir. Ibtidoiy jamoa tuzum davrida insonlar kundalik ehtiyojlarini qondirish va yashash uchun kurash asnosida hayvonlarni ov qilganlar va turli xavf-xatarlardan o'zlarini olib qochganlar. Xususan, turli masofalarga yugurish, har xil buyumlarni uzoqqa va nishonga uloqtirish kabi amaliy harakatlardan iborat mashg'ulotlar bilan faol shug'ullanib kelganlar.

Qadimgi grek afsonalarida aytilishicha, qadimgi yunon pahlavoni Gerakl qirol Avgiem ustidan qozonilgan g'alaba sharafiga aka-ukalar o'rtasida yugurish musobaqasini tashkil etgan. Bu yugurish musobaqasi o'tkazish joyini 600 oyoq panjasi bilan o'lchab chiqib, bu masofani uzun stadion, ya'ni stadiy nomi bilan atagan. Stadion 192,27 m teng bo'lib, dastlabki yugurish musobaqalari ushbu stadiona o'tkazila boshlagan. O'rta masofaga yugurish Gipiy uzoq masofaga yuguruvchilarni giplitodramoslar deb atalgan. Bizgacha etib kelgan qadimiy qo'lyozmalarda yozilishicha Olimpiada o'yinlari qadimdan o'tkazilib kelinganligi haqida ma'lumotlar berilgan. Yugurish musobaqalari eramizdan avvalgi 776 yillarda ham o'tkazilganligi haqida ushbu qo'lyozmalarda ma'lumotlar qoldirilgan. 1580 yillarda ham qadimiy Yunonistonda va Yevropa mamlakatlarida Afina va Angliya davlatlarida musobaqalar tashkil qilib o'tkazilganligi haqida ma'lumotlar berilgan. 1850 — 1870 yillar davomida ham yengil atletika turlari jahon bo'ylab rivojlana boshlagan.

Yengil atletika turlarini rivojlanishi manbalarda berilishicha, O'rta-yer dengizi qirg'oqlaridan emas, balki Britaniya orollaridan boshlab rivojlana boshlaganligi haqida XII asrlarda yozib qoldirilgan bitiklardan bizga ma'lum. Yugurish turlarini rivojlanishi hamda ommalashishi haqida rossiyalik A. I. Jilkin va boshqa olimlar tomonidan berilgan ma'lumotlarda 1770 yillarda birinchi bor soatbay yugurishda 1 soat davomida 17 km 300 m natija qayd etilganligi berilgan. Keyinchalik XVIII asr o'rtalaridan boshlab Angliyaning London shahrida yugurish bo'yicha musobaqalar o'tkazilganligi haqida bir qancha ma'lumotlarda bayon etilgan. Angliyaning London shahri kollej o'quvchilari o'rtasida har xil masofalarga 1 yard; 4 yard, 2 milya masofalarga yugurish turlaridan musobaqa o'tkazilganligi olingan manbalardan bizga ma'lum. 1869 yillarda havaskor engil atletika klublari Angliyada tashkil etila boshlagan, keyinchalik dunyoning ko'pgina davlatlarida ham havaskor engil atletika klublari ochilgan. 1888 yilda Rossiyada Peterburgning Tyaplevo shaharchasida birinchi bor "Havaskor engil atletika" klubi ochiladi. Italiya, Fransiya, Avstraliya, Germaniya, Finlyandiya, Chexiya kabi davlatlarda ham "Havaskor yengil atletika" klublari tashkil qilinadi va shu davrlardan boshlab ilk bora yengil atletika klublari o'z faoliyatlarini boshlaganlar.

Gresiyaning Afina shahrida 1896 yilning 6 — 15 aprel kunlari o'tkazilgan. I Olimpiada o'yinlari dasturidan yengil atletikaning o'rta va uzoq masofalarga yugurish turlari o'rin olgan. Lekin 800-1500 m. masofalarga yugurish turidan sportchilar ishtirok etishgan. 5000-1000 m.

masofalarda sportchilar bo'lmaganligi uchun o'tkazilmagan. Ushbu Olimpiyada o'yinlarining 800-1500 m. masofalarida Avstraliyalik sportchi Flek E. g'alaba qozongan.

1900 yilning 20 may – 28 oktyabr oylarida Fransiyaning Parij shahrida o'tkazilgan II Olimpiada o'yinlaridan yengil atletikaning o'rta va uzoq masofalarga yugurish turlaridan medallar uchun kurashgan Buyuk Britaniyalik A. Tizou 800 m va Ch. Bennet 1500 m masofada g'olib chiqqanlar. G'olib yengil atletikachilar Kontinental musobaqalarda ham bir necha bor mamlakat chempionati g'olib va sovrindori bo'lishgan. Keyinchalik dunyoning barcha mamlakatlarida o'rta va uzoq masofaga yuguruvchilarni tarbiyalab xalqaro musobaqalarga olib chiqishgan.

O'rta masofaga yugurish turlari 1904 yilda o'tkazilgan Olimpiada o'yinlarida 800-1500 m masofalarga yugurish turlaridan Amerika qo'shma shtatlari vakili 800 m 1:56,0 va 1500 m masofalarda D. Laytbodi 4:05,4 natija bilan Olimpiada chempioni bo'lgan.

XIX asrning 1990 yillariga kelib dunyoda o'rta masofalarga yugurish turlari rivojlana boshlagan. Amerika Qo'shma Shtatlari sportchilaridan – D. Laytbodi, M. Cheppard, D. Mexidit, angliyalik sportchilardan A. Jekson, A. Xill, fransiyalik J. Gilyamo, Finlyandiyadan Paavo Nurmi kabi etuk o'rta va uzoq masofalarga yuguruvchi sportchilar turli davrlarda Olimpiyada o'yinlari, mamlakat birichiligi musobaqalarida g'olib bo'lishgan.

1920-1930 yillarda finlyandiyalik dunyoga mashhur sportchi Paavo Nurmi uzoq masofalarga yugurishda jahon rekordlarini ko'p bor yangilagan sportchi sanaladi. Keyinchalik 1936-1942 yillar oralig'ida o'rta masofalarga yuguruvchilar safi yana bir sportchi germaniyalik Rudolf Xarbig bilan boyigan. U 800, 1500 m masofalarga yugurish turlaridan jahon rekordini o'rnatgan sportchi hisoblanadi.

1945-1956 yillar o'rtalarida daniyalik sportchi Gunnar Nils Nilson jahon sportiga o'zining yuqori texnikasi va yuksak sport natijalari bilan kirib kelgan. Shu davrda Gunnar Nilsonga teng keladigan o'rta va uzoq masofalarga yuguruvchi sportchi bo'lmagan. U 1500 m masofani 3:40,8 natija ko'rsatib jahon rekordini yangilagan. 1950-1960 yillarda G'arbiy Germaniya vakili Gerbert Missalla, amerikaliklardan Tomas Dj. Merfi, M. Uitfeld, T. Kurtney, lyuksemburglik J. Bartel, chexoslovakiyalik E. Zatopek, irlandiyalik R. Delaney, "Sobiq Ittifoqida" V. Kuts, yangi zellandiyalik P. Shnell, M. Xelberg, avstraliyalik X. Yelliot, shu davrning eng kuchli sportchilaridan sanalgan. Yuqorida nomlari zikr etilganlar jahon chempionlari va ushbu turlarda rekord o'rnatgan sportchilardan hisoblanishgan.

1970-80 yillarda Jahon yengil atletikasida juda ko'plab yosh iqtidorli sportchilar yetishib chiqdilar. Ulardan P. Balotnikov, R. Sharafutdinov, S. Koe, X. Rono, Ivan Damme kabi jahon va Olimpiada chempionlari hamda jahon rekordchilari unvonini qo'lga kiritishgan. 1980-1990 yillar o'rtalarida Afrika qit'asi vakillari ham jahon yengil atletika sportiga yuqori sport natijalar bilan kirib keldi. Ulardan S. Auita (Marroka), S. Koskey (Keniya), portugaliyalik F. Mamede, K. Lopeshlar, A. Leytau, germaniyalik X. Kuntse kabi iqtidorli sportchilar o'rta va uzoq masofalarni yanada rivojlanishiga o'z hissalarini qo'shganlar.

1990-2000 yillar oralig'ida juda ko'plab iqtidorli sportchilar bilan jahon yengil atletikasi safi kengaydi. Ulardan P. Ereng Keniya, marokalik Kalid Skax, Xammu Butaib, Braxim Butaib, Moxamed Issangar, J. L. Barbosa (Braziliya), U. Tanui, B. Konchellax (Keniya) A. Sudnik (Rossiya), D. Bauman, D. Ondieka, (Keniya), Abele Bekeli (Efiopiya) kabi yetuk sportchilar jahon sportiga o'z hissalarini qo'shishdi.

2000-2014 yillarda jahon yengil atletika sportiga juda ko'plab yosh iqtidorli sportchilar kelib qo'shilishdi. 800 m. masofalarda Uilfred Bungey (Keniya), Yassef Kamel (Baxrayin), Mbaulin Mulaudzi (JAR), Yuriy Borzakovskiy (Rossiya), Alan Uebb (AQSh), jahon rekordchisi Devid Rudisha (Keniya). Jahonda 1500, 5000, 10000 m masofalarga yugurish bo'yicha rekordchi Efiopiyalik Keninisa Bekele bir necha bor xalqaro musobaqalar va olimpiada o'yinlari g'olib va sovrindori bo'lgan. Jahon yengil atletika sportida Bernard Lagat (AQSh), Rashid Ramzi (Baxrayin), Xayle Gebreselase (Efiopia) Abubakyer Kaki (Sudan), hozirgi kunda yengil atletika sportini rivojlanishiga o'z hissalarini qo'shmoqdalar.

Dunyoning o'rta va uzoq masofalarga sportchilarni tayyorlovchi yetakchi murabbiylaridan, AQShlik E. S. Bill Xays, yangi zellandiyalik Kennet Boun, Artur Lidyand, avstraliyalik Persi Cherutti, vengeriyalik Gabero Gero, finlyandiyalik Denis Yoxonson va Armas Valste, lyuksemburglik Valdemar Gershler, gresiyalik Missalides Simatek, angliyalik Djon Limure, rossiyalik G.I. Nikiforov, A.M. Evstatratovlarning yodga olish o'rinlidir. Yuqorida nomlari zikr etilgan murabbiylar Olimpiada chempionlari, jahon rekordchilarini tarbiyalab, jahon sportiga o'zlarining munosib hissalarini qo'shgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning 2019 yil 23-avgust kuni "Maktab ta'limini rivojlantirish umumxalq harakatiga aylanishi zarur" ma'ruzasi // Ma'rifat gazetasi 2019 yil 31-avgust soni

2. Jismoniy tarbiya va sport to'g'risidagi qonunning yangi tahriri 2015 y. 5 sentyabr.

3. X.Rofiyev. Yengil atletika va uni o'qitish metodikasi. Toshkent 2012 y
4. A. Normuradov, "Yengil atletika", Toshkent – 2005-y;
5. Fayziyev M. A., Qorayev A. F. Refleksiv videotrenglar asosida talabalarni bilimlarini rivojlantirish // " USA" INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE TOPICAL ISSUES OF SCIENCE. – 2023. – T. 8. – №. 1.
6. Jabbarova H. PHILOSOPHICAL CONCEPTS OF MASCULINITY AND FEMININITY IN ANCIENT PHILOSOPHY //International Journal of Engineering Mathematics (Online). – 2024. – T. 6. – №. 1.
7. Qorayev A. THE METHODOLOGY OF CREATING A REFLECTIVE VIDEO TRAINING ON THE SCIENCE OF" MOTHER LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY" IN HIGHER EDUCATION //Multidisciplinary Journal of Science and Technology. – 2024. – T. 4. – №. 9. – C. 106-111.
8. Toshturdiyevna K. D., Asfandiyarovych F. M. FORMATION OF THE SPIRITUAL HERITAGE OF TEMURY QUEENS IN SCHOOL GIRLS ON THE BASIS OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES //International Conference on Research Identity, Value and Ethics. – 2023. – C. 47-51.
9. Shadiev R. et al. Comparing effects of STR versus SELT on cognitive load //2019 Twelfth International Conference on Ubi-Media Computing (Ubi-Media). – IEEE, 2019. – C. 284-287.
10. Baigunissova G. et al. Flipped classroom method in higher education: a case of Kazakhstan //International Conference on Innovative Technologies and Learning. – Cham : Springer Nature Switzerland, 2023. – C. 232-241.
11. Shadiev R., Shadiev N., Fayziyev M. Facilitating online cross-cultural learning project with speech-enabled language translation technology //2020 IEEE 20th International Conference on Advanced Learning Technologies (ICALT). – IEEE, 2020. – C. 223-225.
12. Lutfullaev, M. H., and M. A. Fayziyev. "Basics of the Internet." (2001).
13. Sarxadjanova I., Fayziyev M. UMUMIY PEDAGOGIKA FANINI O'QITISHDA TUSHUNCHALARNING MANTIQUIY SXEMASIDAN FOYDALANISH //EDUCATION AND RESEARCH IN THE ERA OF DIGITAL TRANSFORMATION. – 2025. – T. 1. – №. 1. – C. 616-621.

14. Rustam S. et al. Transforming language and cultural learning in virtual reality with 360-degree video technology //Proceedings of the International CALL Research Conference. – 2024. – T. 2024. – C. 235-246.

15. Asfandiyorovich F. M., Sadikovich K. N., Ilkhomovich T. N. Shaping Students' Creative Talents through the Study of Information Technology //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry. – 2021. – T. 12. – №. 10.

**BO'LAJAK PEDAGOGLARNING TEXNOLOGIK KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA**

Avazov G'oyibnazar Berdiyevich

Termiz davlat pedagogika instituti

Texnologiya va geografiya kafedrası

o'qituvchisi

Xushboqov Xumoyun Alisherovich

Texnologik ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Maqola ta'lim jarayonlarida pedagoglarning texnologik kompetentligini rivojlantirish muammosiga bag'ishlangan. Unda texnologik yondashuv asosida pedagoglarning texnologik kompetentligini rivojlantirish muammosi o'rganilib, pedagog texnologik kompetentligining asosiy mezonlari va darajalari ochib berilgan. Shuningdek maqolada pedagog texnologik kompetentligining ta'lim sifati bilan bog'liqligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: kompetentlik, kompetensiya, texnologik yondashuv, pedagog texnologik kompetentligining mezonlari, pedagog texnologik kompetentligining darajalari, ta'lim sifati, texnologik bilimlar, ijodkorlik qobiliyatlari, loyihalash qobiliyatlari, tahlil qilish qobiliyatlari.

Mamlakatimizda shakllanib ulgurgan uzluksiz ta'lim tizimiga texnologiya va texnologik yondashuv atamalarining kirib kelishi zamonaviy ta'lim sohasidagi dolzarb voqelik hisoblanadi. Texnologik yondashuv tushunchasi rivojlangan mamlakatlar pedagogikasi bilan bir qatorda milliy pedagogikamizda ham o'zining muhim o'rniga ega. Ta'limda kompetentli yondashuv nazariyasi, kompetentlik, kasbiy kompetensiya, pedagogik kompetentlik, texnologik kompetentlik, texnologik ta'lim masalalari N.A.Muslimov, A.X. Mahmudov, Z.T.Raximov, L.R.Zaripov, A. B. Muhamadaliev va boshqalarning ilmiy ishlarida o'z aksini topgan. MDH davlatlaridan V. P. Bespalko, V. I. Bogolyubov, T. A. Ilina,

M. V. Klarin, A. Ya. Savelev, G. K. Selevko kabi olimlar o'z ilmiy taqiqotlarini aynan pedagogning texnologik kompetentligi muammolarini tadqiq qilishga bag'ishlanganlar. Pedagogik texnologiyaning o'ziga xos xususiyatlaridan bir shuki, u ta'lim jarayonida belgilangan maqsadlarga to'liq erishishni kafolatlash bilan bir vaqtda ta'lim jarayonida olinadigan natijalarni yuqori aniqlikda bashorat qilish va pedagogik jarayonlarni boshqarishga imkon beradi.

Texnologik vositalar yordamida ta'lim olib yuqori natijalarga erishgan pedagog o'zining mustaqil ijodkorligiga va talabalarning har tomonlama rivojlanishiga ko'proq e'tibor berishga qodir bo'ladi [7].

Ta'lim jarayonlariga texnologik yondashuvga asoslangan ilmiy- tadqiqot ishlarida pedagogning texnologik kompetentligi deyilganda asosan pedagogning talabalarga ta'lim va tarbiya berish uchun zarur bo'lgan pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirganligi tushunilgan. Hozirgi kunda bu sohada tadqiqot olib borayotgan tadqiqotchilar pedagogning texnologik kompetentligiga bunday nazar bilan qarash zamonaviy pedagogning umumiy kasbiy kompetentligi haqidagi tasavvurlarni sezilarli darajada torayishiga olib keladi deb hisoblaydilar.

Ta'limga texnologik yondashuvni ta'lim jarayonlariga pedagogik texnologiyalarni joriy etish orqali tadqiq qilish pedagog texnologik kompetentligining mohiyatini quyidagicha "Ta'lim jarayonlarida pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish, pedagog tomonidan bajariladigan operatsiyalar va harakatlar ketma- ketligini maqsadga yo'naltirib pedagogik jarayonlarni loyihalashni amalga oshira olish" deb talqin qilish mumkin [8]. "Texnologik kompetentlik" tushunchasi hozirgacha yagona bir ta'rifga ega emas. Fanda bu tushunchaning ta'rifini ochib berish ustida A.A. Verbiskiy, N.N. Manko, Ye.I. Nikifirova, N.B. Pikatova, D.V. Sannikov, V. E. Shteynberg, L.A. Yadvirshis kabi tadqiqotchilar izlanishlar olib borganlar.

Bu mualliflar tomonidan taklif etilgan texnologik kompetentlik tushunchasi ta'riflar aksariyatining negizida ushbu kompetensiyaga ega bo'lgan pedagog faoliyatining samaradorligi, natijadorligi va yuqori darajadagi ish unumdorligi g'oyasi yotadi.

Yu. Arutyunova, V. Bezrukova, V Bespalko, V. Ivanchenko, D. Kavtaradze, V. Pityukov, L. Podymova, Ye. Polat, V. Serikov, V. Simonenko va V. Slastyonin kabi tadqiqotchilar esa pedagogning texnologik kompetentligi uning nazariy va amaliy tayyorgarligining birligini ifodalaydi deb hisoblaydilar [9] .

Biz ushbu tadqiqotimizda N.N. Manko, Ye. I. Nikiforova, Ye.V. Kozina va

S. V. Dudovalarning tadqiqotlariga tayangan holda pedagogning texnologik kompetentligini zamonaviy pedagogning kasbiy kompetentligi ajralmas qismi sifatida talqin qilamiz va bu tushuncha texnologiyalar haqidagi bilimlarga ega bo'lish texnologiyalar, metodlar, vositalar, faoliyat shakllarini va ularni qo'llashni bilish hamda ta'lim jarayonlarini samarali tashkil etish orqali ifodalanadi. Bunda pedagogning ijodkorlik, loyihalash va tahliliy ko'nikmalari namoyon bo'ladi hamda u o'zining foyiati natijalariga nisbatan tanqidiy yondashish qobiliyatlarini o'zlashtiradi.

Pedagog texnologik kompetentligining asosiy mezonlari va darajalari haqida fikr yuritar ekanmiz quyidagilarga to'xtalib o'tishimiz zarur. Pedagog kasbiy kompetentligining tarkibiy qismi sifatida texnologik kompetentlik

-pedagog texnologik kompetentligi komponentlari shakllanganligining emperik darajasi-bunda pedagogda aksariyat holatlarda pedagogik texnologiyalar haqida yanglish bilimlarga ega bo'lish, bilimlarning tizimlashmaganligi ko'zga tashlanadi, pedagogik faoliyat usul va uslublari hamda ular uchun motivlarning shakllanmaganligi orqali ifodalanadi.

Pedagog o'z faoliyatini ta'lim jarayonining mantiqiy yaxlitligiga mos kelmaydigan va ijodkorlik ko'rinishga ega bo'lmagan alohida harakatlar ko'rinishida amalga oshiradi. Pedagogda reflektiv-tahliliy ko'nikmalarning shakllanganlik darajasi juda past bo'ladi.

-pedagog texnologik kompetentligi komponentlari shakllanganligining nazariy darajasi-bunda pedagog umumiy pedagogik texnologiyalar, xususan aniq biror bir pedagogik texnologiya haqida juda sayoz bilimlarga ega bo'ladi.

Pedagog ta'lim jarayoni bilan bog'liq bo'lgan pedagogik texnikalarning faqatgina ayrim usullariga qiziqishini namoyon etadi. Bunday darajani egallagan pedagog boshqa bir hamkasbi tomonidan namoyish etilgan harakatlarni mustaqil ravishda takrorlay olpdi.

Unda ta'lim faoliyatini tashkil etish va boshqarish bo'yicha yaxlit tizimlashgan tasavvurlar shakllanmagan bo'ladi, refleksiv-tahliliy komponent esa yuzaki darajada bo'ladi, natijalarni ta'minlovchi sabablar va bog'lanishlarni ichki tahlil qilish ko'nikmalari mavjud bo'lmaydi.

-pedagog texnologik kompetentligi komponentlari shakllanganligining algoritmlik darajasi-bu pedagogning pedagogik texnologiyalar nazariyasi haqidagi bilimlarni puxta egallaganligi va bu bilimlardan o'z faoliyatida oqilona qo'llay olishi orqali ifodalanadi. Bunday darajani egallagan pedagog mustaqil ravishda metodlarni, texnologiyalarni o'zlashtirib oladi va ularni muayyan fanni o'qitishga qaratilgan pedagogik faoliyatida safarbar eta oladi, lekin bu jarayonlarda metodlar va texnologiyalarni tanlashda qiyinchiliklarga duch keladi va fanni o'qitishda o'ziga nisbatan ishonchsizlik bilan haraktalanadi. Bunday ko'nikmalarga ega bo'lgan pedagog muayyan fanni o'qitishda faoliyatiga ijodiy yondashib o'z faoliyati algoritmini o'zgartirish imkoniyatiga ega bo'ladi hamda sabab-oqibat bog'lanishlarini va o'zaro bog'lanishlarni aniqlay oladi va o'z faoliyati natijalarini to'g'ri tahlil qiladi.

-pedagog texnologik kompetentligi komponentlari shakllanganligining kreativ darajasi-bu darajani egallagan pedagog oldingi tavsiflangan darajalarni egallagan pedagoglardan texnologik yondashuv nazariyasi va amaliyoti hvidagi bilimlarni chuqur o'zlashtirgani bilan ajralib turadi.

U pedagogik jarayonning samaradorligini ta'minlovchi muhim shartlardan biri sifatida pedagogik texnologiyalarni ta'lim berish, ta'lim oluvchilarni tarbiyalash va rivojlantirish vositasi deb hisoblaydi. Bunday pedagog ijodiy yondashish orqali texnologiyalarning tarkibiy komponentlarini o'zgartira oladi, alohida usul va metodlarni qo'llash orqali ta'lim samaradorligini oshirishi mumkin, o'z ijodiy yondashuvlari samarasi o'laroq o'zining mualliflik texnologiyasini yaratishga ham qodir.

Ta'lim jarayonida kechayotgan o'zaro ichki va tashqi bog'lanishlarni tahlil qila oladi va o'zining pedagogig faoliyatini baholash bilan birga vaziyatning rivojlanish tendensiyasini bashorat ham qila oladi. Tadqiqotimizga oid adabiyotlar tahlili natijasida quyidagicha xulosa qilishimiz mumkin, pedagogning texnologik kompetentlik darajasi quyidagi mezonlar orqali ifodalandi:

-maqsadga yo'naltirilganlik (fan xususiyatidan va qo'yilgan maqsad va vazifalardan kelib chiqib);

-ijodiy yondashuvga asoslanish;

-texnologiklik (qo'llaniladigan pedagogik texnika darajasiga ko'ra);

-optimallik (o'qitishning samarali vositalarini to'g'ri tanlash);

Pedagog texnologik kompetentligi va ta'lim sifatining o'zaro bog'liqligiga to'xtalib o'tadigan bo'lsak, dastlab "kompetensiya" va "kompetentlik" tushunchalarini o'zaro farqini anglab yetishimiz lozim, chunki ta'lim jarayonlariga kompetentli yondashuvning mohiyatini anglab yetish uchun bu tushunchalarning ta'rifini va ular o'zaro qanday nisbatlarga ega ekanligini oydinlashtirishimiz kerak bo'ladi.

Biz kompetentlikni kompetensiyalardan tarkib topgan murakkab bir tushuncha sifatida talqin etamiz. Kompetentlik va kompetensiya tushunchalariga bunday yondashuv kompetentli yondashuvning asosiy g'oyasini ifodalaydi, uning maqsadlarga va natijalarga erishishga yo'naltirilganligini belgilab beradi.

Demak kompetentlik kompetensiyalardan tarkib topadi, kompetensiyalar orqali namoyon bo'ladi va kompetensiyalar yordamida shakllanadi. Pedagog qanchalik ko'p kompetensiyalarni puxta o'zlashtirsa uning kompetentlik darajasi shunchalik yuqori bo'ladi [6].

Pedagogning kompetentligini yuqori natijalarga erishishni ta'minlovchi pedagogik faoliyatni amalga oshirish-ta'lim jarayonlarida yuzaga keluvchi muammolarini samarali bartaraf etish qobiliyat deb tushunish mumkin. Bundan tashqari kompetentlik bu pedagogning murakkab vaziyatlarda oqilona faoliyat yuritish qobiliyati deyish ham mumkin.

Vaziyat qanchalik murakkab bo'lsa pedagogning bunday qobiliyat (kompetentligi) darajasi shunchalik yuqori bo'ladi [10].

O'z navbatida shuni ham aytib o'tishimiz joizki pedagogning kompetentligi ta'lim oluvchilar bilan bevosita muloqotlar jarayonida mazmun kasb etadi, ya'ni:

-pedagogning kompetentligi ta'lim oluvchilar bilan muloqot jarayonlarida namoyon

bo‘ladi;

Shuni xulosa qilib aytish mumkinki pedagogning kompetentlik darajasi qanchalik yuqori bo‘lsa ta‘lim sifati shunchalik yuqori bo‘ladi, zero samarali pedagogik jarayonlar va ta‘lim vositalari ta‘lim oluvchilarni tarbiyalash va rivojlantirishning muhim majburiy shartlaridan biri hisoblanadi. Demak pedagogning texnologik kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish yuqorida keltirilgan shartlarning bajarilishida muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurazakov, A. (2020). "Ta'limda kreativlik va innovatsion yondashuvlar." O‘zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.
2. Isroilov, I. (2019). "O‘qituvchilarning kreativ kompetentligini rivojlantirish." O‘zbekiston Milliy Universiteti.
3. Karimov, S. (2021). "Zamonaviy ta'limda kreativ fikrlash." Ta'lim va innovatsiyalar jurnali, 3(2), 45-50.
4. Murodov, B. (2022). "Texnologiya fani o‘qituvchilarini tayyorlashda kreativlik." O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta'lim vazirligi.
5. Qodirov, R. (2020). "Kreativ kompetentlik va uning ta'lim jarayonidagi o‘rni." Pedagogika va psixologiya jurnali, 4(1), 12-18.
6. Avazov G'.B (2024) Bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarini kasbiy faoliyatiga tayyorlashda kreativ kompetentligini rivojlantirish metodikasi. So‘ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi 7-jild 1-son respublika ilmiy-uslubiy jurnali
7. Avazov G'.B (2024) Bo ‘lajak “texnologiya” fani o‘qituvchilarini kasbiy faoliyatiga tayyorlashda kreativ kompetentligini rivojlantirish metodikasi “PEDAGOGS” international research journal
8. Avazov G'.B (2024) Bo‘lajak “texnologiya” fani o‘qituvchilarini kasbiy faoliyatiga tayyorlashda kreativ kompetentligini rivojlantirish O‘zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va 30-son ilmiy tadqiqotlar jurnali

9. Avazov G'.B (2024) Methodology of creative competence development

in the preparation of future technology teachersfor their professional activity British Journal of Global Ecology and Sustainable Development

10. Avazov G'.B (2023) Педагогико-психологическая характеристика методов развития творческой компетентности при подготовке будущих учителей технологии к профессиональной деятельности Международный научный журнал № 16 (100), часть 1 «Научный импульс»

SIMSIZ SENSOR TARMOQ TUZILMASINI TANLASH USULLARI VA ALGORITMLARI.

Shaydullayev Jahongir Qudrat o'g'li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

Shaydullayevjahongir579@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada Simsiz sensor tarmoqlar (SST) taqsimlangan va atrof-muhit xarakteristikalarini monitoring qilish va unda joylashgan ob'ektlarni boshqarish uchun mo'ljallangan ko'plab simsiz sensor tugunlardan tashkil topgan o'z-o'zidan tashkil etiladigan tarmoqlar, Ko'plab simsiz sensor tugunlar cheklangan resurslar – batareya zaryadi, xotira hajmi, hisoblash imkoniyatlari va boshqalarga ega bo'lgan juda kichik qurilmalar Sensor tugunlarni tekislikka joylashtirish haqida fikr yuritilgan.

Аннотация: в данной статье Беспроводные сенсорные сети (БСС) представляют собой распределенные и самоорганизующиеся сети, состоящие из множества беспроводных сенсорных узлов, предназначенных для мониторинга характеристик окружающей среды и контроля расположенных в ней объектов. Многие беспроводные сенсорные узлы представляют собой очень маленькие устройства с ограниченным ресурсом - аккумулятором. заряд, объем памяти, вычислительные возможности и т. д. Считается, что сенсорные узлы располагаются в плоскости.

Abstract: in this article, Wireless Sensor Networks (WSNs) are distributed and self-organizing networks consisting of many wireless sensor nodes designed for monitoring environmental characteristics and controlling objects located in it, Many wireless sensor nodes are very small devices with limited resources - battery charge, memory capacity, computing capabilities, etc. Sensor nodes are thought to be placed in a plane.

Kalit so'zlar: LEACH algoritmi, PEGASIS algoritmi (Power-Efficient Gathering in Sensor Information Systems), TEEN (Threshold-sensitive Energy Efficient Protocols) algoritmi.

Ключевые слова: Алгоритм LEACH, алгоритм PEGASIS (энергетически эффективные системы сбора информации о датчиках), алгоритм TEEN (пороговые энергоэффективные протоколы).

Keywords: LEACH algorithm, PEGASIS algorithm (Power-Efficient Gathering Sensor Information Systems), TEEN (Threshold-sensitive Energy Efficient Protocols) algorithm.

Hozirgi vaqtga kelib, SSTda klaster bosh tugunini tanlash yetarlicha ko'p algoritmlari ishlab chiqilgan. Ta'kidlash kerakki, istalgan sensor tarmoq uchun bosh tugunini tanlash optimal algoritmi o'ta katta sensor tarmoqlar ilovalari soni, shuningdek bu turmoqlar tugunlarini n-o'lchamli makonda joylashtirishning turli tumanligi tufayli ishlab chiqilishi ehtimoli katta emas.

Shunga qaramay, bosh tugunini tanlash algoritmlarini tahlil qilish ularni tasniflashga imkon beradi.

Birinchi navbatda SSTda bosh tugunni tanlash algoritmlari markazlashtirilgan va markazlashtirilmagan algoritmlarga bo'linadi.

Bosh tugunini tanlash markazlashtirilgan algoritmlari energiya iste'moli bo'yicha qat'iy cheklanishlarga bog'liq bo'lmagan tarmoq qandaydir boshqarish elementida hisoblash imkoniyatlarining bo'lishini ko'zda tutadi.

Bosh tugunini tanlash markazlashtirilmagan algoritmlari bosh tugunini tanlash protsedurasi markazlashtirilgan aralashuvsiz sensor maydonning o'zi doirasida bo'lib o'tishini ko'zda tutadi. Bunda sensor tarmoqda cheklangan energetik resurslarning ozmi-ko'pmi sezlarli sarflarini ishlatishi kerak bo'lmaydigan protseduralarning o'zini murakkabligi bo'yicha juda qat'iy talablar qo'yiladi.

Bosh tugunni tanlash markazlashtirilgan algoritmiga misol Voron diagrammasidan foydalanish bilan bosh tugunni tanlash algoritmi xizmat qilishi mumkin. Uning eng ma'lum bosh tugunni tanlash markazlashtirilmagan algoritmi - LEACH algoritmi (S#.NET tizimida modellashtirish natijalari bo'yicha) qaraganda afzalligi tarmoqning uzoqroq yashash siklini ta'minlash uchun SSTning energetik samaradorligini oshirish va eng yaxshi qamrab olishni ta'minlashdan iborat .

O'xshash tadqiqotlar N. A. Al-Kadami tomonidan o'tkazilgan. [4] ishda tekislikdagi stasionar tugunlarga ega bo'lgan simsiz sensori tarmoqlar uchun marshrutlashtirish va o'z-o'zidan tashkil etish algoritmlarini tahlil qilish va baholash amalga oshirilgan

SSTning ishlash parametrlari sifatida sensor tarmoqning stabil ishlash davomiyligi, birinchi va oxirgi sensor tugunlarning ishdan chiqishigacha vaqt davrlarining davomiyligi, qoldiq energiya qaraladi. Algoritmlarni taqqoslash gomogen va geterogen tarmoqlar uchun amalga oshirildi.

Yuqorida bayon etilganlardan ko'rinadiki, tadqiq qilinadigan SST modellari SSTning maksimal yashash siklini ta'minlash va tekislikda tugunlarni bir tekis taqimlash uchun uning tugunlari energetik samaradorliklari nuqtai nazaridan ko'rib chiqildi.

LEACH algoritmi umuman energetik samaradorlik nuqtai nazaridan juda samarali algoritm hisoblanadi, lekin shu bilan bir vaqtda LEACH algoritmi klasterning bosh tugun sifatida "yaxshi" sensor tugunni tanlanishi bo'yicha kafolatlarni bermaydi. Binobarin, LEACH algoritmidan sensor tugunning joriy energetik holati haqida ko'zda tutish yo'q, u holda bosh tugun sifatida qoniqarsiz energetik xarakteristikalariga ega bo'lgan klasterning ancha tanlanmagan a'zosi tanlanishi mumkin.

PEGASIS algoritmi (Power-Efficient Gathering in Sensor Information Systems) – quvvat bo'yicha samarador sensorlardan ma'lumotlarni to'plash tizimi simsiz sensor tarmoqlarni klasterli tashkil etishga to'g'ridan-to'g'ri munosabatga ega emas.

PEGASIS algoritmi LEACH algoritmi asoslangan sensor tugunlarni ketma-ket zanjirda tashkil etish va klasterli SSTlarda ko'zda tutilganidek, zanjirdagi birinchi tugunni davriy yangilashni ko'zda tutadi.

PEGASIS algoritmidan zanjir sensor tugunlar faqat yaqindagi tugunlar bilan o'zaro ta'sirlashishi va faqat tugunlardan biri sensor tarmoqning ishlash intervallaridan har birida bazaviy stansiyaga ma'lumotlarni uzatuvchi hisoblanadigan tarzda shakllantiriladi.

Zanjirni qurish ma'lumotlar uzatiladigan masofani minimallashtirishga imkon beradi, zanjirdagi birinchi tugunni rotatsiyalash esa alohida sensor tugunlarning ishlash davomiyligini oshiradi. Bunday yondashish simsiz sensor tarmoqlar uchun umumiy energiya iste'molini kamaytirish va umuman SSTning ishlash davomiyligini oshirishga imkon beradi.

PEGASIS algoritmi LEACH algoritmi qaraganda sensor tarmoqlar va topologiyalar 1, 25, 50 va 100 % tugunlarining ishdan chiqishiga nisbatan 100–200 % ga yaxshi. Lekin PEGASIS algoritmining zanjiri ma'lumotlarni uzatishda qo'shimcha kechikishlarni vujudga keltiradi.

Bundan tashqari, PEGASIS algoritmidagi topologiyani dinamik o'zgartirish har bir tugun ma'lumotlarni uzatish mashrutlarini hisoblash uchun o'z yaqinidagi qo'shni tugunlarning energetik imkoniyatlari haqida bilishini talab qiladi. Bu paketning sarlavhasini sezilarli murakkablashtiradi va bundan tashqari, katta yuklamalar sharoitlarida sensor tarmoqning ishlashida muammolarga olib keladi.

TEEN (Thershold-sensitive Energy Efficient Protocols) algoritmining ishlashi quyidagi tarzda quriladi. Yangi klasterni tashkil etishda bosh tugun tarmoq tugunlariga “qat’iy” va “yumshoq” bo’sag’a atributi qiymatlarini uzatadi.

Tugun atributi “qat’iy” bo’sag’aning absolyut qiymatiga yetganda tugun ma'lumotlarni uzatadi, bunda “qat’iy” bo’sag’aning qiymati tugun xotirasida saqlanadi. “Yumshoq” bo’sag’a, agar bu qiymat qandaydir qiymatga o’zgarsa tugundan bosh tugunga ma'lumotlarni uzatishga imkon beradi.

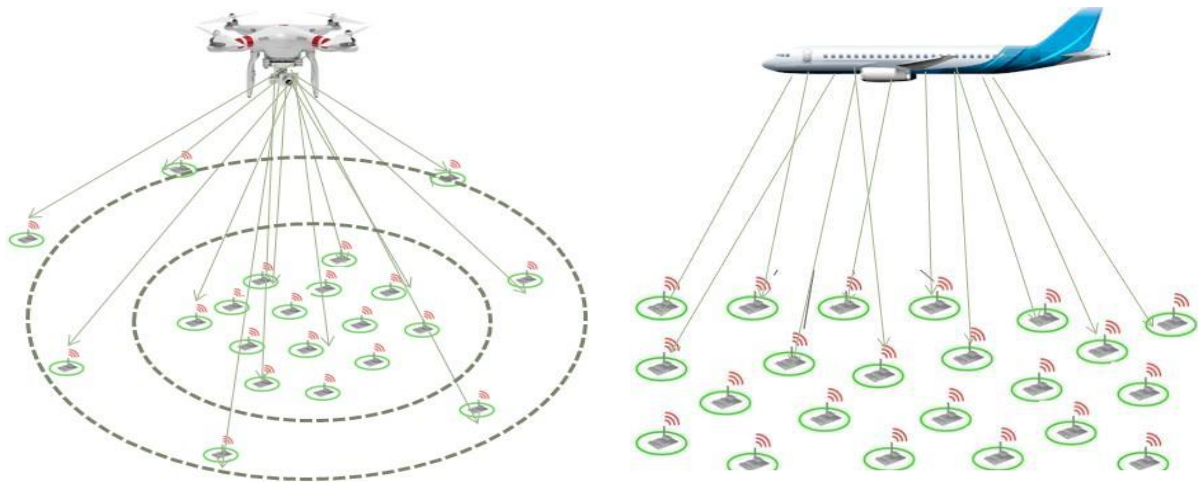
Yangi raundda, ya’ni klasterning har bir o’zgarishida “qat’iy” va “yumshoq” bo’sag’alar atributlari yangidan uzatiladi va tarmoqlarning maqsad funksiyasiga bog’liq ravishda bu atributlarni nazorat qilish va o’zgartirish mumkin.

Ta’kidlash kerakki, bosh tugunni tanlash algoritmlari va marshrutlashtirish algoritmlari turli tushunchalar hisoblanadi. Bosh tugunni tanlash algoritmlari ishlashning o’ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqish bilan SST klasterining ishlash raundida bosh tugunni aniqlaydi, ya’ni haqiqatda xizmatlarni ko’rsatish mumkin bo’ladigan tarmoqni quradi, ma'lumotlarni (xizmatlarni) uzatish esa marshrutlashtirish algoritmlari orqali to’g’ridan-to’g’ri tashkil etiladi, ular o’z navbatida, uzatiladigan trafik va bu trafikka xizmat ko’rsatishga qo’yladigan talablarga bog’liq bo’ladi.

Bundan tashqari, ko’rib chiqilgan modellar tugunlarni tekislikda bir tekis taqsimlanishini ko’zda tutadi.

Amalda tugunlarni tekislikda taqsimlanishi notekis bo’lishi mumkin.

1- rasmda tekislikda sensor tugunlarni joylashtirishning turli variantlari tasvirlangan.

1- rasm. Sensor tugunlarni tekislikka joylashtirish variantlari

Tekislikda tugunlar notekis taqsimlanishida bosh tugunni tanlash va klasterlashtirish algoritmi masalasi yetarlicha bahsli bo‘ladi. Bu taqismlashning notekisligi va mos ravishda tugunlar orasidagi turli masofalar tufayli kelib chiqadi.

Taqsimlash zonasining markazida tugunlarning zichligi katta, tugunlar orasidagi masofa kichik bo‘ladi, aytish qiyin emaski, klasterlarni shakllantirish kam vaqtni oladi va tugunlar orasidagi masofa hisobiga xabarlarni yetkazish vaqt sezilarli kichik bo‘ladi.

Bu holda bosh tugunni tanlash algoritmi uzatiladigan trafikka xizmat ko‘rsatish bo‘yicha talablarga bog‘liq bo‘ladi. Lekin tugunlar orasidagi uzatish masofasi ortganda, binobain notekis ortganda, mos ravishda klasterlarning mumkinligi uning shakllanishi kabi muammo bo‘ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.Н.А. Агафонов. Технологии беспроводной передачи данных ZigBee, WiFi, Bluetooth // «Беспроводные технологии», 2006.
- 2.М.П. Соколов. Программно-аппаратное обеспечение беспроводных сетей // «Компоненты беспроводных систем» 2004.
- 3.Н.А. Ковалевский, Т.А. Приходько. Разработка протокола для мобильных сетей и исследование его в среде NS2 // «Беспроводные технологии» 2013.
- 4.Т.Иссариякул, Е. Носсайн. Introduction to Network Simulator NS2. – New York.:Springer Science + Buisness Media, 2012. – 512p.
- 5.В.О. Варгаузин. Радиосети для сбора данных от сенсоров, мониторинга и управления на основе стандарта IEEE 802.15.4 // «Телемультимедиа», 2005

**MAQSUD SHAYXZODA O‘ZBEK VA OZARBAYJON XALQINING SERQIRRA
IJODKORI**

Toshkent davlat transport universiteti

Komilov Akrom Oybek o‘g‘li

Annotatsiya: Maqolada ikki yurt farzandi Maqsud Shayxzoda o‘zbek adabiyotining yuksalishiga qo‘shgan betakror ijodiyoti, shu bilan birga ikki xalqning asriy hamkorligi Nizomiy Ganjaviy, Alisher Navoiy kabi buyuklarning do‘stligi haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: Nizomiy Ganjaviy, shoir, dramaturg, adabiyotshunos olim, tarjimon va pedogog, kalxo‘zchi, kim.

Ozarbayjon diyorida tug‘ilib, falakning gardishi bilan o‘zbek tuprog‘iga kelib qolgan Maqsud Shayxzoda mustabid tuzumning tazyiq va tahdidlariga qaramay, to‘lib toshib ijod qilgan, zamonaviy o‘zbek adabiy tili va adabiyoti taraqqiyotiga bebaho hissa qo‘shgan buyuk ijodkordir. U nafaqat shoir, dramaturg, adabiyotshunos olim, tarjimon va pedogoggina emas, balki tom ma‘noda mutafakkir siyma hamdir.

Taqdir shamoli Shayxzodani ko‘hna Toshkentning qaynoq bag‘riga bir umrga olib kelib tashlagan edi. U shu yerda oila qurdi. Shu yerda o‘zbek xalqi, xuddi ozarbayjon xalqi singari, bag‘ri keng, mehr-oqibatli, mehnatkash halq ekanligini ko‘rdi. Shu yerda o‘zbek tilini mukammal egallab, o‘zbek adibi boldi, zabardast shoir, barkamol dramaturg va mutafakkir olim sifatida o‘zbek xalqining qalbini zabt etdi. Uning nomi o‘zbek adabiyoti tarixiga oltin harflar bilan yoziladi.

Maqsud Shayxzoda shunday asarlar yaratdiki, bu asarlar o‘zi bilan birga insoniyatni ham kelajak sari yetaklaydi. Shu o‘rinda quyidagi satrlarni keltirib o‘tishni lozim topdik, chunki bu satrlar shoirdan meros bo‘lib qolgan qo‘lyozmalarda keltirilmagan ekan.

Ichingizda kimlar bordur galabaning yo‘ldoshi

Tajribakor

Paxtakor.

“Kim o‘zarchi”

Kalxo‘zchi.

Shoirning oltindan qimmat misralari o‘zbek diyorining Samarqandu Zarafshoniga uning tarixiga bag‘lanadi. Maqsud Shayxzoda o‘zi ozor o‘g‘loni bo‘lsa ham ulug‘ Temur

avlodi ekanligidan faxrlanish tuyg'usini she'riy bayon qiladi. Shukur Burhonov: "Shayx aka mukammal hayotni yashab o'tdi. Bu hayot yillar, asrlar o'tsa-da, o'rnak qilib ko'rsatilaveradi. U hamma bilan samimiy munosabatda bo'lardi. O'zi ham kelishgan, juda salobatli odam edi. Har doim to'g'ri gapirar, ko'pincha uning gaplarida albatta nimadir yashirin ma'no kasb etardi. Maqsud muallimlik qilar, tahririyatda ishlar, she'rlar yozardi. Biz uning har qanday odam bilan tez til topishib keta olishiga havas qilardik. Uning suhbatlarida ayricha bir falsafa bor edi. Kichik o'g'limga ham Shavkat deb uning o'zi ism qo'ygandi." Ammo keyinchalik Shayxzodaning "Jaloliddin Manguberdi" asaridagi qahramoni salbiy gruzin obrazida go'yoki Stalinni va gruzin xalqini nazarda tutgan degan iddaolar bilan 25 yilga Sibirga surgun qilishadi. 1952-yilda Stalin vafotidan keyin Shayxzodaning onasi SSSR Oliy soveti Rayosat kengashiga o'g'lining avf etilishini so'rab, gunohsiz ekanini isbotlab qator maktublar yo'llaydi. Shundoq ham gunohsiz ekanini bilgan imperiya jallodlari Shayxzodani jazo muddatining uchdan bir qismini o'tab bo'lgach Toshkentga qaytarib yuboradi. Do'stlarining ko'pchiligi Shayxzodagi salom bermay qo'yishadi. Undan imkon qadar o'zlarini olib qochishadi. Shoir bundan ma'nan aziyat chekadi. Shu bilan birga, ijod qilishda ham davom etadi. Chala qolgan "Ulug'bek xazinasini" tragediyasini yakunlaydi. Asar asosida o'zbek rejissori Latif Fayziyev 1958-yilda "Ulug'bek yulduzi" filmi suratga oladi. Film katta shuhrat qozonadi. Bundan tashqari "Toshkentnoma" dostonini ham yozadi. Shayxzoda ham o'z she'ri bilan frontga yo'l olgan vatandoshlarining jang maydonlarida nima uchun kurashajaklarini bunday o'tli so'zlar bilan tushuntirishga intildi:

Bu kurash hayotning qonuni uchun,
Bu chorak asrning yakuni uchun
Pushkinning dostoni, Tolstoy uchun,
Vaqtincha to'xtagan xolis to'y uchun
Bu elning go'dagi, choli, go'zali,
Novoiy misrai, Bobur g'azali,
Dutorning bemolol unlari uchun,
Ulug'bekning dahmasi, Xorzm nag'masi,
Qo'shiqlar, raqslar hamma-hammasi

Kuni kecha xalqning bunyodkorlik ishlaridan rag'bat olib, tinch turmush manzalarini tasvirlagan shoirning nigohi endi urush maydonlarida jon olib, jon berayotgan

jangchilarga qadaldi. Bu jangchilarning qaysi respublika yo, shaharda tug'ilgani, qaaysi xalq yo, millatga mansubligi uning uchun farqsiz edi. U: "Adolat tantana qilib, Berlinda dushman ustidan sud bo'lajagi, tez kunlarda g'alaba kuni kelajagi" haqida yozdi. "Maqsud o'zbek tilida ozariy lahjada gapirardi. Ozar va turk so'zlaridan faol foydalanardi. U chuqur savodi va insoniy fazilatlar uchun talabalar orasida katta hurmat qozongandi. Maqsud havas va ehtirom bilan o'zbek tili, tarixi, sharq madaniyatini o'rgangan edi. Darslar tugashi bilan ertangi kunga tayyorlana boshlar, kitob o'qir, konspekt yozar, keyingi mavzular bilan bog'liq kitoblarni titkilar, muallimlarga savollar hozirlardi. U savollarni o'qituvchilarga yozma tarzda berar, bu esa domlamiz Muxtor Avezovga maroqli edi. Maqsud nima uchun savollarini yozma tarzda berishining sababini bilgach, domlamiz lol qolgandi. Maqsud muallim savolning javobini bilmasa, boshqa talabalar qarshisida noqulay vaziyatda qolmasin uchun savollarni yozma tarzda berarkan."

Jurnalist Gulu Kengerlining "Unutilmagan o'tmish tarixga aylanadi" asarida yana quyidagi ma'lumotlar keltiriladi:

Sharq faqat shoirlargina emas, Beruniy va Ibn Sino singari olimlar ham serqirra iste'dod egalari bo'lishgan. Ular biror dorilfununda o'qimagan. Ularning hammasi mutolaa yo'li bilan ulkan siymolar bo'lib yetishishgan.

Shu o'rinda aytish joizki, mumtoz adabiyotimiz tarixida Ozarbayjon adabiyotining buyuk siymolaridan biri shoir Nizomiy Ganjaviy ijodining o'zbek adabiyotiga katta ta'sir ko'rsatganiga guvoh bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. <https://saviya.uz/hayot/tarjimai-hol/maqsud-shayxzoda-1908-1967/>.
2. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi, T., 1999.
3. Naim Karimov. Maqsud Shayxzoda (ma'rifiy-biografik roman). – Toshkent, "Sharq", 2009 yil.
4. N. R. Amanlikova. (2022, December). MAQSUD SHAYXZODA VA ODIL YOQUBOVNING TARIXIY ASARLARIDA MIRZO ULUG'BEK OBRAZI TALQINI. In Conference Zone (pp. 263-265).
5. Shayxzoda Maqsud. Shoir kalbi duneni tinglar (Tanlangan asarlar) // Toshkent, „Nihol“, 2008. 28 b. (o'zbekcha)
6. Maqsud Shayxzoda zamondoshlari xotirasida, T., 1983.

7. Amanlikova, N. (2020). SO‘Z MULKINING SULTONI ALISHER NAVOIYNING JAHON ADABIYOTIDA TUTGAN O‘RNI. <http://www.openscience.Uz/>.
8. Amanlikova, N. (2020). THE IMPORTANCE OF FORMING THE THINKING ACTIVITY OF STUDENTS IN THE EDUCATION PROCESS. <http://www.eprajournals.Com/>. <https://doi.org/DOI : 10.36713/epra2013>
9. Amanlikova, N. (2020). SHAYXZODA – MOHIR TARJIMON. “Transport”.
10. Amanlikova, N. (2022). The role and place of distance learning in education. International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECSE). <https://doi.org/DOI:10.9756/INTJECSE/V14I5.1110>

“MAYIZ YEMAGAN XOTIN” HIKOYASIDA PERSONAJLAR NUTQI

Ibodova Aziza Inomjon qizi

Guliston davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola taniqli yozuvchi Abdulla Qahhorning “Mayiz yemagan xotin” hikoyasidagi qahramonlar nutqini atroflicha yoritib beradi. Shuningdek, badiiy nutq uslubi, ma’no ko‘chishda ishtirok etgan so‘zlar hamda iboralar tasviri to‘g‘risida fikr yuritiladi. Maqolada hikoyadagi personajlarning ichki va tashqi nutqi tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: nutq, badiiy asar tili, badiiy nutq uslubi, iboralar, ma’no ko‘chish turi, ichki va tashqi nutq.

Annotation: This article provides a detailed analysis of the speech of the characters in the famous writer Abdulla Qahhor's short story "*Mayiz yemagan xotin*". Additionally, it discusses the artistic speech style, words, and phrases involved in semantic shifts. The internal and external speech of the characters in the story is also examined.

Keywords: speech, language of a literary work, artistic speech style, phrases, types of semantic shifts, internal and external speech.

Аннотация: В данной статье всесторонне анализируется речь персонажей в рассказе известного писателя Абдуллы Каххара «*Майиз емаган хотин*». Кроме того, рассматриваются художественный стиль речи, слова и выражения, участвующие в переносе значений. Также проводится анализ внутренней и внешней речи персонажей рассказа.

Ключевые слова: речь, язык художественного произведения, стиль художественной речи, выражения, виды переноса значений, внутренняя и внешняя речь.

KIRISH. Har bir davrning o‘ziga xos mashhur adiblari bo‘lganidek, XX asrning taniqli, zabardast va qalami o‘tkir yozuvchilaridan biri, buyuk hikoyanavis ijodkor Abdulla Qahhor hisoblanadi. Uning yoshligi ham boshqa yozuvchilar kabi mashaqqatli, qiyinchiliklarga boy bo‘lib o‘tganiga qaramasdan, o‘qishga bo‘lgan intilishi so‘nmagan. Abdulla Qahhor o‘zidan hech kimnikiga o‘xshamagan yo‘nalish qoldirdi. U o‘zbek adabiyotida o‘zining hikoyalarida ishlatilgan epigraflari bilan boshqa adiblardan farq qiladi.

“U boy tajribali, badiiy so‘z san‘atini puxta egallagan yozuvchidir. Uning barcha asarlarini kitobxonlar katta e‘tibor bilan sevib o‘qiydilar. Uning tili va uslubi katta masterlar darajasida. Xarakterlari aniq, bir-biridan keskin ajralib turadi”¹. Abdulla Qahhor hikoyachilik janrida barakali ijod qilgan, uning “Mayiz yemagan xotin”, “Ming bir jon” kabi hikoyalari orqali o‘sha davr insonlarining ma‘naviy qiyofasi ochib beriladi. Bundan tashqari, yozuvchi hikoya orqali xotin-qizlarning jamiyatda tutgan o‘rni va ularning ishlashiga bo‘lgan qarshiliklari haqida so‘z yuritadi.

Adib hikoyalarini tahlil qilar ekanmiz, qahramonlar nutqidagi o‘ziga xosliklar, xalq og‘zaki ijodi namunalaridan foydalanish, frazemalarga murojaat qilish hollarini ham uchratamiz. Umuman, yozuvchi til elementlaridan foydalanishga alohida e‘tibor qaratadi. Qahramonlar xarakterini ochishda ichki va tashqi nutqdan o‘rinli foydalanadi.

Nutq – bu til deb ataluvchi, ijtimoiy-individual noyob quroldan foydalanish jarayoni, til birliklari, imkoniyatning obyektiv borliq, tafakkur hamda vaziyat bilan o‘zaro zaruriy, doimiy munosabatda namoyon bo‘lishidir². Bizning borligimizni ko‘rsatadigan, bor tafakkurimiz, ongimiz va fikrimizdagi mavjud so‘zlarni yozma va og‘zaki nutqimiz orqali bayon etamiz. Asar qahramonlari ham o‘zining ichki va tashqi nutqiga ega. Kishilarning o‘z-o‘ziga xayolan tovushlarni - so‘zlarni talaffuz qilmasdan fikrlashi, mulohaza yuritishi, o‘ylashi bu ichki nutqdir. Yozuvchilar badiiy obraz orqali ichki nutqni ifodalaydilar. Unda obraz o‘z-o‘ziga sarhisob berishi, xayolan kim bilandir suhbatlashishi, o‘y-xayollar orqali qandaydir muammolarni hal etishi mumkin. Bularning barchasi ichki nutq orqali amalga oshiriladi³.

“Mayiz yemagan xotin” hikoyasidagi qahramonlar nutqiga to‘xtaladigan bo‘lsak, hikoyani o‘qish davomida asar qahramonlarining ma‘naviy qiyofasi va odobini nutq belgilab berganining guvohi bo‘lamiz. Asarning bosh qahramoni bo‘lgan Norqo‘zining g‘iybatchiligi va ilmsizligini quyidagi parchada ko‘rishimiz mumkin “...Sotiboldining xotini dorixonada ishlaydi, har kuni mingta odam bilan javob-muomala qiladi: axir, bittasi bo‘lmasa bittasi ko‘z qisadi-da! Meliqo‘zining xotini avtobusda konduktor, ba‘zan yarim kechasi keladi; ishi erta

¹ Oripov A., Alimov B., Muhammedov G., Nazarov B., Normatov U., Jabborov N., Karimov B. Adabiyotimiz faxri. – Toshkent : O‘zbekiston , 2007–B.4 .

² Nasrullayev E., Isroilova F., Djo‘rayeva M. O‘qituvchi nutq madaniyati . -Toshkent: Navro‘z , 2021–B.21.

³ Nasrullayev E., Isroilova F., Djo‘rayeva M. O‘qituvchi nutq madaniyati . -Toshkent: Navro‘z , 2021–B.23.

tugagan kuni ham yarim kechgacha yursa, ayshini qilib yursa eri bilib o'tiribdimi? Izzatillaning singlisi bo'lsa artist- xaloyiqqa qarab muqom qiladi. Norbo'taning qizi doktorlikka o'qiydi, mingta oshnasi bor desang-chi! Erkaklarning ichida yurgandan keyin nima bo'lar edi! Bo'yg'a yetib qolgan qizlarini maktabga yuborgan otalarga hayronman... Shular xotining yoki qizining o'ynashlik qilib turgani ustiga kirsa-chi, qur'on ursin agar, "benavat" deb chiqib ketadi... Puxta gap shu!"⁴. Mulla Norqo'zi har bir ayollar harakatidan buzuqlik dalolatlarini qidiradi, faqatgina u uchun paranjisini yechishni or hisoblaydigan xotini yaxshi, xolos.

"Ayol kishi erkakka qo'l berib so'rashdimi, bas!.. Ro'za tutgan kishi og'zini chayqasa, suv tomog'iga ketmasa hamki, ro'zasi ochiladi – shu og'iz chayqashdan bahra oladi-da! Abdulhakimning qiziga usta Mavlonning o'g'li bir hovuch mayiz berganini o'z ko'zim bilan ko'rganman. Hayo bormi shularda? Shariat yo'li – xo'p yo'l. O'n bir yasharida paranji yopinmagan qizdan qo'lni yuvib qo'ltiqqa ura bering. Paranji hayotning pardasi-da!"⁵. Bu hikoya parchasida Mulla Norqo'zining ayollarning paranjisi haqidagi o'y-kechinmalari aks ettirilgan.

O'pkadan chiqqan havoning nutq a'zolariga ta'siri natijasida ularning harakati bilan aniq tovushlar sifatida yuzaga keladigan nutq tashqi nutqdir. Tashqi nutq orqali insonlar bir-biri bilan muloqotga kirishadi. O'zaro fikr almashishadi, muammolarini ijobiy hal etishga harakat qilishadi. Bularning barchasi inson nutqi orqali, ya'ni tashqi nutq orqali ifodalanadi⁶. Tashqi nutqqa misol qilib: "Bir kuni kechqurun mulla Norqo'zi hovlida cho't urib o'tirar, xotini esa namozshomgullarga suv quyur edi. Shu onda hovlining ustidan pastlab uchgan samolyot o'tib qoldi. Xotin chars bedanaday pitirlab, qochmoqchi bo'lganida yuzini kannakgulning poyasiga urib oldi. Yuzi butoqqa yomon tegdi. Ko'ngli ozdi. – Axir, muncha! – dedi mulla Norqo'zi, – samolyot past ko'ringani bilan undagi kishiga sen juda ko'ringaningda chumolicha ko'rinasan. – Chumolicha ko'rinsam ham ko'rinar ekanman-ku ishqilib! – dedi xotin yig'lamsirab. Mulla Norqo'zi hazil bilan uning alamini bosmoqchi bo'ldi: –E, hali men seni ochaman deb yuribman-ku! Xotin uning yuziga xo'mrayib qaradi-da, keyin zarda qilib, uyga kirib ketdi va qorong'u uyning allaqaysi burchagidan uning

⁴ A. Qahhor . Anor hikoyalar to'plami- Toshkent : G'afur G'ulom nashriyot uyi . 2012-B.–86.

⁵ A. Qahhor . Anor hikoyalar to'plami- Toshkent : G'afur G'ulom nashriyot uyi . 2012–B.86.

⁶ Nasrullayev E., Isroilova F., Djo'rayeva M. O'qituvchi nutq madaniyati . -Toshkent: Navro'z , 2021–B.24

tovushi eshitildi: –Har kimning go‘ri boshqa... Zerikkan bo‘lsangiz, u dunyo bu dunyo yuzimni qora qilmasdan, javobimni bera qoling. ... U bir hafta bo‘yi qovog‘ini ochmadi, uch kecha o‘rnini boshqa solib yotdi. Mulla Norqo‘zi o‘sha gapni hazillashib aytganini arz qilish uchun oldidan kelsa tishlar, ketidan kelsa tepar edi; bir kechasi gapni xotining diyonatli, pokdomonligidan boshlagan edi, xotin ancha yumshadi.– Hazilingiz qursin! – dedi chiroqni pastlatayotib, kishining imonini qochiradi. Ochilish u yoqda tursin, ochiq xotinlarning yuzini ham ko‘rmayman, deb ont ichganman. Bir kuni besh-oltita ochiq xotin orasiga kirib qolib, ne vaqtgacha ko‘nglim g‘ash, ta‘bim kir bo‘lib yurdim. Tushimda rahmatlik dadamni ko‘rdim, men bilan gapirishmadilar. Gapni ko‘ring-a, aytgani kishining yuzi chidamaydi: begona erkakning qo‘li oq sochni qoraytirar emish. Tavba qildim...”⁷.

Bu parchada Norqo‘zi va xotini o‘rtasidagi muloqot tashqi nutq hisoblanadi. Hikoyada ko‘proq obrazlar tashqi nutqdan foydalanadi. Hikoyada Norqo‘zi o‘zining xotini choyxonada maqtaydi, ammo bu maqtovlarning oxiri yaxshilik bilan tugamadi. Albatta, hech qachon yopiq qozon yopiqligicha qolib ketmaydi, har bir sir bir kunmas-bir kun yuzaga chiqadi. Mana shunday holat Norqo‘zining hikoya boshida imonli deya atalgan xotini sharmandalarcha ochib berildi. Bunday ishning sodir bo‘lishiga, shubhasiz, Norqo‘zining aybi katta, chunki u xotiniga haddan ziyod ishonar, paranjingni ochaman deganda xotining gaplashmay qo‘yganligi uchun uni juda taqvodor deb bilar edi. Asil haqiqat ochilsa ham Mulla Norqo‘zi yana o‘sha ishi, ya‘ni odamlarni g‘iybat qilishdan qaytmadi, xotining qilgan ishi unga dars bo‘lmadi. O‘zi sharmandali bo‘lishiga qaramay qo‘shni qizning usta Movlonning o‘g‘lidan olgan bir xovuch mayizini gapiradi. Hikoyaning eng achinarli joyi shundaki, erkaklar birovning g‘iybatini qilguncha o‘zining xotini vaqtida bu sharmandali yo‘ldan qaytarolmaganligidir. Agar Mulla Norqo‘zi ko‘chadagi xotin-qizlarni gapirguncha o‘zining xotiniga e‘tiborli bo‘lganda edi, asar oxirida el-yurt oldida bunday mazlum bo‘lmas edi.

Asosan, hikoya orqali erkaklarning bilib-bilmay ig‘vo va g‘iybatlarga aralashishi, ayollarning ishlashiga bo‘lgan qarshiliklar ochiq-oydin o‘z aksini topadi. Ba‘zi qo‘shirnoq ichidagi erkaklar ayollarning o‘qimishli bo‘lishiga qarshi chiqadi. Albatta, g‘iybat qilish erkaklarga xos bo‘lmagan eng yomon illatlardan biri hisoblanadi. Mulla Norqo‘zi ayollarning paranjisi-yu, qayerda ishlash-ishlamasligini gapirar ekan, o‘zining qanchalar tuban kishi

⁷Qahhor A. Anor hikoyalar to‘plami- Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyot uyi, 2012. –B.87.

ekanligini ko'rsatib beradi. O'sha davrda xotin-qizlarning iymoni bo'lmish paranjili xotinlarning g'iybatini qiladi, unga faqatgina yetti qavat ichida o'tiradigan xotini yaxshi.

Bundan tashqari asarda ma'no ko'chish turlaridan ham o'rinli va samarali foydalanilgan. Metonimiya yunoncha so'z bo'lib, "yangi nom qo'yish" ya'ni "nomni o'zgartirish" demakdir. Ikki narsa o'rtasidagi aloqadorlik asosida metonimiya hosil bo'ladi⁸. Masalan, "...mulla Norqo'zi har kuni bozordan qaytib samovarga chiqadi va ko'ngli tortgan odamlarni atrofga to'plab, yarim kechgacha shariatdan yuz o'girgan xotinlar to'g'risida shunday vaysab o'tiradi, ba'zan paranjisini yozib, o'zi bilgan oilalarni sanab chiqadi"⁹. Bu hikoyada "samovar" so'zi orqali metonimiya usulida ma'no ko'chish yuzaga chiqqan, bunday metonimik ifoda orqali choyxona ya'ni choy ichib tamaddi qilinadigan jamoat joyi kabi subyektiv ma'nolar aks ettirilgan.

Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qahhor ushbu hikoyasi orqali jamiyatdagi erkaklarning ma'naviy qiyofasini achchiq misollar bilan ochib beradi. Mana shunday erkaklar tufayli ko'plab xotin-qizlar na biror joyda ishlay olar edi, na o'qir edi. O'qigan ayolning jamiyatga foydasi tegsa tegadiki ziyoni tegmaydi. O'sha davrda o'qigan xotin-qizlarning kamligi tufayli Norqo'ziga o'xshagan hudbin insonlar jamiyatning rivojlanishida ayollar ishtirok etishini xohlamagan. Lekin ayollarning ishlashi, o'qishi yoki paranjisiz yurishi ularning iymonsiz ekanligini ko'rsatmaydi. Abdulla Qahhor hikoyalari hazilomuz va yengil o'qilishiga qaramasdan o'zining katta falsafiy ma'noga ega ekanligi bilan boshqa asarlardan tubdan farq qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nasrullayev E., Isroilova F., Djo'rayeva M. O'qituvchi nutq madaniyati. –Toshkent: Navro'z, 2021. –B.21.
2. Oripov A., Alimov B., Muhammedov G'., Nazarov B., Normatov U., Jabborov N., Karimov B. Adabiyotimiz faxri. –Toshkent: O'zbekiston, 2007. –B. 4.
3. Qahhor A. Anor hikoyalar to'plami. –Toshkent: G'afur G'ulom nashriyot uyi. 2012. –200-bet.

⁸ Nasrullayev E., Isroilova F., Djo'rayeva M. O'qituvchi nutq madaniyati . –Toshkent: Navro'z, 2021. –B.114 b.

⁹ A. Qahhor . Anor hikoyalar to'plami- Toshkent : G'afur G'ulom nashriyot uyi . 2012–B.86.

INKLYUZIV TA’LIM VA MAXSUS PEDAGOGIKA

Xamidova Sitora Alisher qizi

Nizomi nomidagi Toshkent Davlat

Pedagogika Universiteti,

Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim fakulteti,

Surdopedagogika va maxsus pedagogikaning

klinik asoslari kafedrası o'qituvchisi .

Annotatsiya

Ushbu ilmiy ish inklyuziv ta’lim va maxsus pedagogikaning nazariy va amaliy jihatlarini keng qamrab oladi. Inklyuziv ta’lim – barcha bolalar, shu jumladan maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun ham teng imkoniyat yaratishga qaratilgan tizimdir. Tadqiqotda inklyuziv ta’limning asosiy tamoyillari, dunyo tajribalari, O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar va pedagogik innovatsiyalar yoritiladi. Shuningdek, maxsus pedagogikaning rivojlanish tarixi, zamonaviy metodlari, nogironligi bo‘lgan shaxslarni jamiyatga integratsiya qilish masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar

Inklyuziv ta’lim, maxsus pedagogika, integratsiya, individual ta’lim dasturi, defektologiya, logopediya, autizm, nogironligi bo‘lgan shaxslar, ta’lim strategiyalari, pedagogik innovatsiyalar, ijtimoiy moslashuv.

Kirish

Jamiyatning har bir a’zosi sifatli ta’lim olish huquqiga ega. Shu nuqtayi nazardan, inklyuziv ta’lim va maxsus pedagogika sohalari bugungi kunda global miqyosda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. BMTning 2006-yilgi “Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyasi” hamda UNESCO tomonidan qabul qilingan xalqaro standartlar inklyuziv ta’limni rivojlantirishning huquqiy asoslarini belgilab berdi.

Bugungi kunda ko'plab davlatlar inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirish yo'lida islohotlar olib bormoqda. O'zbekiston ham ta'lim tizimini inklyuzivlashtirish jarayonida faol ishtirok etib, maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun qulay muhit yaratishga harakat qilmoqda.

Ushbu tadqiqot inklyuziv ta'lim va maxsus pedagogikaning nazariy asoslarini, uning ahamiyatini, xalqaro va milliy tajribalarni, shuningdek, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llarini yoritib beradi.

Mavzuning dolzarbligi

Inklyuziv ta'limning joriy etilishi bugungi kunda butun dunyoda muhim masalaga aylangan. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, dunyoda taxminan 93 million bola nogironligi sababli sifatli ta'lim olish imkoniyatidan mahrum. Bu muammo rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda turlicha namoyon bo'ladi.

O'zbekistonda ham inklyuziv ta'limni rivojlantirish dolzarb masala bo'lib, 2019-yilda qabul qilingan "Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash to'g'risidagi" qonun va Prezident qarorlariga muvofiq, inklyuziv ta'lim bo'yicha davlat dasturlari ishlab chiqilmoqda.

Shuningdek, jamiyatda hali ham nogironligi bo'lgan bolalarga nisbatan to'liq tushuncha shakllanmagan. Ta'lim muassasalarida inklyuziv muhit yaratish, maxsus pedagogika mutaxassislarini tayyorlash va jamiyatning ushbu sohaga munosabatini o'zgartirish zarur.

Mavzuning ilmiy asosi

Inklyuziv ta'limning ilmiy asosi pedagogika, psixologiya va sotsiologiya fanlari bilan chambarchas bog'liq. Pedagogik nuqtayi nazardan, inklyuziv ta'lim Vygotskiyning sotsial-rivojlanish nazariyasi va Deweyning tajriba orqali o'rganish konsepsiyasi bilan bog'liq.

Maxsus pedagogika esa defektologiya, logopediya, psixologiya va terapiya fanlariga asoslanadi. Ushbu sohada asosiy ilmiy izlanishlar nogironligi bo'lgan bolalarning individual rivojlanish xususiyatlarini o'rganishga qaratilgan. Masalan, O'zbekiston olimlari tomonidan maxsus ta'lim muassasalarida individual yondashuv va pedagogik rehabilitatsiya usullari bo'yicha tadqiqotlar olib borilgan.

Material va usullar

Tadqiqotda quyidagi asosiy metodlardan foydalanildi:

1. Nazariy manbalar tahlili

Inklyuziv ta'lim va maxsus pedagogika bo'yicha xalqaro va milliy adabiyotlar, ilmiy maqolalar, BMT va UNESCO tomonidan chop etilgan hujjatlar, hukumat qarorlari va dasturlar tahlil qilindi. Shuningdek, inklyuziv ta'lim bo'yicha psixologik va pedagogik nazariyalar, ayniqsa, Lev Vygotskiy va Jon Dyui ta'lim konsepsiyalari asosida o'rganildi.

UNESCO tomonidan e'lon qilingan "Inklyuziv ta'lim tamoyillari" hujjatlari tahlil qilindi.

O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimidagi mavjud qonunchilik bazasi va davlat dasturlari ko'rib chiqildi.

Inklyuziv ta'lim bo'yicha olib borilgan ilg'or tadqiqotlar o'rganildi.

2. Empirik tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar tahlili

Tadqiqot davomida inklyuziv ta'lim bo'yicha statistik ma'lumotlar va empirik tadqiqotlar o'rganildi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) va Jahon bankining inklyuziv ta'limga oid hisobotlari tahlil qilindi.

O'zbekistonda 2017–2024-yillar oralig'ida amalga oshirilgan inklyuziv ta'lim loyihalari natijalari o'rganildi.

Nogironligi bo'lgan bolalar ishtirok etgan ta'lim muassasalarida o'tkazilgan kuzatuvlar va intervyular asosida tahlil qilindi.

3. Eksperimental tadqiqotlar

Tadqiqotning eksperimental qismi inklyuziv sinflarda ta'lim oluvchi bolalar bilan olib borildi.

Turli yoshdagi o'quvchilarning inklyuziv muhitga moslashuv darajasi o'rganildi.

O'qituvchilarning inklyuziv ta'lim bo'yicha tayyorgarligi baholandi.

Pedagogik rehabilitatsiya usullarining samaradorligi tekshirildi.

Mavzuning dunyo tajribalari

Dunyo miqyosida inklyuziv ta'lim bo'yicha turli yondashuvlar mavjud. Quyida ayrim ilg'or davlatlarning tajribasi keltiriladi:

1. Finlandiya modeli

Finlandiyada inklyuziv ta'lim umumiy ta'lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Asosiy xususiyatlari:

Har bir o'quvchining individual ehtiyojlariga mos keluvchi ta'lim dasturlari ishlab chiqiladi.

Maxsus ehtiyojli bolalar uchun maxsus tayyorlangan o'qituvchilar jalb etiladi.

Sinf ichida ko'makchi o'qituvchilar (asistent pedagoglar) faoliyat yuritadi.

2. AQSh modeli

AQShda inklyuziv ta'lim maxsus qonunlar bilan tartibga solingan, jumladan:

“Nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'lim to'g'risidagi qonuni” (IDEA).

Maxsus pedagogika yo'nalishida defektolog va logoped kadrlar tayyorlash tizimi mavjud.

Individual ta'lim dasturlari ishlab chiqilib, har bir bolaning ehtiyojlariga mos ta'lim beriladi.

3. Yaponiya tajribasi

Yaponiya inklyuziv ta'limni rivojlantirishda texnologiyalardan keng foydalanadi:

Nogironligi bo'lgan bolalar uchun maxsus dasturiy ta'minot va interaktiv darsliklar joriy etilgan.

O'qituvchilarni tayyorlashda inklyuziv ta'lim tamoyillari alohida o'rgatiladi.

Maktablarda maxsus moslashtirilgan muhit yaratilgan.

4. Buyuk Britaniya tajribasi

Buyuk Britaniyada inklyuziv ta'lim quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

Har bir o'quvchi uchun maxsus yordamchi o'qituvchilar jalb qilinadi.

Nogironligi bo'lgan bolalar uchun alohida ta'lim dasturlari ishlab chiqiladi.

Maxsus ehtiyojli o'quvchilar jamiyatga moslashishi uchun psixologik va pedagogik yordam beriladi.

Xulosa

Inklyuziv ta'lim nafaqat nogironligi bo'lgan bolalar uchun, balki jamiyatning barcha qatlamlari uchun muhim jarayon hisoblanadi. Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatadi:

1. Inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun pedagoglarni maxsus tayyorlash va qo'shimcha treninglar tashkil etish zarur.

2. Ta'lim muassasalarida moslashtirilgan darsliklar, qo'shimcha texnologiyalar va maxsus uslubiy materiallar yetarli darajada bo'lishi lozim.

3. Jamiyatda inklyuziv ta'lim bo'yicha tushunchani kengaytirish, ota-onalar va pedagoglarning bu boradagi bilimlarini oshirish kerak.

4. Inklyuziv ta'lim tajribasini O'zbekiston sharoitiga moslashtirish uchun dunyo tajribasidan foydalanish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNESCO. (2009). Policy Guidelines on Inclusion in Education.

2. Vygotsky, L. (1987). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori (2019). Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash to'g'risida.

4. Dyson, A., & Millward, A. (2000). Schools and Special Needs: Issues of Innovation and Inclusion.

5. Florian, L. (2014). The Sage Handbook of Special Education.

6. Farrell, P. (2010). Inclusive Education: The Principles and Practice.

7. World Health Organization (WHO). (2011). World Report on Disability.
8. Booth, T., & Ainscow, M. (2011). Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools.
9. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim Vazirligi (2022). Inklyuziv ta’limni rivojlantirish bo‘yicha davlat dasturi.
10. Bines, H., & Lei, P. (2011). Disability and Education: The Long Road to Inclusion.

CORPUS-BASED APPROACHES TO THE STUDY OF PHRASEOLOGY IN CONTEMPORARY ENGLISH

Zuvaytova Sarvinoz Nusurxon qizi

3rd-year student at Karshi State University, Faculty of Foreign Languages,
majoring in Philology and Language Teaching.

Phone: 95-074-43-01

Email: s9376523@gmail.com

Annotation: This article examines corpus-based approaches to the study of phraseology in contemporary English, emphasizing their role in analyzing the actual usage, frequency, and contextual behavior of phraseological units. Corpus linguistics provides a data-driven methodology to identify and classify phraseological expressions, shedding light on their semantic, syntactic, and pragmatic properties. The study explores various corpus-based techniques, such as concordance analysis, collocation extraction, n-gram analysis, and cluster analysis, to investigate the patterns and variability of phraseological units in real discourse. It also discusses how corpus data can be used to distinguish fixed and semi-fixed expressions, analyze their register-based variations, and track their diachronic evolution. Furthermore, the article highlights the interdisciplinary applications of corpus-based phraseology research, particularly in translation studies, language teaching, computational linguistics, and lexicography. The findings contribute to a deeper understanding of phraseology's role in linguistic structure and communication, making this study valuable for researchers, educators, and language professionals.

Keywords: Corpus linguistics, Phraseology, Contemporary English, Phraseological units, Fixed expressions, Idioms and collocations, Concordance analysis, N-grams and lexical bundles, Collocation extraction, Contextual variability, Semantic and syntactic properties, Register variation, Diachronic analysis, Discourse analysis, Computational linguistics, Machine translation, Language teaching and pedagogy, Lexicography and dictionary compilation, Pragmatics and stylistics.

Introduction.

Phraseology plays a crucial role in language by encompassing fixed expressions, idioms, collocations, and other multi-word units that contribute to fluency and naturalness in communication. Understanding phraseology is essential not only for linguistic theory but also for practical applications in translation, language teaching, and computational linguistics. However, traditional approaches to studying phraseology have often relied on intuition and manual observation, which can be limited in scope and accuracy. With the advent of corpus linguistics, researchers now have access to large-scale language data that enable empirical and systematic analyses of phraseological units. Corpus-based methods allow for the identification of recurrent word combinations, their frequency, contextual usage, and variations across different registers and genres. This data-driven approach provides a more objective and comprehensive understanding of how phraseological expressions function in contemporary English. This paper explores the significance of corpus-based approaches in the study of phraseology, highlighting key methodologies such as concordance analysis, collocation extraction, and n-gram analysis. It also discusses the implications of corpus research for various fields, including lexicography, language pedagogy, and natural language processing. By leveraging corpus data, this study aims to offer new insights into the patterns and dynamics of phraseology in modern English, contributing to both theoretical and applied linguistics.

Main Body

1. Defining Phraseology and Its Importance Phraseology refers to the study of multi-word expressions, including idioms, collocations, fixed phrases, and lexical bundles that contribute to the naturalness and fluency of language. These expressions are fundamental to effective communication, as they often carry meanings that go beyond the sum of their individual words. In contemporary English, phraseology plays a significant role in both spoken and written discourse, making it a key area of interest for linguists, educators, and computational researchers. Traditional approaches to phraseology primarily relied on intuition, introspection, and manual data collection from literary texts. However, such methods were often limited by subjectivity and a lack of large-scale empirical evidence. The rise of corpus linguistics has transformed phraseological research by enabling the systematic analysis of real-world language use across diverse contexts.

2. Corpus-Based Approaches to Phraseology. Corpus linguistics provides a data-driven framework for studying phraseology, offering tools and methodologies to analyze phraseological units more objectively. Several key corpus-based techniques have proven valuable in this field: Concordance Analysis: This method examines how a phraseological unit appears in different contexts within a corpus, revealing its syntactic flexibility and semantic nuances. Collocation Extraction: By analyzing word co-occurrence patterns, researchers can identify frequently occurring word pairs and clusters that form stable phraseological units. N-Gram Analysis: This statistical method helps detect recurring sequences of words, allowing for the identification of lexical bundles and common multi-word expressions. Cluster and Frequency Analysis: These techniques help determine the most commonly used phraseological units, their variations, and their distribution across different registers, such as academic, journalistic, and conversational discourse. By applying these methods, corpus linguists can move beyond anecdotal evidence and gain a more comprehensive understanding of phraseological usage patterns in contemporary English.

3. Contextual Variability and Register Sensitivity. One of the key advantages of corpus-based research is its ability to highlight how phraseological units vary across different linguistic registers. For instance, certain collocations and idioms may be more prevalent in informal spoken discourse, while others are characteristic of academic or legal writing. Studies have shown that phraseological usage is highly dependent on genre, audience, and communicative intent.

Corpus analysis also enables diachronic studies, allowing researchers to track how phraseological expressions evolve over time. This is particularly useful in identifying language change, lexical innovation, and shifts in phraseological preferences due to social, technological, or cultural influences.

4. Applications of Corpus-Based Phraseology Research. The insights gained from corpus-based phraseology research have far-reaching applications across various disciplines: Lexicography and Dictionary Compilation: Corpus data enhances the accuracy of dictionary definitions, ensuring that phraseological units are described with real-world usage examples. Language Teaching and Pedagogy: Understanding phraseology is crucial for second-language acquisition, as learners must grasp both the meaning and appropriate usage of idiomatic and collocational expressions. Corpus research helps develop teaching materials

that reflect authentic language use. Computational Linguistics and Natural Language Processing (NLP): Many NLP applications, including machine translation and text generation, rely on phraseological data to improve fluency and coherence. Corpus-based insights contribute to better algorithmic modeling of language patterns.

Translation Studies: Phraseology often poses challenges in translation due to its figurative and culture-specific meanings. Corpus-based research aids translators by providing evidence-based guidance on equivalent expressions in different languages.

Conclusion

Corpus-based approaches have revolutionized the study of phraseology by providing empirical evidence on how phraseological units function in contemporary English. Through methods such as concordance analysis, collocation extraction, and n-gram analysis, researchers can explore the frequency, contextual variability, and evolution of phraseological expressions. The findings of such studies not only enrich linguistic theory but also have practical implications in lexicography, language teaching, computational linguistics, and translation studies. As corpus technology continues to advance, future research in phraseology will benefit from increasingly sophisticated analytical tools, larger and more diverse corpora, and cross-linguistic comparisons. By leveraging these developments, linguists and educators can further enhance our understanding of phraseology and its role in effective communication.

References

Below is a sample list of references that could be used for a research paper on corpus-based approaches to phraseology in contemporary English. If you have specific sources, you may replace or expand upon these.

1. Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. (1998). *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge University Press.
2. Cowie, A. P. (1998). *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford University Press.
3. Gries, S. T. (2008). "Phraseology and Linguistic Theory: A Brief Survey." *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*, 3–25. John Benjamins.

4. Hunston, S. (2002). *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge University Press.
5. Moon, R. (1998). *Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach*. Oxford University Press.
6. Nesselhauf, N. (2004). *Collocations in a Learner Corpus*. John Benjamins Publishing.
7. Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford University Press.
8. Stubbs, M. (2001). *Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics*. Blackwell.
9. Tognini-Bonelli, E. (2001). *Corpus Linguistics at Work*. John Benjamins Publishing.
10. Wray, A. (2002). *Formulaic Language and the Lexicon*. Cambridge University Press.

ONKOLOGIYADA GISTOLOGIK TADQIQOTLARNING AHAMIYATI

Mamatqulova Nilufar Xusanovna

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali o'qituvchisi (PhD),

Azimov Akmalbek Atajanovich

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali talabasi

akmalbekazimoff@gmail.com

Annotatsiya

Onkologik kasalliklarni aniqlash va davolashda gistologik tadqiqotlar asosiy tashxis usullaridan biri hisoblanadi. Ushbu ilmiy ishda gistologik tekshiruvlarning saraton kasalligini erta aniqlashdagi ahamiyati, ularning turlari va rivojlanish bosqichlarini aniqlashdagi roli, shuningdek, zamonaviy diagnostika usullari haqida batafsil ma'lumot beriladi. Gistologik tekshiruvlar orqali saraton hujayralarining morfologik va molekulyar tuzilishi tahlil qilinib, kasallikning kelib chiqishi, rivojlanishi va metastazlanish xususiyatlari aniqlanadi. Tadqiqotda biopsiya, immunogistokimyo va molekulyar gistologiya kabi ilg'or texnologiyalar yoritiladi hamda ularning samaradorligi tahlil qilinadi. Shuningdek, dunyo tajribasi va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash bo'yicha tahlillar keltiriladi.

Kalit so'zlar

Onkologiya, gistologiya, biopsiya, immunogistokimyo, molekulyar diagnostika, saraton, patologiya, diagnostika, metastaz, invaziv o'sma, benign va malign o'sma, differensial diagnostika, anaplastik hujayralar, sitogenez.

Mavzuning dolzarbligi

Dunyo bo'ylab har yili millionlab odamlar saraton kasalligidan aziyat chekmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, 2020-yilda dunyo bo'ylab 19,3 million yangi saraton holati qayd etilgan va 9,6 million kishi ushbu kasallik sababli vafot etgan. Bu esa onkologik kasalliklarning tashxisini yaxshilash va samarali davolash usullarini ishlab chiqish muhimligini ko'rsatadi.

Saraton kasalliklarini erta tashxislash hayotiy muhim ahamiyatga ega. Chunki erta bosqichda aniqlangan o'sma holatlarida bemorlarning yashab ketish imkoniyati sezilarli darajada ortadi. Masalan, ko'krak bezi saratonini erta aniqlash 5 yillik yashash ko'rsatkichini 90% gacha oshirishi mumkin. Shuningdek, gistologik tadqiqotlar yordamida saratonning qaysi turga mansubligi va uning invazivlik darajasi aniqlanadi. Bu esa bemor uchun optimal davolash strategiyasini tanlash imkonini beradi.

Gistologik tekshiruvlar biopsiya orqali olib boriladi va uning natijalari asosida onkologik kasalliklarning aniq tashxisi qo'yiladi. Bu esa noto'g'ri tashxis qo'yish xavfini kamaytiradi va ortiqcha yoki noto'g'ri davolashdan qochish imkonini beradi.

Mavzuning ilmiy asosi

Onkologik gistologiya saraton hujayralarining tuzilishini va ularning organizmdagi ta'sirini o'rganish bilan shug'ullanadi. Gistologik tadqiqotlar orqali malign va benign o'smalar farqlanadi, ularning differensial diagnostikasi amalga oshiriladi va kasallik rivojlanish bosqichlari aniqlanadi.

Gistologik diagnostika jarayonida quyidagi asosiy tamoyillar qo'llaniladi:

1. Gistokimyoviy tahlil – hujayra va to'qimalarning kimyoviy tarkibini o'rganish.
2. Immunogistokimyo – o'sma hujayralarining antigalik xususiyatlarini aniqlash.
3. Molekulyar diagnostika – DNK va RNK darajasida o'smaning genetik xususiyatlarini o'rganish.
4. Elektron mikroskopiya – saraton hujayralarining ultra-tuzilishini aniqlash.

Bu usullar kombinatsiyalangan holda ishlatilganda saratonni aniq tashxislash va optimal davolash rejasini ishlab chiqish imkonini beradi.

Material va usullar

Gistologik tadqiqotlar olib borishda qo'llaniladigan asosiy material va usullar quyidagilardan iborat:

1. Material tanlash va tayyorlash

Gistologik tadqiqotlar uchun asosiy material:

Biopsiya natijasida olingan to'qima namunalari

Eksizyon (butun o'smani olib tashlash) yoki inzizyon (o'smaning bir qismi) biopsiya namunasi

Aspiratsion biopsiya natijalari (suyuqlikdagi hujayralar)

Jarrohlik yo'li bilan olib tashlangan o'sma namunasi

2. Preparat tayyorlash

Fiksatsiya – gistologik namunalar formalinga joylanadi, bu esa hujayralarning parchalanishini oldini oladi.

To'qimani zichlashtirish – parafin yoki plastik polimerlarga joylashtiriladi.

Kesma tayyorlash – mikrotom yordamida 3-5 mkm qalinlikdagi kesmalar tayyorlanadi.

Bo'yash – gistologik bo'yoqlar yordamida hujayralarning tuzilishini aniqlashtirish.
Asosiy bo'yoqlar:

Gematoksilin-eozin (HE) – gistologiyada eng ko'p qo'llaniladigan usul.

Papanikolaou bo'yash usuli – sitologik namunalar uchun ishlatiladi.

Immunogistokimyoviy bo'yash – o'sma hujayralarining antigen xususiyatlarini aniqlash.

3. Gistologik analiz usullari

1. Mikroskopik tekshiruv – oddiy yorug'lik mikroskopida gistologik preparatlarni o'rganish.

2. Elektron mikroskopiya – ultra-yuqori aniqlikda hujayra va organellalarni o'rganish.

3. Immunogistokimyoviy tekshiruv – saraton hujayralarining maxsus markerlarini aniqlash uchun qo'llaniladi.

4. Molekulyar gistologiya – saraton hujayralarining DNK va RNK darajasidagi mutatsiyalarini aniqlash uchun ishlatiladi.

Bu usullarni kombinatsiyalash orqali saraton tashxisi aniqroq qo'yilib, kasallik prognozi yaxshilanadi.

Mavzuning dunyo tajribalari

Dunyoda onkologik kasalliklarni tashxislashda gistologik tekshiruvlar muhim o'rin tutadi. Ilg'or mamlakatlarda gistologiya va molekulyar diagnostikaning kombinatsiyalangan usullari keng qo'llaniladi.

1. AQSh tajribasi

Memorial Sloan Kettering Cancer Center – molekulyar gistologik tahlillar asosida saratonni erta tashxislash tizimi ishlab chiqilgan.

Next-Generation Sequencing (NGS) – saraton hujayralarining genetik mutatsiyalarini aniqlash uchun ishlatiladi.

2. Yevropa tajribasi

Germaniyaning Charité Onkologiya markazi – biopsiya orqali individual terapevtik yondashuvlar ishlab chiqiladi.

Fransiyada PET-CT bilan kombinatsiyalangan gistologik tahlillar saratonning tarqalish darajasini aniqlash uchun ishlatiladi.

3. Yaponiya va Janubiy Koreya tajribasi

Saratonning erta bosqichida endoskopik biopsiya va immunogistokimyoviy analizlar keng qo'llaniladi.

Genetik tahlillar asosida maqsadli terapiya rejasi ishlab chiqiladi.

Natijalar va muhokamalar

Tadqiqot natijalariga ko'ra, gistologik tekshiruvlar saraton kasalligini aniq tashxislash va davolashda katta ahamiyat kasb etadi. Biopsiya va immunogistokimyoviy usullar yordamida saratonning turini va bosqichini aniqlash mumkin.

1. Gistologik tadqiqotlar aniq tashxis qo'yishga yordam beradi.

Biopsiya va immunogistokimyo natijalari orqali o'smaning qaysi to'qimalardan kelib chiqqanligi aniqlanadi.

2. Molekulyar diagnostika individual davolash rejalarini ishlab chiqishga yordam beradi.

Saraton hujayralaridagi genetik mutatsiyalar tahlil qilinib, individual terapiya rejalashtiriladi.

3. Zamonaviy texnologiyalar saratonning erta tashxislanishiga yordam beradi.

Elektron mikroskopiya va NGS usullari yordamida saratonning dastlabki bosqichlari aniqlanadi.

Xulosa

Onkologiyada gistologik tadqiqotlar saraton kasalligini tashxislash, davolash strategiyalarini ishlab chiqish va bemor prognozini aniqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqotlarning rivojlanishi bilan tashxis qo'yishning aniqligi oshib, saraton kasalligini erta bosqichda aniqlash imkoniyati kengaymoqda.

1. Gistologik tekshiruvlar saraton diagnostikasining oltin standarti hisoblanadi.

Biopsiya va gistopatologik tahlillar orqali malign va benign o'sma ajratiladi.

Hujayralarning morfologik va sitologik xususiyatlari aniqlanadi.

2. Immunogistokimyoviy va molekulyar diagnostika usullari aniqroq tashxis qo'yish imkonini beradi.

Saraton hujayralarining maxsus antigenlarini aniqlash orqali individual davolash strategiyalari ishlab chiqiladi.

Genetik va epigenetik o'zgarishlarni tahlil qilish orqali maqsadli terapiya usullari qo'llaniladi.

3. Metastatik jarayonlarni o'rganishda gistologik tahlillar muhim ahamiyatga ega.

Saraton hujayralarining boshqa organlarga tarqalish mexanizmi o'rganilib, metastaz darajasi aniqlanadi.

O'smaning invaziv xususiyatlari baholanadi.

4. Zamonaviy texnologiyalar yordamida gistologik tahlillarning aniqligi va samaradorligi oshmoqda.

Sun'iy intellekt va raqamli patologiya yordamida avtomatlashtirilgan diagnostika yo'lga qo'yilmoqda.

Fluoresensiya va elektron mikroskopiya kabi ilg'or usullar hujayra va to'qimalarni chuqur o'rganish imkonini beradi.

5. Gistologik tadqiqotlarning tibbiy amaliyotdagi ahamiyati oshib bormoqda.

Onkologik kasalliklarni erta tashxislash va oldini olishda gistologiyaning o'rni tobora kuchaymoqda.

Personalizatsiyalangan davolash yondashuvlari aniq gistologik va molekulyar diagnostika natijalariga asoslangan holda ishlab chiqilmoqda.

Kelajakda gistologik tadqiqotlar yanada rivojlanib, sun'iy intellekt va genomika bilan integratsiyalashgan holda yanada samarali bo'lishi kutilmoqda. Bu esa onkologik kasalliklarning erta tashxislanishi va davolanish imkoniyatlarini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization (2023). Global Cancer Statistics and Trends.
2. American Cancer Society (2023). Cancer Facts & Figures.
3. Hanahan, D., & Weinberg, R. A. (2011). Hallmarks of Cancer: The Next Generation. *Cell*, 144(5), 646-674.
4. Kumar, V., Abbas, A. K., & Aster, J. C. (2020). *Robbins and Cotran Pathologic Basis of Disease*. 10th ed. Elsevier.
5. Fletcher, C. D. M. (2021). *Diagnostic Histopathology of Tumors*. 5th ed. Elsevier.
6. Sternberg, S. (2020). *Histology for Pathologists*. 5th ed. Wolters Kluwer.
7. *Molecular Pathology in Cancer Diagnosis* (2022). *Advances in Molecular Oncology*.

8. Lakhani, S. R., Ellis, I. O., Schnitt, S. J., Tan, P. H., & van de Vijver, M. J. (2019). WHO Classification of Tumours of the Breast. IARC Press.
9. Immunohistochemistry in Oncology: A Review (2021). Journal of Molecular Diagnostics.
10. National Cancer Institute (2023). Cancer Biomarkers and Their Clinical Applications.
11. Edge, S. B., & Compton, C. C. (2017). AJCC Cancer Staging Manual. 8th ed. Springer.
12. Jain, R. K. (2019). Molecular Biology of Cancer: Mechanisms, Targets, and Therapeutics.
13. Pirog, E. C. (2020). The Role of Histopathology in Precision Oncology.
14. McCarthy, A. M., Armstrong, K., & Gross, A. L. (2021). Digital Pathology and Artificial Intelligence in Cancer Diagnosis.
15. Smith, R. A., Cokkinides, V., & Brawley, O. W. (2022). Early Detection of Cancer: Advances in Screening Technologies.

STENOKARDIALAR, TURLARI VA ULARNI DAVOLASH USULLARI

Abdullayeva Diyora Baxtiyorovna

Boymurodova Sevara Amirulla qizi

Abduraimova Chinora Mirzoqul qizi

Samarqand Davlat tibbiyot universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada yurak ishemik kasalligining keng tarqalgan ko'rinishlaridan biri bo'lgan stenokardiya haqida batafsil ma'lumot beriladi. Stenokardiya yurak mushagining qon bilan yetarli darajada ta'minlanmasligi natijasida kelib chiqadigan og'riqli sindrom bo'lib, u ko'krak sohasida bosuvchi yoki siquvchi og'riq bilan namoyon bo'ladi. Maqolada stenokardiyaning asosiy turlari – stabil, nostabil, variant (Prinzmetal) va mikrovaskulyar stenokardiyalar tavsiflanadi, ularning kelib chiqish sabablari, klinik belgilar va xavf omillari tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada kasallikni aniqlash uchun zamonaviy diagnostika usullari, jumladan, elektrokardiografiya (EKG), yurakni stress testi, koronar angiografiya va laborator tekshiruvlar haqida so'z yuritiladi. Davolash usullari konservativ va jarrohlik yondashuvlarini o'z ichiga oladi. Konservativ usullar orasida dorilar (beta-blokatorlar, nitratlar, antiplatelet preparatlar), hayot tarzini o'zgartirish (ratsional ovqatlanish, jismoniy faollik, zararli odatlardan voz kechish) va rehabilitatsiya dasturlari keltirilgan. Shuningdek, og'ir holatlarda bajariladigan angioplastika va aorto-koronar shuntlash kabi jarrohlik muolajalari ko'rib chiqiladi. Maqola stenokardiyaning chuqurroq tushunish, uning oldini olish va samarali davolash usullarini o'rganishga yordam beradi. Ushbu material shifokorlar, tibbiyot talabalari va yurak-qon tomir kasalliklariga qiziqqan keng kitobxonlar auditoriyasi uchun foydalidir.

Kalit so'zlar: stenokardiya, yurak ishemik kasalligi, stabil stenokardiya, nostabil stenokardiya, variant stenokardiya, Prinzmetal stenokardiyasi, mikrovaskulyar stenokardiya, yurak og'rig'i, koronar arteriyalar, miokard ishemiyasi, EKG, stress testi, koronar angiografiya, beta-blokatorlar, nitratlar, antiplatelet terapiya, angioplastika, aorto-koronar shuntlash, yurak-qon tomir kasalliklari, profilaktika, rehabilitatsiya.

Kirish

Zamonaviy dunyoda yurak-qon tomir kasalliklari o'lim va nogironlikning yetakchi sabablari qatoriga kiradi. Stenokardiya – yurak mushagining yetarli miqdorda qon va kislorod bilan ta'minlanmasligi natijasida yuzaga keladigan og'riqli sindrom bo'lib, odatda yurak ishemik kasalligi (YIK) ning asosiy ko'rinishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu kasallik asosan koronar arteriyalarning aterosklerozi natijasida yuzaga kelib, yurak mushagiga keladigan qon oqimini cheklaydi. Natijada, jismoniy faollik yoki hissiy zo'riqish paytida yurak yetarlicha kislorod qabul qila olmaydi va bemor ko'krak sohasida siquvchi yoki bosuvchi xarakterdagi og'riqni his qiladi. Dastlab, stenokardiya vaqtinchalik noqulaylik sifatida namoyon bo'lishi mumkin, ammo kasallikning rivojlanishi bilan uning xurujlari tezlashadi va og'irlashadi. Ayrim holatlarda stenokardiya infarktning dastlabki belgisi sifatida ham kuzatilishi mumkin. Shu boisdan, kasallikning turli shakllarini erta tashxislash va to'g'ri davolash usullarini qo'llash muhim ahamiyatga ega. Stenokardiya stabil, nostabil, variant (Prinzmetal) va mikrovaskulyar shakllarga bo'linadi. Stabil stenokardiya odatda jismoniy faollik yoki stress natijasida yuzaga chiqib, qisqa muddatli dam olish yoki nitroglitserin qabul qilish bilan o'tib ketadi. Nostabil stenokardiya esa xavfliroq bo'lib, u tinch holatda ham paydo bo'lishi mumkin va yurak infarktiga olib kelish ehtimoli yuqori. Variant stenokardiya odatda koronar arteriyalarning spazmlari bilan bog'liq bo'lib, mikrovaskulyar stenokardiya esa yurakning mayda tomirlarining disfunksiyasi tufayli yuzaga keladi. Maqolada ushbu kasallikning turlari, kelib chiqish sabablari, asosiy belgilari, diagnostikasi va zamonaviy davolash usullari haqida batafsil ma'lumot beriladi. Shuningdek, stenokardiyaning oldini olish choralariga, sog'lom turmush tarzining ahamiyatiga va yurak sog'lig'ini saqlash bo'yicha tavsiyalarga ham e'tibor qaratiladi. Ushbu ma'lumotlar shifokorlar, tibbiyot sohasi mutaxassislari hamda yurak kasalliklariga moyilligi bor insonlar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Asosiy qism

1. Stenokardiyaning mohiyati va rivojlanish mexanizmi. Stenokardiya – yurak mushagining (miokard) yetarli miqdorda qon va kislorod bilan ta'minlanmasligi natijasida yuzaga keladigan og'riqli sindromdir. Ushbu kasallik, odatda, koronar arteriyalarning aterosklerozi tufayli rivojlanadi. Ateroskleroz jarayonida tomir devorlarida xolesterin va yog' moddalarini to'planib, aterosklerotik blyashkalar hosil bo'ladi. Bu blyashkalar tomirlarni toraytirib, qon oqimini cheklaydi va yurak mushagi kislorod tanqisligiga uchraydi. Agar

yurakning qon bilan ta'minlanishi talabga mos kelmasa, hujayralar energiya ishlab chiqarish uchun kislorod o'rniga beqaror metabolizm jarayonlarini ishga tushiradi. Natijada, laktat va boshqa kislotali moddalarning to'planishi og'riqni keltirib chiqaradi. Bu jarayon odatda jismoniy faollik, stress yoki sovuq ob-havo ta'sirida yuzaga keladi.

2. Stenokardiyaning turlari. Stenokardiya turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin. Ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega:

2.1. Stabil stenokardiya. Stabil stenokardiya – yurak ishemik kasalligining eng keng tarqalgan shakllaridan biri bo'lib, u doimiy va oldindan taxmin qilinadigan tarzda namoyon bo'ladi. Ushbu turdagi stenokardiya odatda quyidagi holatlarda yuzaga keladi: Jismoniy faollik (tez yurish, zinapoyaga chiqish, og'ir yuk ko'tarish). Stress yoki hissiy zo'riqish. Sovuq havo yoki shamol ta'siri. Og'ir ovqat yegandan keyin.

Bemor dam olganda yoki nitroglitserin kabi dori vositalarini qabul qilganda og'riq odatda 1–5 daqiqa ichida o'tib ketadi.

2.2. Nostabil stenokardiya. Nostabil stenokardiya – yurak kasalliklarining og'ir va xavfli shakli bo'lib, u to'satdan paydo bo'ladi va bemorning oldingi og'riq namoyon bo'lishi holatlaridan farq qiladi. Ushbu turdagi stenokardiyaning asosiy xususiyatlari: Oldin bo'lmagan yoki odatdagidan kuchliroq og'riq. Dam olish holatida ham paydo bo'lishi. Nitroglitserin qabul qilganda to'liq o'tib ketmasligi. Xurujlarning tez-tez takrorlanishi. Bu holat yurak infarktiga olib kelishi mumkin bo'lgan o'tkir koronar sindrom tarkibiga kiradi. Bunday bemorlar tezda shifokorga murojaat qilishi va kasalxonaga yotqizilishi shart.

2.3. Variant stenokardiya (Prinzmetal stenokardiyasi). Variant stenokardiya odatda yoshroq bemorlarda kuzatiladi va koronar arteriyalarning spazmlari natijasida yuzaga keladi. Uning asosiy farqlari: Tinch holatda paydo bo'lishi. Ko'proq ertalab yoki kechasi sodir bo'lishi.

EKG (elektrokardiografiya) da ST segmentining ko'tarilishi. Ushbu turdagi stenokardiya nitroglitserin va kalsiy kanal blokerlari yordamida samarali davolanadi.

2.4. Mikrovaskulyar stenokardiya. Bu turdagi stenokardiya yurakning kichik arteriyalari (mikrovaskulyar qon tomirlar) funksional buzilishlari natijasida yuzaga keladi. Uning asosiy belgilariga quyidagilar kiradi: An'anaviy koronar arteriyalarning torayishi kuzatilmaydi. Og'riq uzoqroq davom etishi mumkin. Ayollarda ko'proq uchraydi.

3. Stenokardiyaning belgilari. Stenokardiya belgilari turlicha bo'lishi mumkin, ammo eng keng tarqalganlari: Ko'krak qafasida og'riq (bosuvchi, siquvchi yoki yonuvchi xarakterda). Og'riqning qo'l, bo'yin, jag' yoki orqaga tarqalishi. Nafas qisishi. Terlash, bosh aylanishi yoki ko'ngil aynishi. Zaiflik va charchoq.

Og'riq odatda 5-15 daqiqa davom etadi va dam olish yoki nitroglitserin qabul qilganda o'tib ketadi. Agar og'riq 15 daqiqadan uzoqroq davom etsa, yurak infarkti xavfi borligi ehtimoli yuqori.

4. Stenokardiyaning diagnostikasi. Stenokardiyaning aniqlash uchun quyidagi diagnostika usullari qo'llaniladi: Elektrokardiografiya (EKG) – yurakning elektr faolligini tekshiradi. Stress testi (yurak yuklamasi testi) – jismoniy faollik vaqtida yurak ishini baholaydi. Koronar angiografiya – tomirlardagi tiqilmalar yoki torayishlarni aniqlaydi. Ekokardiografiya – yurak mushagi va klapanlarining ishini o'rganadi.

5. Stenokardiyaning davolash usullari.

5.1. Konservativ davolash.

Dorilar: Nitratlar (Nitroglitserin) – og'riqni bartaraf qiladi. Beta-blokatorlar – yurak urishini pasaytirib, yuklamani kamaytiradi. Antiplatelet vositalar (Aspirin, Klopidoqrel) – qon ivishini oldini oladi. Statinlar – xolesterin miqdorini pasaytiradi.

Hayot tarzini o'zgartirish: Ratsional ovqatlanish. Jismoniy faollik. Chekish va spirtli ichimliklardan voz kechish. Stressni kamaytirish

5.2. Jarrohlik muolajalari. Koronar angioplastika va stentlash – toraygan tomirlarga maxsus stent o'rnatiladi. Aorto-koronar shuntlash (AKSh) – qon oqimini tiklash uchun tomir o'tkazib qo'yiladi.

Xulosa

Stenokardiya – yurak ishemik kasalligining keng tarqalgan shakllaridan biri bo'lib, yurak mushagining kislorod bilan yetarli darajada ta'minlanmasligi natijasida yuzaga keladi. Ushbu kasallik odatda ko'krak sohasida og'riq, nafas qisishi va umumiy holsizlik bilan namoyon bo'ladi. Stenokardiyaning stabil, nostabil, variant (Prinzmetal) va mikrovaskulyar turlari mavjud bo'lib, ularning har biri o'ziga xos klinik belgilarga ega. Stenokardiya

rivojlanishining asosiy sababi koronar arteriyalarning aterosklerozi bo'lib, unga yuqori qon bosimi, qandli diabet, chekish, noto'g'ri ovqatlanish va jismoniy harakatsizlik kabi omillar ta'sir qiladi. Kasallikning og'ir shakllari yurak infarktiga olib kelishi mumkin, shu bois uni erta aniqlash va davolash muhimdir. Stenokardiyani tashxislash uchun elektrokardiografiya (EKG), stress testi, koronar angiografiya va ekokardiografiya kabi zamonaviy usullar qo'llaniladi. Davolash usullari konservativ (dorilar, hayot tarzini o'zgartirish) va jarrohlik (angioplastika, stentlash, aorto-koronar shuntlash) yondashuvlarini o'z ichiga oladi. Kasallikning oldini olish va uning rivojlanishini sekinlashtirish uchun sog'lom turmush tarziga rioya qilish, ratsional ovqatlanish, zararli odatlardan voz kechish va muntazam jismoniy faollik muhim ahamiyatga ega. Yurak sog'lig'iga e'tibor berish va shifokor nazoratida bo'lish stenokardiya asoratlarning oldini olishda eng samarali usullardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. (2023). Yurak-qon tomir kasalliklarini tashxislash va davolash bo'yicha klinik qo'llanma. Toshkent.
2. Braunwald, E. (2021). Braunwald's Heart Disease: A Textbook of Cardiovascular Medicine. 12-nashr. Philadelphia: Elsevier.
3. American Heart Association (AHA). (2024). Angina (Chest Pain) – Causes, Symptoms, and Treatment. www.heart.org
4. European Society of Cardiology (ESC). (2023). Guidelines on the Management of Stable Coronary Artery Disease. www.escardio.org
5. Goldman, L., Schafer, A. I. (2022). Goldman-Cecil Medicine. 26-nashr. Philadelphia: Elsevier.
6. O'zbekiston Respublikasi Kardiologiya Markazi. (2023). Stenokardiya va yurak ishemik kasalliklarining profilaktikasi va davolash usullari. Toshkent.
7. Harrison's Principles of Internal Medicine. (2022). Cardiovascular Disorders: Angina and Ischemic Heart Disease. 21-nashr. New York: McGraw Hill.
8. Mayo Clinic. (2024). Angina – Symptoms & Causes. www.mayoclinic.org

9. National Heart, Lung, and Blood Institute (NHLBI). (2024). What Is Angina? Causes and Risk Factors. www.nhlbi.nih.gov
10. Kasani, S., Seto, A. H. (2023). Angina Pectoris: Diagnosis and Management in Clinical Practice. *Journal of the American College of Cardiology*, 81(4), 345-356.

УДК. 616.366-002-084-089.168.1-06

ФОТОДИНАМИЧЕСКАЯ ТЕРАПИЯ ПРИ ОСТРОМ ОБТУРАЦИОННОМ ХОЛЕЦИСТИТЕ У БОЛЬНЫХ ПОЖИЛОГО И СТАРЧЕСКОГО ВОЗРАСТА

Музаффаров Нодирбек Саидович

nodirbekmuzaffarov@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-4898-1714>

Бухарский государственный медицинский институт имени Абу Али ибн Сина

Резюме. Внутриволостная фотодинамическая терапия позволяет достичь регресса активного воспалительного процесса по клиническим и лабораторным показателям и применить второй этап хирургического метода лечения в среднем уже через $4,9 \pm 1,1$ дней.

Ключевые слова: фотодинамическая терапия, холецистит, пожилой возраст.

Актуальность. Рост числа конверсий лапароскопической холецистэктомии с применением традиционной формы операции можно считать приемлемым выбором при остром обтурационном холецистите у больных пожилого и старческого возраста при легкой форме течения заболевания (4,6,7,8,10,15,16,20,21,22,23,24,25). Наличие выраженного воспалительного инфильтрата вокруг желчного пузыря и сопутствующей соматической патологии с коморбидным характером течения у больных пожилого и старческого возраста, даже при условии применения ЧЧХС на первом этапе хирургического метода лечения острого обтурационного холецистита не позволяет достичь желаемых результатов лечения с сохранением высокого удельного веса развития полиорганной недостаточности и летального исхода (1,2,3,5,9,11,12,13,14,17).

Цель исследования: улучшение результатов лечения больных пожилого и старческого возраста с острым обтурационным холециститом путём проведения внутриволостной фотодинамической терапии.

Материалы и методы. Исследование проведено у 107 больных с острым обтурационным холециститом в пожилом и в старческом возрасте, которые находились на обследовании и лечении в Бухарском областном филиале Республиканского научно-практического медицинского центра экстренной медицинской помощи.

Для получения референсных значений лабораторных общеклинических и биохимических показателей крови в исследовании приняли участие 10 добровольных лиц, признанные медицинской комиссией практически здоровыми.

Характер хронологии развития острого обтурационного холецистита проявлялся преимущественной длительностью приступа от 3 до 5 суток от момента начала болевого синдрома. При этом несмотря на наличие больных, обратившихся в клинику с острым обтурационным холециститом в более ранние сроки, тем не менее они имели другие клинико-лабораторные критерии, соответствующие среднетяжелой и тяжелой степени течения заболевания.

Основные сопутствующие заболевания были со стороны сердечно-сосудистой системы (преимущественно ИБС и гипертоническая болезнь), органов дыхания (преимущественно хронические неспецифические заболевания легких), ЖКТ (преимущественно хронический колит, язвенная болезнь желудка и двенадцатиперстной кишки, а также хронический гепатит) и эндокринной системы (преимущественно сахарный диабет 2 типа или метаболический синдром).

Результаты и их обсуждение. Основной целью данного этапа лечения с применением внутриполостной фотодинамической терапии было улучшение кровообращения, быстрое рассасывание воспалительных изменений желчного пузыря и перивезикальных тканей при остром обтурационном холецистите.

Способ осуществляется следующим образом: Обезболивание - местная инфильтрационная анестезия 0,5% раствором новокаина. Техника выполнения. После проведенной местной послойной инфильтрационной анестезии проводится разрез кожи по нижнему краю правого подреберья по передней подмышечной линии длиной до 0,5 см и под ультразвуковым контролем накладывали микрохолецистостому.

После забора проб для микробиологического исследования проводили полную эвакуации содержимого желчного пузыря. Далее под рентгенологическом контролем путем введения в дренаж йодсодержащего контраста (гипак, кардиотраст, урографин, уроселектан, трийотраст и др.) проводили холецистографию.

Определяли контуры, объем и уровень блокировки желчного пузыря, а также зоны и характер расположение конкрементов. Следующим этапом эвакуировали контрастный раствор до полного удаления и в полость желчного пузыря. После этого в полость желчного пузыря вводили соответствующий объем фотосенсибилизатора в виде 0,05% раствора Метиленового синего, который относится к группе фенотиазинов с максимальной абсорбцией (λ_{max} нм) – 668 нм и проводили экспозицию раствора в полости на протяжении 5 минут при помощи пережимая дренаж при помощи зажима. После истечения времени экспозиции зажим открывали и по дренажу сливали метиленовую синьку. Полость желчного пузыря промывали теплым 0,9% раствором хлористого натрия.

Затем, через установленный в полость желчного пузыря дренаж вводили проводник для проведения фотодинамического лазерного излучения с помощью аппарата «АЛТ-Восток» модель 03, соответствующий техническим условиям TSh 64-15302652-002:2010 продолжительностью до 10 минут.

Время второго сеанса фотодинамической терапии составляло до 5 минут, а в последующие сутки – до 3 минут. В динамике ежедневного проводили УЗИ органов брюшной полости и с контролем изменения гепатобилиарной зоны (объем парапузырного инфильтрата и состояние гепатодуоденальной связки, наличие жидкости в брюшной полости, в подпечёночном пространстве или в сальниковой сумке др.).

По мере улучшения состояния больного (компенсация органной дисфункции, стихания активного воспалительного процесса по клиническим и лабораторным показателям, уменьшение объема воспалительного инфильтрата в области желчного пузыря и ворот печени, снижение микробной обсемененности желчного пузыря) коллегиально рассматривали и ставили вопрос о применении второго этапа

хирургического метода лечения. Средняя продолжительность применения внутрипузырной фотодинамической терапии составила $4,9 \pm 1,1$ дней.

Применение фотодинамической терапии на первом этапе хирургического лечения острого обтурационного холецистита позволило добиться положительных результатов в ликвидации местной воспалительной реакции, с переводом острого процесса в хронический и тем самым применить раннюю лапароскопическую холецистэктомию.

Таким образом, основной целью эндобилиарной фотодинамической терапии на первом этапе хирургического метода лечения острого обтурационного холецистита у больных пожилого и старческого возраста после чрескожного дренирования желчного пузыря или желчевыводящих путей является раннее достижение местного улучшения кровообращения, быстрого рассасывания воспалительных изменений.

Выводы

1. С целью улучшения местного кровообращения, достижения быстрого рассасывания воспалительных изменений желчного пузыря и перивезикальных тканей при остром обтурационном холецистите у больных пожилого и старческого возраста на первом этапе хирургического метода лечения рекомендуется применять разработанный нами способ внутрипузырной фотодинамической терапии.
2. Внутриполостная фотодинамическая терапия позволяет достичь регресса активного воспалительного процесса по клиническим и лабораторным показателям и применить второй этап хирургического метода лечения в среднем уже через $4,9 \pm 1,1$ дней.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Аксенов И.В., Оноприев А.В., Шейранов Н.С. Эндоскопическая холецистэктомия при остром холецистите у больных пожилого и старческого возраста // Кубанский научный медицинский вестник. – 2013. – № 3(138). – С. 24-26.
2. Алгоритм диагностики и лечения больных пожилого и старческого возраста с острым холециститом, холедохолитиазом и механической желтухой / М.Д. Дибиров, Г.С. Рыбаков, В.Л. Домарев и др. // Неотложная медицинская помощь. Журнал им. Н.В. Склифосовского. – 2019. – Т. 6, № 2. – С. 145-148.

3. Алгоритм диагностики и хирургического лечения больных пожилого возраста с острым деструктивным калькулезным холециститом / З.Т. Ширинов, Ю.Г. Алиев, Н.А. Гамидова и др. // Хирургия. Журнал им. Н.И. Пирогова. – 2021. – № 6. – С. 24-29.
4. Возможности применения фотодинамической терапии в купировании приступа острого холецистита у пациентов пожилого и старческого возраста / А.Н. Дешук, П.В. Гарелик, И.В. Кислюк, С.А. Гривачевский // Актуальные проблемы медицины: Материалы ежегодной итоговой научно-практической конференции, Гродно, 28–29 января 2016 года. – Гродно: Гродненский государственный медицинский университет, 2016. – С. 175-177.
5. Гамидова Н.А. Алгоритм диагностики и хирургического лечения больных пожилого и старческого возраста с острым калькулезным холециститом, протекающим на фоне сопутствующих заболеваний // Вестник экстренной медицины. – 2020. – Т. 13, № 1-2. – С. 23-32.
6. Гасанов Р.Р., Глушков А.А. Применение фотодинамической терапии при лечении грибковых кератитов // Нерешенные вопросы этиотропной терапии актуальных инфекций: Материалы Всероссийской ежегодной научно-практической конференции, Санкт-Петербург, 12–13 декабря 2024 года. – Санкт-Петербург: Санкт-Петербургская общественная организация "Человек и его здоровье", 2024. – С. 42-48.
7. Фотодинамическая терапия при перипротезной инфекции суставов / А.И. Гусейнов, А.В. Баранов, А.А. Раджабов и др. // Лазерная медицина. – 2021. – Т. 25, № 1. – С. 9-15.
8. Хамдамов Б.З. Морфологические изменения при применении фотодинамической терапии в лечении раневой инфекции в эксперименте // Морфология. – 2020. – Т. 157, № 2-3. – С. 223-224.
9. Хамдамов Б.З., Давлатов С.С., Хайдаров Ф.Н., И.Б.Хамдамов Оптимизация хирургического лечения острого калькулёзного холецистита, осложнённого гнойным холангитом // Доктор ахборотномаси. - Самарканд, 2021. - № 3 (100). - С. 116-119.
10. Хамдамов Б.З., Мирходжаев И.А., Хайдаров Ф.Н., Хамдамов И.Б. Дифференцированный подход к хирургическому лечению острого калькулёзного

- холецистита, осложнённого гнойным холангитом // Вестник Ташкентской медицинской академии. - Ташкент, 2021. - № 4. - С. 167-169.
11. Хайдаров Ф.Н., Хамдамов Б.З., Мусоев Т.Я., Хамдамов А.Б. Диагностическая значимость определения в крови уровня прокальцитонина и лактоферрина при деструктивных формах острого калькулезного холецистита // Тиббиётда янги кун. - Бухара, 2021. - № 6 (38). - С. 282-289.
12. Khamdamov I.B. Improving tactical approaches in the treatment of hernias of the anterior abdominal wall in women of fertile age // New day in medicine. Bukhara, 2022.-№10(48)- P. 338-342.
13. Khamdamov I.B. Morphofunctional features of the abdominal press in women of reproductive age // New day in medicine. Bukhara, 2022.-№3(41)- P. 223-227.
14. Khamdamova M.T., Akramova D. E. Genetic aspects of genital prolapse in women of reproductive age // New day in medicine. Bukhara, 2023. - No. 5 (55). - P. 638-643.
15. Khamdamova M.T., Akramova D. E. Genetic aspects of genital prolapse in women of reproductive age // New day in medicine. Bukhara, 2023. - No. 5 (55). - P. 638-643.
16. Khamdamova M.T., Tshaev Sh.Zh., Hikmatova M.F. Morphological changes of the thymus and spleen in renal failure in rats and correction with pomegranate seed oil // New day in medicine. Bukhara, 2024. - N. 3(65). - P. 167-187.
17. Khamdamova M.T., Khasanova M.T. Various mechanisms of pathogenesis of endometrial hyperplasia in postmenopausal women (literature review) // New day in medicine. Bukhara. 2023. - No. 8 (58). - P. 103-107.
18. Khamdamova M.T., Zhaloldinova M.M., Khamdamov I.B. The state of nitric oxide in blood serum in patients with cutaneous leishmaniasis // New day in medicine. Bukhara, 2023. - No. 5 (55). - P. 638-643.
19. Khamdamova M.T., Zhaloldinova M.M., Khamdamov I.B. The value of ceruloplasmin and copper in blood serum in women wearing copper-containing intrauterine device // New day in medicine. Bukhara, 2023. - No. 6 (56). - P. 2-7.
20. Khamdamov I.B. Improving tactical approaches in the treatment of hernias of the anterior abdominal wall in women of fertile age // New day in medicine. Bukhara, 2022.-№10(48)- P. 338-342.
21. Khamdamov I.B. Morphofunctional features of the abdominal press in women of reproductive age // New day in medicine. Bukhara, 2022.-№3(41)- P. 223-227.

22. Khamdamova M. T., Khasanova M.T. Генетические механизмы развития гиперпластических процессов эндометрия у женщин в климактерическом возрасте // New day in medicine. Bukhara, 2025.-№3(77)- P. 207-2011.
23. Khamdamova M. T., Akramova D.E. Immediate and long-term results of surgical treatment of genital prolapse in elderly women // New day in medicine. Bukhara, 2025.-№3(77)- P. 201-206
24. Khamdamova M. T., Umidova Nigora Nabi kizi. Genetic factors of genital endometriosis // New day in medicine. Bukhara, 2025.-№3(77)- P. 201-206 Hamdamov B.Z., Musoev T.Y., Khaidarov F.N., Gaziev K.U. Dynamics of Cytokine Blood Profile at Destructive Forms of Acute Calculous Cholecystitis // Europe's Journal of Psychology. - 2021. - № 17 (3). - P. 93-101.
25. Khaydarov F.N., Khamdamov B.Z. Surgical Interventions in Acute Calculous Cholecystitis Inelderly and Senile Patients // **Art of Medicine. International Medical Scientific Journal.** - 2022. - Volume 2. Issue 3. - P. 250-257.

РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ: ТЕНДЕНЦИИ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аскаралиева Муштарий

магистр факультета Международного Туризма ТГЭУ

Аннотация

В статье рассматриваются основные тенденции развития туризма в Узбекистане, включая рост туристического потока, цифровизацию отрасли, развитие инфраструктуры и экотуризма. Анализируются ключевые проблемы, препятствующие дальнейшему развитию туризма, а также перспективные направления его трансформации. Особое внимание уделяется государственной политике и инвестиционным инициативам, направленным на повышение конкурентоспособности Узбекистана как туристического направления.

Ключевые слова: туризм, Узбекистан, цифровизация, инфраструктура, экотуризм, государственная политика, инвестиции.

Annotation

The article examines the main trends in the development of tourism in Uzbekistan, including the growth of tourist flow, digitalization of the industry, infrastructure development, and ecotourism. It analyzes the key problems hindering the further development of tourism, as well as promising directions for its transformation. Particular attention is paid to state policy and investment initiatives aimed at increasing the competitiveness of Uzbekistan as a tourist destination.

Keywords: tourism, Uzbekistan, digitalization, infrastructure, ecotourism, state policy, investments.

Туризм является одним из стратегически важных направлений экономического развития Узбекистана. Для эффективного развития туризма необходимы комплексные меры, включая цифровизацию, модернизацию инфраструктуры и продвижение страны на международном рынке. Так как Узбекистан, обладая богатым культурным

наследием, историческими памятниками и красивой природой, относится к числу государств, уделяющих большое внимание развитию туризма. В Стратегии «Узбекистан – 2030» поставлена задача увеличения числа туристов путем создания широких условий для развития внешнего и внутреннего туризма. По количеству иностранных туристов Узбекистан достиг 98% от уровня, наблюдавшегося до пандемии. В частности, в 2019 году страну посетили 6,748 млн. иностранных туристов, а к 2023 году это число составило 6,626 млн¹. Это свидетельствует о быстром восстановлении туристической отрасли в нашей стране. С целью привлечения большего числа иностранных туристов в Узбекистане проводятся практические мероприятия по упрощению визового режима, разработке новых направлений, привлечению инвестиций в проекты, связанные с этой отраслью, и проведению крупных мероприятий. Например, в 2023 году реализовано 508 проектов общей стоимостью 9,5 трлн. сумов, что позволило создать 9 492 новых рабочих места. Было открыто 183 новых отеля и 232 хостела, общее количество объектов размещения достигло 5526. Кроме того, создано 452 семейных гостевых дома, общее количество которых достигло 3 458. В результате открытия 810 новых туристических организаций и турагентств их общее количество увеличилось до 2 649.

Внедрение современных технологий способствует повышению удобства и безопасности путешествий. Онлайн-бронирование отелей и экскурсий, цифровые гиды и платежные системы позволяют туристам комфортно планировать поездки.

Цифровые технологии радикально изменили досуг, методы общения, выбор путешествия и туризм во всех его формах. На современном этапе развития руководство страны особое внимание уделяет повышению роли информационных и цифровых технологий не только в изучении истории нашей Родины, но и в способах оказания услуг туристам, посещающим просторы Узбекистана. Термин «Смарт-туризм» подразумевает технологически опосредованный симбиоз технологии/люди для получения научно обоснованных знаний с целью принятия решений в сфере туризма. Его популярность, о чем свидетельствует развивающаяся совокупность туристической литературы можно отнести к сочетанию технологических достижений и потребительских тенденций, взаимодействие таких инструментов на различных

¹ Бухарова Нигора Газиевна «Развитие умного туризма – перспектива кадров в сфере туризма» Узбекистане // Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot.-2023 г. 412-414 ст.

платформах, таких как веб-сайты, социальные сети, искусственный интеллект и база данных².

Концепция «умного» туризма предполагает интеграцию цифровых технологий в туристическую индустрию для создания персонализированных и интерактивных услуг. Использование мобильных приложений, интерактивных карт и аналитики данных позволяет улучшить туристический опыт и повысить удовлетворенность путешественников.

Применение онлайн-платформ, социальных сетей и других цифровых инструментов позволяет эффективно привлекать целевую аудиторию и повышать узнаваемость туристических направлений. Инфраструктура умного туризма включает Интернет вещей (IoT), который позволяет мониторить потоки туристов, управлять адаптивным освещением и транспортными потоками, а также внедрять бесконтактные технологии, такие как электронные билеты, цифровые ключи для отелей и системы бесконтактной оплаты. Важную роль играет геймификация, мотивирующая туристов исследовать новые маршруты и достопримечательности, а также использование чат-ботов и голосовых помощников для оперативного взаимодействия с путешественниками.

Умный туризм также направлен на устойчивое развитие, включающее продвижение экологически безопасных маршрутов, мониторинг потребления воды и энергии, снижение углеродного следа и поддержку местных сообществ и предпринимателей. Важным аспектом является интеграция технологий с государственными и бизнес-структурами, что способствует развитию цифровых виз и паспортов, созданию единой цифровой экосистемы для бронирования и организации поездок, а также сотрудничеству с муниципальными властями в рамках концепции «умных городов». Таким образом, концепция умного туризма представляет собой комплексный подход к трансформации туристической отрасли, обеспечивая комфорт для путешественников,

² Указ Президента Республики Узбекистан от 06.04.2021 г. № УП-6199 О мерах по дальнейшему совершенствованию системы государственного управления в сферах туризма, спорта и культурного наследия.

Методология

В данной статье использованы комплексные методы исследования, направленные на анализ тенденций, проблем и перспектив развития туризма в Узбекистане.

1. ****Анализ и синтез**** – проведен разбор научной литературы, нормативно-правовых актов и статистических данных, что позволило выявить ключевые направления развития туризма.
2. ****Статистический метод**** – изучены количественные показатели туристического потока, объемов инвестиций и цифровизации отрасли, что позволило провести оценку динамики изменений.
3. ****Сравнительный метод**** – проведено сопоставление опыта Узбекистана с международными практиками в сфере цифровизации и инфраструктурного развития туризма.
4. ****Системный подход**** – рассмотрены взаимосвязи между цифровыми

технологиями, инфраструктурой и инвестиционной привлекательностью туристического сектора.

5. ****Метод кейс-стади**** – проанализированы конкретные примеры внедрения цифровых технологий в туристическую сферу Узбекистана.

Применение данных методов позволило провести всесторонний анализ текущего состояния туризма в Узбекистане и предложить перспективные направления его развития.

Проблемы и перспективы цифровизации туризма в Узбекистане Несмотря на активное внедрение цифровых технологий, существуют определенные вызовы, с которыми сталкивается туристическая отрасль Узбекистана. К ним относятся необходимость повышения цифровой грамотности специалистов, адаптация существующих бизнес-моделей к новым условиям и обеспечение кибербезопасности. Однако, при эффективном решении этих проблем, цифровизация может стать мощным драйвером развития туризма в стране.

В заключение можно сказать, что развитие туризма в Узбекистане требует комплексного подхода, включающего цифровизацию, модернизацию инфраструктуры, экологическую устойчивость и активное международное сотрудничество. Внедрение передовых технологий и стратегическое планирование позволят стране укрепить свои позиции на мировом туристическом рынке. Цифровизация в сфере туризма преобразует отрасль, предлагая персонализированный опыт, оптимизированное бронирование и расширенный доступ к информации через онлайн-платформы и мобильные приложения. Использование больших данных позволяет лучше понимать предпочтения клиентов и разрабатывать более эффективные маркетинговые стратегии. Автоматизация процессов, таких как регистрация в отелях и обработка запросов, повышает эффективность и снижает затраты. Интеграция с социальными сетями способствует продвижению туристических направлений и обмену опытом между путешественниками.

Список использованных литературы

1. Указ Президента Республики Узбекистан от 06.04.2021 г. № УП-6199 О мерах по дальнейшему совершенствованию системы государственного управления в сферах туризма, спорта и культурного наследия.
2. Gretzel, U., Werthner, H., Koo, C., & Lamsfus, C. (2015). Conceptual foundations for understanding Smart tourism ecosystems. *Computers in Human Behavior*, 50, 558–563.
3. Ахмедходжаев Р.Т. Пути развития экологического туризма в Узбекистане // *Educational Research in Universal Sciences*. — 2024. — Т. 3, №3 SPECIAL. — С. 431
4. Ачилова Л. Концептуальная модель цифрового туризма // *inScience*. — 2023.
5. Мустаева Ш.С. Влияние цифровых технологий на развитие туристского рынка в Узбекистане // *Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot*. — 2023.
6. Бухарова Нигора Газиевна «Развитие умного туризма – перспектива кадров в сфере туризма» Узбекистане // *Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot*.-2023 г. 412-414 ст.

ANTENATAL NOBUD BO'LGAN CHAQALOQLAR TIMUSDAGI MORFOLOGIK O'ZGARISHLAR

Eshqobilov Ozodbek Abdisodiq o'g'li

TTA Termiz filiali assestenti

Elektron pochta: ozotbekbestboy@gmail.com

Annatsiya: Homilador ayollarda pielonefrit fonida rivojlangan chaqaloqlarni antenatal o'limi, 1000 ta tug'ruqdan 65 tani tashkil etib, asosan birlamchi tug'ma T limfotsitar immunodefitsitning rivojlanishi, timus va buyrak usti bezining o'zaro integratsiyasini izdan chiqishiga olib kelishi oqibatida, homila ichi infeksiyasidan nobud bo'ladi. Timusning po'stloq qavatida qon quyilishlar, subkapsulyar shishilar, koptokcha soxasi oraliq shishlari, mag'iz qavatida limfotsitlar keskin kamaygan va boshqa turdagi noimmunokompetent xujayralarni ko'payganligi, o'choqli diaperez qon quyilishlari aniqlanadi.

Kalit so'zlar: antenatal o'lim, timus, homiladorlikdagi pielonefrit, homiladorlik, morfologiya.

Muammoning dolzarbligi: Dunyoda reproduktiv yoshdagi ayollarda homiladorlik davrida aniqlangan pielonefrit, jami homiladorlikning 21% da uchraydi. Dunyo bo'yicha, yiliga pielonefrit fonida tug'ilgan chaqaloqlarning o'lim ko'rsatkichi bo'yicha, 28 mln chaqaloqlar nobud bo'ladi.

Homiladorlikdagi pielnefritning uchrash bo'yicha, anemiyadan keyin 2-o'rinda turib, eng ko'p tarqalagan patologiyalar jumlasiga mansubdir, perinatal davrda chaqaloqlar o'limi bo'yicha 1000 ta homiladorlikdan 35-45 tasida bola tashlash, 21 tasida o'lik tug'ilishi, 24 tasida turli xil homila ichi infeksiyasi sababli postnatal davrda ikkilamchi infeksiyalardan nobud bo'lishiga olib keladi. Pielonefrit fonida tug'ilgan chaqaloqlarni 28-31% da immun a'zolarining yetilmaganlik ko'rsatichi yuqori bo'lib, jumladan timusning morfologik chahaligi sabali, tug'ma va orttirilgan immunodefitsitni rivojlanishi va chaqaloqlar o'limi ko'rsatkichi bo'yicha 1000 ta tug'ruqqa o'rtacha 60-70 tani tashkil etadi.

AQSh, Buyuk Britaniya, Yevropa, Yaponiya, Xitoy va boshqa Osiyo davlatlarida reproduktiv yoshdagi ayollar homiladorlik davriga tayyorgarlik va skrining nazorat ostida bo'lishi yuqori darajada yo'lga qo'yilganligi sababli, 1000 ta homiladorlikdan 6-8 xolatda

gestatsion pielonefrit aniqlanadi. Rossiya federatsiyasida homiladorlikdagi pielonefritni rivojlanishi bo'yicha, o'lim ko'rsatkichi bo'yicha 1000 ta tug'ruqdan 7 xolatda letal ko'rsatkich bilan tugallanadi.

Dunyoda eng kam ko'rsatkich Yaponiya va Janubiy Koreya davlatlarida aniqlangan. MDX davlatlarida ushbu ko'rsatkich 1000 ta homiladorlikka o'rtacha 67 tani tashkil etadi. O'zbekiston Respublikasida 2022-yilda homiladorlikdagi pielonefrit bilan o'rtacha 3,1 mln ayollar ro'yxatdan o'tgan. Aynan, homiladorlikdagi pielonefrit fonida tug'ilgan va nobud bo'lgan chaqaloqlar timus to'qimasidagi morfologik o'zgarishlar sababali yuzaga keladigan ikkilamchi o'zgarishlar oqibatida, immunodefitsitlarni turli shakllarining rivojlanishi, yuqori o'lim darajasi bilan xarakterlanadi. Jumladan, gestatsion pielonefrit fonida tug'ilgan chaqaloqlar buyrak usti bezining stressor omillarga javob reaksiyasi timus bilan bog'liq integral bog'liqligini izdan chiqishi va homila ichi infeksiyasidan o'lim ko'rsatkichi yuqorligini tasdiqlaydi. 2022 O'zbekiston Respublikasi SSV ma'lumotlari bo'yicha, aynan pielonefrit fonida perinatal davrda jami, 64000 tadan ortiq chaqaloqlar o'limi qayd etilgan. Aksariyat ushbu holatlar bo'yicha aniqlangan klinik anamnestic ma'lumotlarda xomiladorlikdagi infeksiyon kasalliklar sababli rivojlanishi o'rganilgan.

Yuqoridagi epidemiologik ma'lumotlarga asoslanib, ayni tadqiqot ishimiz dolzarbligi va o'z vaqtida tanlanganligini ko'rsatadi. Bu esa, ilmiy tadqiqot ishimizni davlat miqyosida o'ta dolzarb va muximligini, ona bola muxofazasini himoya qilishda eng zaruriy chora tadbirlarni ishlab chiqishni taqozo etib, ayni paytda tadqiqot ishini zaruratini anglatadi.

Tadqiqot maqsadi: Homiladorlikda pielonefrit fonida tug'ilgan va nobud bo'lgan chaqaloqlar timusning morfologik o'zgarishlarni o'rganishdan iboratdir.

Tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi: Antenatal davrda chaqaloqlar o'limining asosiy sababalaridan biri bu homila ichi infeksiyasi bo'lib, etiologik jixatdan onadagi infeksiyon kasalliklar sababli yuzaga keladi. Hali to'liq shakllanmagan timusni xomila ichi rivojlanishining 22-36 haftalik orasida, onadagi infeksiyaga javoban stressor omil deb qabul qilishi, timusning adaptogen funktsiyasini kuchayishi oqibatida, kortizol sintezining oshib ketishi va qon plazmasidagi yuqori kontsentratsiyasi chaqaloqlar tanasida limfotsitlarni muddatdan oldin apoptozga uchratishi oqibatida, immun falajlik yuzaga kelishi va antenatal davrda homilani o'lik tug'ilishiga olib kelishi o'rganildi. Homiladorlikda pielonefrit fonida tug'ilgan va nobud bo'lgan chaqaloqlar timusning morfologik jihatlari bo'yicha, po'stloq qavat to'rsimon va tutamli qavatlarida chegaralari reliefi o'zgargan,

tutuamli qavati spangiotsitlari kattalashgan, tarkibida lipidli kiritmalarni ko'payishi, to'laqonli ko'rinishda bo'ladi. Po'stloq qavati ko'ptokchali sohasi ko'ptokchalarida fokusda giperplaziyaga uchragan va notekis to'laqonlik belgilari aniqlandi.

Xulosa: Mag'iz qavati nazorat guruhi bilan o'xshash bo'lib, asosan, och va to'q sitoplazmali xromofob va xromaffin hujayralardan tuzilganligi aniqlanadi. Homiladorlikda pielonefrit fonida tug'ilgan chaqaloqlar timusda po'stloq qavatning qalinlashganligi, asosan tutuamli soxaning egallagan maydoni kattalashganligi aniqlanib, Natijada, antenatal davrda xomila ichi rivojlanishida timus giperproduksiyasi sababli, timusning muddatdan oldingi involyutsiyasi va chaqaloqni antenatal o'limiga olib kelganligi isbotlandi.

O'QUVCHI KASIIY MOTIVLARINING METODOLOGIK ASOSLARI

Sayitova Umida Hikmatillo qizi

Alfraganus universiteti

“Pedagogika va psixologiya” kafedrası
dotsent v.b., psixologiya fanlari bo'yisha
falsafa doktori (PhD)

umidasayitova00@gmail.com

Alimov Ulmasjon Ismat o'g'li

Alfraganus universiteti

“Pedagogika va psixologiya” yo'nalishi magistranti,

alimovolmasjon7@gmail.com

O'quvchilarining motivatsiyasini oshirishning eng muhim omili o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning motivlarini batafsilroq o'rganilganligidir. O'quvchi "bu kerak" deb aytishi mumkin bo'lgan bola emas, shuning uchun o'qituvchi talabalarga yaxshi mutaxassis va o'zini – o'zi anglagan shaxslar bo'lishlari uchun bilimga muhtoj ekanliklarini amalda isbotlar keltirib ko'rsata olishlari kerak.

Yu.M.Asadov tomonidan olib borilgan tadqiqot ishida maktab ta'limini rivojlantirish davlat umummilliy dasturi talablaridan kelib chiqqan xolda kasb mahorati rivojlanishi omillari sifatida o'qituvchining individual-psixologik xususiyatlarini o'rganishning dolzarbligi ilgari surilgan. Unda o'qituvchi kasb maxoratining yaxlit komponentlarini tasniflovchi “o'qituvchining kasb maxorati”, “o'qituvchining individual-psixologik xususiyatlari”, “o'qituvchining psixologik tipi” kabi tushunchalarni belgilovchi o'qituvchining individual-psixologik xususiyatlarni psixologik tiplarda integrallashuvi va ularning malaka oshirish tashkiliy shakllarini tanlash motivatsiyasiga ta'sirini izohlovchi individual-psixologik xususiyatlarning o'qituvchi kasb mahoratini rivojlantirish omillari sifatida ahamiyatini ochib beruvchi ilmiy asoslangan ma'lumotlar keltirilgan [1].

B.N.Sirliyev "O'rta maxsus kasb-hunar o'quv yurtlari ustalari kasbiy kamolotining psixologik jihatlari" mavzusidagi tadqiqot ishi kasb-hunar o'quv yurtlarining ustalari misolida kasbiy kamoloti va kasbiy o'zini-o'zi belgilanishning dolzarb muammolarini tadqiq qilishga bag'ishlangan [4].

F.S.Ismagilova kasbiy tajriba samaradorligi mezonini mutaxassisning raqobatbardoshligi sanaladi deb ta'kidlagan. Raqobatbardoshlik mutaxassisning professional xususiyati sifatida mexnat bozorida va tashkilotda uning ustunligini talab qiladi [2].

Kasb tanlashga tayyorlikning psixologik jihatlari va kasbiy diagnostika muammolariga doir tadqiqot ishi K.B.Qodirov tomonidan olib borilgan. Bunda asosiy qoida kasbiy yo'nalganlik umuman moyilliklarda, qiziqish va qadriyatlarda ifodalanib, kasbiy rivojlanishning mazmuniy tomoni sanaladi. Kasb tanlash chog'ida psixologik tayyorgarlik yoki yetuklik kasbiy o'zini o'zi anglashning muhim omili bo'lib, kasbni to'g'ri tanlashga yordamlashadi va kuch, barkarorlik, keskinlikda namoyon bo'ladi, bu onglik, mustaqillik bilan ta'minlanadi va kasbiy tanlovning formal-dinamik jihatiga kiradi. Shunday qilib, kasbiy tanlovning barcha mazmuniy va formal-dinamik jihatlari, umuman shaxsning kasbiy rivojlanishi ma'lum strategiyasi shakllanishiga ko'maklashadi. Shu bilan birga K.B.Qodirov tadqiqotining empirik qismi ma'lumotlariga asoslanib xulosa qiladiki, intellektual qobiliyatlar, shaxs motivlari, yo'nalganlik, moyillik tendensiya va boshqalar bilan uzviy bog'liqlikda bo'lib, yoshlarning kasbiy tiklanish asosi sanaladi. Shaxs atrof-muxitga, qadriyatlarga, faoliyat turlari mazmuniga tanlab, shu jumladan, o'z aqliy imkoniyatlariga muvofiq munosabatda bo'ladi. Bizningcha, buni aqliy imkoniyatlar sifatida emas, ularning psixologiyadagi a'naviy talqindan foydalanilsa, o'zini o'zi anglash, reflektiv jarayonlarining shakllanganligi va rivojlanganligi darajasi sifatida ta'riflash aniqroq bo'lishini izohlab o'tgan [4].

R.Z.Asomova ilmiy izlanishida kasb tanlash motivlari mexanizmlari, ularning birlamchi manbalari, xarakatlantiruvchi kuchlari, dinamikasi va shaxsning individualligi masalalari atroflicha ochib berilgan. Shuningdek, kasbiy motivlarning mutaxassisni kasbiy tayyorgarligi o'rtasidagi bog'liqlik, hamda kasbiy va o'quv motivlari o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik masalalari ham keng doirada tadqiq qilingan [3].

U.S.Jumayev kichik, real guruh a'zolari o'smirlarda kasb tanlashga munosabat va uning umum ta'lim maktab o'quvchilarida shakllanishi, namoyon bo'lishi va dinamikasi ilk bor tadqiq qilinib: faoliyatlari jarayonida kasb tanlashga munosabat tizimi ko'rsatkichlari (o'rtacha umumiy va qiyosiy-tipik) tahlil etilgan va tegishli amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan, kasb tanlashga munosabat tizimining yosh xususiyatlari tavsiflab berilgan [3].

Yuqoridagi fikrlardan ko'rinadiki, Respublikamiz psixologlari tomonidan kasbga yo'naltirish, kasb tanlash masalalariga doir bir qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Bu esa muammoni turli jihatlarini yanada chuqurroq o'rganish imkonini beradi. Shu bilan birga yosh avlodni ongli ravishda to'g'ri kasb tanlashga yo'naltirish, kasb tanlashda uchraydigan xato va kamchiliklarni oldini olish hamda kasbiy o'zlikni shakllantirish doirasida yechimi topilmagan muammolarni bartaraf etish kerakligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Алимов А. А.Становление Смысловой профессиональной установки в учебной деятельности студентов – психологов.Автореферат дис. ... канд. психол. наук. – Москва, 2005.-27 с.
2. Arziqulov D.N. Kasbiy kamolotning psixologik o'ziga xos xususiyatlari. Avtoreferat psixologiya fanlari nomzodi. –Toshkent 2002.-22 b
3. Bekmurodova, H. (2024). O'smirlarni kasbga yo'naltirish jarayonida individual xarakter xususiyatlarining ta'siri muhim ijtimoiy-psixologik omil sifatida. News of the NUUz, 1(1.2), 78-82.
4. Yuldashev, D.M., & Fazliddinova, M. (2024). O'quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativlik sifatlarini shakllantirishning ahamiyati. Oriental Art and Culture, 5(6), 139-142.

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF AGGRESSION IN ADOLESCENTS

Omonova Mukhlisa Dusnazar kizi

Alfaragan University

Department of "Pedagogy and Psychology",

Associate Professor, Doctor of Philosophy in Pedagogical (PhD)

muxlisa.alfraganus@gmail.com

Sotvoldiev Shokhrusbek Nigmatulla oglu

Alfaragan University

Master's student in the field of "Pedagogy and Psychology"

Annotation. It is necessary to identify the causes of the manifestation of aggressive behavior observed in adolescents today, to prevent or control destructive behavior. This article discusses the psychological characteristics of aggression in adolescence, changes in behavior, and the formation of aggressive behavior in adolescence. It also discusses the psychological characteristics of violence, the reasons affecting its formation in adolescence, and modern research by scientists on this problem.

Keywords: aggression, aggression, behavior, violence, teenager, personality, character, gender.

Аннотация. Необходимо выявить причины агрессивного поведения, наблюдаемого у современных подростков, а также предупреждать или контролировать деструктивное поведение. В статье рассматриваются психологические особенности подростковой агрессии, изменения в поведении, а также размышления и наблюдения о формировании агрессивного поведения в подростковом возрасте. Также освещаются психологические особенности насилия, причины, влияющие на его формирование в подростковом возрасте, и современные исследования ученых по этой проблеме.

Ключевые слова: агрессия, агрессивность, поведение, насилие, подросток, личность, характер, пол.

Anotatsiya. Hozirgi kunda o'smirlarda kuzatilayotgan agressiv xatti-harakatlarni namoyon bo'lish sabablarini aniqlash, destruktiv xulq-atvorni oldini olish yoki nazorat qilish lozim. Ushbu maqolada o'smir yoshidagi agressiyaning psixologik xususiyatlari, xulq - atvoridagi o'zgarishlar va o'smirlik davridagi tajovuzkorlik xususiyatining shakllanishi bo'yicha fikr va mulohazalar yoritib berilgan. Shuningdek, zo'ravonlikning psixologik xususiyatlari, uning o'smirlik davriga xos shakllanishiga ta'sir etuvchi sabablar, olimlarning ushbu muammo bo'yicha zamonaviy tadqiqotlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: agressiya, tajovuz, xulq-atvor, zo'ravonlik, o'smir, shaxs, xarakter, gender.

Introduction. The tense, unstable social, economic and ecological situation that has arisen in our society today is causing an increase in various deviations in the personal development and behavior of people of different ages. Among them are the increasing alienation of adolescents, their increased anxiety, and moral destruction, which is associated with cruelty and aggression. Recently, the topic of aggression has become especially relevant due to the increase in juvenile delinquency, various manifestations of aggression and child cruelty.

Discussion. Aggressive behavior is the result of the interaction of a person with the situation. Aggression has qualitative and quantitative characteristics, and like all properties, it is expressed in different degrees. It manifests itself from almost complete absence to sufficiently developed aggression. Aggression is present in each person to some extent. People with a high level of aggression are more prone to exhibit aggressive reactions towards others. Aggressive reactions can include reactions aimed at condemning, insulting or physically harming other people.

There are theories that comprehensively explain aggressive behavior, each of which explains in detail aggression and the factors that cause it [1].

The basis of aggressive behavior is the motive of aggression. Aggressive behavior is characterized by the fact that it causes moral, material or physical harm to the individual, and influences the emergence of destructive behavior. The psychologically difficult aspect of eliminating such behavior is that the person who commits aggressive behavior gives various arguments to justify his actions and tries to shift the blame from himself.

Literature review. The Viennese psychologist Z. Freud and his students, when assessing adolescence, consider the unconscious desire to determine his own position, which arises as a sign of some kind of inclination given to a person from time immemorial, to be the most important basis. This aspiration leads to selfishness, disregard for other people, to appearance, to incompatibility with the environment, and even to conflicts, and unconscious needs and inclinations characterize the activity of the individual. Former Soviet psychologists, emphasizing the absolute groundlessness of Z. Freud's theory, justified the fact that in adolescence the discrepancy between opportunities and demands, the tendency to show off and the manifestation of interest in one's own inner world are characteristic [2]. Some psychologists attach particular importance to the biological factors of biogenetic growth, namely sexual maturation. In their opinion, the subjective inner experiences of a teenager, leading to a psychological crisis, exciting boys and girls, lead to the psychology of loneliness. The characteristic traits of adolescence, such as discontent, rudeness, stubbornness, cruelty, resentment, aggression, are explained by the fact that new feelings, inclinations, and experiences, the product of sexual maturation, dominate the behavior of the adolescent and control his behavior. It is clear to everyone that the psychological appearance, state, and potential of adolescence do not depend on a single purely biological factor [3].

If we evaluate the influence of the gender factor on aggression in adolescents, then men (boys) show a much higher level of direct and physical aggression, and women (girls) - indirect and verbal aggression. In general, at the same time, women often successfully resort to its psychological variant, but a greater tendency to use physical force against the male sex is noted.

Despite the great importance of age, gender and individual factors, in the formation of aggressive behavior, according to many researchers, the social conditions of personality development play a leading role.

Results and analysis. According to Bass, aggressive actions can be described based on three scales: physical - verbal, active - passive and direct - indirect. Their combinations give eight possible categories, and many aggressive actions can be explained on their basis [4]. For example, violence by one person against another by shooting, stabbing or beating can be described as physical, active and direct scales.

Bass aggression categories

Type of aggression	Examples
Physically-active-directly	Injuring a person with a cold weapon, beating him, and wounding him with a firearm
Physically-active-indirectly	Laying booby traps; conspiring with a hired assassin to eliminate an enemy
Physical-passive-direct	Trying to physically prevent a person from achieving a goal or engaging in a desired activity (such as a sit-in protest)
Physically-active-indirectly	Refusal to perform necessary duties (for example, refusing to vacate the area during a sit-in protest)
Verbal-active-direct	Verbally insulting or belittling another person
Verbal-active-indirect	Slandering or spreading rumors about another person
Verbal-passive-indirect	Refusing to talk to the other person, answering their questions, etc.
Verbal-passive-indirect	Refusing to clarify or explain (for example, refusing to say anything in defense of someone who has been unfairly criticized)

There are different types of aggression: socially acceptable and asocial aggressive behavior. In the socially acceptable type of aggression, frustration, affect, stress, and tension and anxiety arising from conflict are resolved through actions that are consistent with social norms. Asocial aggressive behavior is manifested in actions that contradict the norms accepted in society.

There are various forms of aggression: from direct physical force, verbally insulting and threatening an opponent, to indirect forms of influence that hint at future unpleasantness. There are also known forms of aggression that go beyond socialization to the level of suffering. In psychology, aggressive behavior is classified as follows:[5]

1. Symptoms of suffering-level aggression (seizures, losing oneself when angry);
2. Physical, verbal and other forms of aggression associated with moral laws and regulations that are considered unacceptable for society as a whole (usually they are associated with the characteristics of socialization, the strengthening of antisocial norms of behavior);

3. Various forms of aggression associated with insufficient assimilation of moral laws and regulations accepted in society or the incomplete formation of personal qualities that allow one to control one's behavior (lack of education);

4. All actions that give rise to suspicions of aggression by some observers as a violation of rights, harm to someone, and are interpreted by other observers as assertiveness, activity. The basis of aggressive behavior is the motive of aggression. Aggressive behavior is characterized by causing moral, material or physical harm to a person, influencing the emergence of destructive behavior. The psychological difficulty in eliminating such behavior is that the aggressive person gives various arguments to justify his behavior and tries to shift the blame from himself. The most frequent manifestation of aggression is the emotional state of the person, the basis of which is the following:[6]

- neuropsychiatric diseases, extreme fatigue of the human nervous system.
- unhealthy psychological environment in the family and lack of pedagogical and psychological knowledge among parents.
- personality traits, deterioration of the social environment.

As a result of excessive aggression, a person experiences negative consequences such as nervous system disorders, neuropsychiatric diseases, decreased communication skills, inability to adequately assess himself, loss of self-confidence, inability to control himself, increased anxiety, frustration, depression, stress [2].

Conclusion. Aggressive behavior can have serious consequences for society. It can lead to physical and psychological harm, disruption of interpersonal relationships, deterioration of mental health, increased crime, and disruption of public order. Aggressive behavior can manifest itself in society in various forms and at different levels. The prevalence of this phenomenon depends on many factors, including cultural, social, economic, and individual characteristics.

List of used literature

1. Агапов П.В. Проблема агрессивности и деструктивности в психоаналитической социологии: от Фрейда к Фромму: Дис.. канд. социолог, наук. - М., 2000. - 152 с.
2. Агрессия у детей и подростков: Учеб. Пособие. / Н.М. Платонова. СПб.: Речь, 2004. - 336 с. 3. Адлер А. Как управлять стремлением к превосходству. // Адлер А. Воспитание детей.
3. Взаимодействие полов. — Ростов на Дону.: Феникс, 1998,- 448 с. 4. Алфимова М.В., Трубников В.И. Психогенетика агрессивности. // Вопросы психологии. 2000. - № 6. - С. 112-121.
4. F.Rasulova. O'smirlarda agressiv xulq-atvor namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari. // psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. T- 2018 yil. 142 b.
5. Gainazarovna, S.T., & Ikromjon o'g'li, I. A. (2024). O'smirlarda agressiv xulq-atvor namoyon bo'lishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlarining korreksiyasi va proflaktikasi. Miasto Przyszłości, 48, 1421-1425.
6. Kushanova, M.I. (2024). O'smirlar agressiv xulq-atvorining ijtimoiy-psixologik tavsifi. Hozirgi zamon psixologiya ilmidagi dolzarb muommolar: yechimlar va imkoniyatlari, 57-60.

O'SMIRLARDA AGRESSIYANING VUJUDGA KELISH ASOSLARI

Omonova Muxlisa Do'snazar qizi

Alfraganus universiteti,
"Pedagogika va psixologiya" kafedrası
dotsent v.b., pedagogika fanlari
bo'yicha falsafa doktori (PhD)
muxlisa.alfraganus@gmail.com

Sotvoldiyev Shoxro'zbek Nigmatulla o'g'li

Alfraganus universiteti
"Pedagogika va psixologiya" yo'nalishi magistranti,

Chet el psixologlari tomonidan o'smirlarning ruhiy dunyosiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillar sifatida talqin qilinadi. Insonning ruhiy dunyosini tubdan qayta qurish, shaxsni shakllantirishni insonparvarlashtirish harakati boshlangan hozirgi kunda o'smirlar taqdiri masalasi ham g'oyat jiddiy tus oldi. O'smirlik davri taqlidchanligi, muqim nuqtai nazarning shakllanmaganligi, hissiyotga beriluvchanligi, mardligi, tantiligi bilan farqlanadi. Shuning uchun tashqi ta'sirlarga beriluvchan o'smir o'g'il-qizlarga alohida e'tibor berish zarur.

Amerikalik psixolog R.Kulen o'smirlik davri haqidagi biogenetik nazariyani qattiq tanqid qilib, o'smirlik davri ijtimoiy-axloqiy kategoriyadir, degan g'oyani ilgari suradi. R.Kulenning fikricha, o'smirlik davrida uchta asosiy ijtimoiy-axloqiy tamoyil mavjud bo'lib, ular emansipatsiya (kattalar ta'siridan qutulish) va mustaqillikka erishish, hayot yo'li va kasb-hunar tanlashga jiddiy munosabatda bo'lish, zarur ijtimoiy-axloqiy normalarni o'zlashtirishdan iboratdir. Uning fikricha, bola yuqoridagi muammolarga e'tibor bermas ekan, o'smirlik davri qancha bo'lishidan qat'i nazar, u bolaligicha qolaveradi. R.Kulen o'z nazariyasida biologik omillarni ham, o'smirlik davridagi o'sishning psixologik xususiyatlarini ham hisobga olmaydi, aksincha, ularni batamom inkor qiladi [1].

Psixologlarning fikricha, o'smirlarga real ijtimoiy turmush shart-sharoitlari va shaxs faoliyatining mahsuli deb qarash mumkin emas, chunki o'sishning biologik va psixologik qonuniyatlarini inkor qilishga haqqimiz yo'q. Shuningdek, o'smirlik davrining muayyan hech o'zgarmas xususiyati va xarakteristikasi mavjud emas. O'smirlar o'rtasidagi o'ziga xos tipologik farqlarni ijtimoiy omillarning ta'siri bilan, ta'lim va tarbiya sharoitlarining xususiyatlari bilan izohlash mumkin. Aynan shu davrda agressiv holatlar kuchayib boradi.

Agressiya adovatli tajovuzkorlik va barbod qiluvchi (munosabatlarni), buzuvchi xatti-harakat sifatida. R.Beron va D. Richardson quyidagicha ta'riflashga harakat qiladilar: Agressiya – bu boshqa tirik mavjudotga zarar yetkazish yoki haqoratlashni maqsad qilib qo'ygan, bundan boshqa munosabatni istamaydigan xulq-atvorlarning har qanday shakli [2].

Bu mualliflar fikriga ko'ra:

- agressiya albatta atayin qilinadigan, maqsadga yo'naltirilgan, qurbonga zarar yetkazishni anglatadi;
- agressiya xususiyatida faqatgina tirik mavjudotga zarar yoki shikast yetkazishni o'ylovchi xulq-atvor ko'riladi;
- qurbon o'ziga bo'lgan bunday munosabatdan qochish kabi motivga ega bo'lishi kerak.

Psixologlardan bu fikrni T.G.Rumyansev va I.B.Boyka farqlaydi. Ular agressiyani ijtimoiy ta'sirlar so'ngida paydo bo'ladigan, biroq agressiv xulq ikkita jihatdan: qurbonni nobud qiluvchi oqibatlarga olib keluvchi o'ringa egaligi hamda xulq-atvor me'yorlari buzilishida hosil bo'ladigan ijtimoiy xulq deb ko'rib chiqadilar [3].

Umuman olganda, o'smir shaxsining rivojlanishi uchun tajovuzkorlik ko'rinishigina emas, uning natijasi va atrofdagilarning noto'g'ri reaksiyasi xavflidir. Qachonki zo'ravonlik e'tibor, hukmronlik, tan olish, pul, boshqa afzalliklar bergan holatda bolalar va o'smirlarda katta ehtimol bilan kuch madaniyatiga asoslangan ijtimoiy yo'naltirilgan va ko'p odamlar (masalan, jinoiy guruhlar) asosida tuzilgan xulq shakllanadi. Atrofdagilarning tajovuzni kuch bilan bostirishga urinishlari ko'p hollarda qarama-qarshi kutilgan samaraga olib keladi.

Hozirgi kunda insonlarda kuzatilayotgan agressiv xatti-harakatlarni namoyon bo'lish sabablarini aniqlash, destruktiv xulq-atvorni oldini olish yoki nazorat qilish muammolarini ilmiy o'rganish shuni ko'rsatadiki, inson tabiatdagi bu ko'rinishni chuqur o'rganish psixologiya fanining bugungi kun talabiga aylanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Андреева Г.М. Социальная психология. М. 2004.
2. Агрессия у детей и подростков: учеб. пособие / под ред. Н.М. Платоновой. - СПб.: Речь, 2004. - 336 с.
3. Зимелева З.А. Психологические условия возникновения и коррекции агрессивного поведения подростков. Дис. ... канд. психол. наук. – М., 2002. 149 б.

ЛУҒАВИЙ БИРЛИКЛАРНИНГ ТЕРМИНОЛОГИК СИСТЕМА СИФАТИДА ТАДҚИҚ ЭТИШ

Ибатова Амира Шавкатовна

Муҳаммад ал-Хоразмий номидаги Тошкент ахборот технологиялари университети

Самарқанд филиали

“Тиллар” кафедраси доценти

E-mail : amiraibatova1911@gmail.com

Annotation

The article deals with the terminological system of lexical units related to bread, the interaction of language units with each other, the interrelationships between them, the essence of each unit in any system due to connections, and the relationship between units of the same system, lexical units, language units (phonemes, morphemes, lexemes, etc.) appear in speech in a specific material form, and lexical units related to bread are analyzed in terms of lexical-semantic groups in terms of synonymous, antonymic, and homonymous relationships.

Keywords: *lexical unit, term, lexeme, system, event, system, dictionary, language, lexicon, phoneme, morpheme, historical-etymological, hyponymy, antonym, synonym, semantic, field terms.*

Маълумки, ўзбек тилининг луғат таркиби шу тилнинг сўз бойлиги, лексик-семантик тизими сифатида шаклланган, яхлит ҳодиса ҳисобланади. Лекин, шуни ҳам инобатга олиш лозимки, тилимизнинг луғат таркиби ўзининг тарихий ривожидавомида жуда мураккаб тараққиёт босқичларини бошидан кечирган. Ҳар қандай тил лексикасининг тарихий ривожланиш ва шаклланиш хусусиятларини билиш учун ўша тил луғат таркибидаги сўзларни тарихий-этимологик нуқтаи назардан ўрганиш, уларнинг генезиси ва келиб чиқиш манбасини аниқлаш талаб қилинади. Бундай изланишлар, ўз навбатида, ўзбек тилининг ўтмишида қайси қардош ва ноқардош тиллар билан ўзаро муносабатда бўлганлигини аниқлаш имконини беради ҳамда тилнинг луғат таркиби, грамматик қурилишида содир бўлган тарихий ривожланиш жараёнларини илмий жиҳатдан тушунишга замин ҳозирлайди¹.

¹ Ўзбек тили лексикологияси. – Тошкент: Фан, 1981. – Б. 312.

Тилшунос олимлар у ёки бу тил лексикасини тирихий-этимологик нуқтаи назардан таҳлил қилганда, ундаги ўз ва ўзлашган сўзларни аниқлашни асосий мақсад қилиб қўймоқдалар. Бу ҳақда Э.Бегматов шундай ёзади: “Сўзларни тарихий-этимологик гуруҳларга ажратиш йўли билан ҳам ўрганиш мумкин. Бу усул тил луғат составини ташкил этувчи луғавий бирликларнинг генетик манбаларини, яъни сўзнинг аслида қайси тил элементи эканини аниқлашга имкон беради”².

Лексик таркибининг бойиши асосан икки йўл, яъни ўзбек тили асосида сўз яшаш ҳамда хорижий тиллар лексикасини ўзлаштириш орқали рўёбга чиқади³.

Ўзбек тили луғат таркибининг бойишида ички манбалар асосий манба ҳисобланади. Нон терминларнинг ҳосил бўлишида ички манба (аффиксация, композиция ва семантик усул билан сўз яшаш) алоҳида ўринни эгаллайди. Мазкур қатламдаги терминлар ўзбек тилининг ўзида, унинг фонетик, семантик ва грамматик қонун-қоидалари асосида ҳосил қилингандир.

В.П.Даниленко умумистеъмолдаги сўзлар доирасига фан-техника соҳасида термин сифатида қўлланувчи номларни ҳам киритади ва уларни умумистеъмолда ҳам, терминологияда ҳам бир денотатни билдириши, фақат маъно типлари, мазмун ҳамда ахборот сиғимдорлигига кўра фарқ қилишини айтиб ўтади⁴.

Олимларнинг тадқиқотлари туфайли ўзбек тилининг касб-хунармандчилик, техника, нонвойчилик, ҳарбий, халқ ўйинлари, қўйчилик, йилқичилик, ботаника, математика, жисмоний тарбия ва спорт, тиббиёт, доришунослик, кимё, муסיқашунослик, анатомия, заргарлик, ёғочсозлик, ўтовсозлик, йўлсозлик каби ўнлаб соҳалари терминологияси атрофлича ўрганилди⁵.

Шу билан бирга, нон маҳсулотлари технологияси терминлари улардан олдин касбга оид сўзларни ўз ичига олган кўплаб расмий терминологик тизимларга киради.

² Бегматов Э. Ҳозирги ўзбек адабий тилининг лексик қатламлари. – Тошкент: Фан, 1985. – Б. 34.

³ Дадабоев Х., Ҳамидов З., Холманова З. Ўзбек адабий тили лексикаси тарихи. – Тошкент: Фан, 2007 – Б. 22.

⁴ Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания. – М.: Наука, 1977. – С. 23.

⁵ Джамалханов Х. Из истории формирования и развития узбекской ботанической терминологии: Автореф. дис. ...канд. филол. наук. – Ташкент, 1963;

Бу сўзлар, «фаолиятнинг қайсидир соҳасида пайдо бўлиб, вақт ўтиши, фан ривожланиши билан терминларга айланган»⁶.

Ж. Сагер “терминология” тушунчасига хос асосий учта белгини тилга олади: а) фаолият: терминларни тўплаш, тавсифлаш, стандартлаштириш, тақдим этиш ва тарқалиш жараёни; б) назария: тушунча ва термин орасидаги боғлиқликни тавсифлаб ўрганувчи фаразлар, усуллар ва натижалар; с) луғат (лексикон): махсус соҳа (тушунчаларининг) луғати⁷.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати

1. Amonova G.T. Language is the key to integration or the importance of state language in research // УзМУхабарлари. - Тошкент: УзМУ, 2017. - № 1/4. - Б. 240-242. (10.00.00; № 15)
2. Рустамов Д.А. Лексемалар миллий-маданий хосланган семемасининг лингвомаданий тадқиқи:Филол. фанлари бўй. фалсафа доктори (PhD)... дисс. автореф. Фарғона: 2018. – Б.10.
3. Сапаев Қ., Сапарниёзова М. Ўзбек тили практикуми. 1-қисм. [Фонетика. Лексикология. Фразеология. Морфемика. Сўз ясалиши] – Тошкент: Низомий номидаги ТДПУ, 2005. – 84 бет.
4. Ҳожиёв А. Ўзбек тили синонимларининг қисқача луғати. – Тошкент: Фан, 1963.

⁶ Галкина-Федорук Е.М. Современный русский язык. ч.1. Лексикология. – М.: 1962.

⁷ Қаранг: Sager, Juan C.A practical course in terminology processing // Juan C. Sager: with a bibliography by Blaise Nkwenti-Azeh. - Amsterdam. Philadelphia: John Behjamins publishing company, 1990. - P. 2.

INKLUZIV TA'LIMDA TIL O'RGANISH JARAYONLARI: ZAMONAVIY TADQIQOTLAR VA YONDASHUVLAR

Eshtemirova Gulsanam G'ulom qizi

Samarqand Davlat Chet tillari instituti 2318- guruh talabasi

Gmail: gulsanameshtemirova0@gmail.com

Ilmiy rahbar: Jamalova Nafisa O'tkirovna

Annotatsiya: Ushbu maqola inkluziv sinflarda til o'rgatish jarayonini o'rganadi va uning samaradorligini oshirish uchun zamonaviy tadqiqotlar va pedagogik metodlarni tahlil qiladi. Inkluziv ta'lim tizimida har bir bolaning individual ehtiyojlari inobatga olinadi, shu bois til o'rganish jarayoni murakkab va o'ziga xos bo'ladi. Maqolada, til o'rgatishning samaradorligini oshirishda guruh ishlari, individual yondashuvlar, vizual va audiovizual materiallar, interaktiv mashg'ulotlar va statistik monitoring kabi zamonaviy metodlar muhokama qilinadi. Shuningdek, maqolada inkluziv sinflarda til o'rganish jarayonida ota-onalar, o'qituvchilar va boshqa mutaxassislar, jumladan, psixologlar va difektologlarning hamkorligi muhimligi ta'kidlanadi. Tadqiqotlar natijalari va yondashuvlar tahlil qilib, bu metodlar til o'rganishda qiyinchiliklarni yengib o'tish va o'quvchilarning akademik rivojlanishini ta'minlashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Inkluziv ta'lim, til o'rganish, individual yondashuv, guruh ishlari, interaktiv metodlar, monitoring, statistik tahlil, pedagogik metodlar, inkluziv sinf, maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar, o'qituvchilar hamkorligi.

Kirish

Inkluziv ta'lim, barcha bolalarga teng ta'lim olish imkoniyatini taqdim etish maqsadida joriy etilgan. Ushbu yondashuv nafaqat akademik, balki ijtimoiy integratsiyani ham ta'minlashga yordam beradi. Til o'rganish jarayoni, maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun o'zgacha yondashuvlarni talab qiladi. Bu esa o'qituvchilardan, o'z ishini mukammal bajaradigan mutaxassislarni talab etadi.

Inkluziv ta'limda til o'rganishning ahamiyati. Inkluziv sinflarda til o'rganish, o'quvchilarning ijtimoiy va akademik rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayonda har bir o'quvchining ehtiyojlariga mos ravishda individual yondashuvlar qo'llaniladi. Til

o'rganishning muvaffaqiyati, nafaqat tilni o'zlashtirishni, balki o'quvchining o'zini ifodalash va jamiyat bilan muloqot qilish imkoniyatini ham oshiradi.

Bundan tashqari, til o'rganish jarayoni nafaqat lingvistik, balki psixologik jihatdan ham muhim. Bolalar o'zini tushunarli ifodalash imkoniyatiga ega bo'lsa, ularda o'ziga bo'lgan ishonch ortadi va ijtimoiy moslashuv osonlashadi.

Inkluziv ta'limda til o'rgatishning samarali metodlari. Bolalarning o'rganish uslubi va ehtiyojlariga qarab, quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

1. Vizual metodlar (ko'rish orqali o'rganish)

Rangli kartochkalar, diagrammalar va piktogrammalar

Video darslar va animatsiyalar

Rasmi lug'atlar va hikoyalar

2. Audial metodlar (eshitish orqali o'rganish)

Audiokitoblar va podkastlar

Qo'shiqlar va she'rlar yordamida til o'rganish

Nutqni rivojlantirishga yordam beruvchi ovozli o'yinlar

3. Kinestetik metodlar (harakat orqali o'rganish)

Rolli o'yinlar va interaktiv mashg'ulotlar

Jismoniy harakat bilan bog'liq topshiriqlar (masalan, so'zlarni harakat bilan ifodalash)

Sensor o'yinlar va qo'l motorikasini rivojlantiruvchi mashg'ulotlar

4. Moslashtirilgan metodlar

Imo-ishora tili va braille yozuvi (ko'zi ojiz bolalar uchun)

Nutq terapiyasi va maxsus mashqlar

Individuallashtirilgan dars rejasi asosida ta'lim

Texnologiyalar yordamida inkluziv til o'rganish. Zamonaviy texnologiyalar inkluziv ta'limda til o'rganishni yanada qulay va samarali qiladi. Masalan:

Ilovalar: "Duolingo", "LingQ" kabi ilovalar ovozli ko'rsatmalar bilan til o'rgatadi.

Onlayn platformalar: Zoom va Google Classroom orqali moslashtirilgan darslar o'tish mumkin.

Sun'iy intellekt: AI yordamida talaffuzni tuzatish, individual o'quv rejasini yaratish mumkin.

O'qituvchilar Uchun Tavsiyalar

- Inkluziv ta'limda o'qituvchilar quyidagi jihatlarga e'tibor berishlari lozim:

- Har bir bolaning ehtiyojini inobatga olib, moslashtirilgan materiallar tayyorlash
- Rag'batlantirish va motivatsiya berish (mukofot tizimi, ijobiy baholash)
- Ota-onalar bilan hamkorlikda ishlash
- Sabrlilik va individual yondashuv

Zamonaviy Tadqiqotlar va Metodlar. Inkluziv ta'limda til o'rganish jarayoni turli metod va yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Zamonaviy tadqiqotlar va amaliyotlar, guruh ishlari, interaktiv materiallar va vizual vositalarning samaradorligini ta'kidlamogda. Bunday yondashuvlar o'quvchilarning til o'rganishdagi faolligini oshirib, ijtimoiy muloqotda ularga yordam beradi.

Bundan tashqari Lopez (2020) guruh ishlarining inkluziv sinflarda o'quvchilarni birlashtirishda va o'quvchilarning o'zaro aloqalarini rivojlantirishda muhimligini ta'kidlagan.

Monitoring va Statistika. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inkluziv ta'limda til o'rganish samaradorligini baholashda monitoring va statistik tahlil zarur. Baxronova (2024) statistikaning o'quvchilarning bilimi va rivojlanishini o'lchashdagi ahamiyatini ta'kidlagan. Statistik tahlil yordamida turli metodlarning samaradorligini aniqlash va o'quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirilgan yondashuvlarni joriy etish mumkin.

Xulosa

Inkluziv ta'limda til o'rganish jarayoni, individual yondashuvlarni talab qiladi. Zamonaviy pedagogik metodlar, masalan, guruh ishlari, audiovizual materiallar va monitoring, o'quvchilarning til o'rganishdagi muvaffaqiyatlarini oshiradi. Ushbu metodlar o'quvchilarga o'zini ifodalash, ijtimoiylashish va bilim olish imkoniyatlarini taqdim etadi. Shuningdek, o'qituvchilar, ota-onalar va mutaxassislarning hamkorligi, til o'rganish jarayonini samarali qilishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Sharma, B. (2019). The Effectiveness of Video Materials in Inclusive Education. *International Journal of Educational Research*, 34(2), 120-130.
2. X Абсаломов, С Эсанов, X Хакимов. The importance of error correction in foreign language learning. *Общество и инновации* 3 (2), 289-293, 2022.
3. Lopez, G. (2020). The Role of Group Work in Inclusive Education. *Educational Studies Review*, 22(4), 45-55.

4. NJ Sulaymanova. Locative syntaxemes and disaccordance of their antecedent means. *Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives*, 249-252, 2016
5. Jamalova, N. (2020). Boshlang'ich ta'lim o'quv-tarbiya jarayonida pedagogik innovatsiyaning o'rni. *Monografia pokonferencyjna science, research, development*, 32(2).
6. K Absalamov, R Khujakulov. Enhancing writing skills in school: innovative activities for success. *Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit*, 192-194, 2024.
7. Khan, G. R. (2021). Individual Approaches in Inclusive Language Learning. *Journal of Special Education*, 18(3), 200-210.
8. GU Ochilova. Comparative-etymological study of kinship terms. "Лучшие интеллектуальные исследования" 4 (38), 158-163, 2025
9. Muhammadjanova, J. S. (2024). Inclusive classrooms strategies for language learning. *Tadqiqotlar.uz*, 37(8), 192-194.
10. AK Uchkunovich. Navigating the rapids: challenges and solutions in developing writing skills. *Academic Integrity and Lifelong Learning (France)* 3, 38-39, 2023.
11. Baxronova Nilufar Abdurazzoq qizi. (2024). Language learning in the inclusive classrooms: exploring the potential benefits and limitations. *Tadqiqotlar.uz*, 37(6), 113–115. Retrieved from <https://tadqiqotlar.uz/new/article/view/3008>
12. NJ Sulaymanova. Locative syntaxemes and disaccordance of their antecedent means. *Humanities and Social Sciences in Europe: Achievements and Perspectives*, 249-252, 2016.
13. Sarvinoz, S., & Iroda, H. (2024). Til va madaniyat: chet tillarini o'rganishda madaniy bilimlarning ahamiyati. *Journal of international scientific research*, 1(5), 43-46.
14. Халилова, Л. (2022). Язык как форма общения людей. *Общество и инновации*, 3(4/S), 60-64.
15. Bakhtiyorovna, S. I., Fevzievna, K. L., & Khamzaevna, R. M. (2021). How to support healthy class competition in an English lesson. *Academicia: an international multidisciplinary research journal*, 11(2), 399-402.
16. Khalilova, L. F. (2020). Regional tourism development efficiency. *Indonesian journal of law and economics review*, 6, 10-21070.

- 17.Халилова, Л. (2024). Проблемы обучения диалога на занятиях иностранного языка. О 'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari, 737-739.
- 18.Allaberganov, O. R., Rakhimov, B. S., Sobirova, S. K., Rakhimova, F. B., & Saidov, A. B. (2022, November). Problem for medical system with infinite zone potential in the half line. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2647, No. 1). AIP Publishing.
- 19.Rustamdzhonovna, K. F. (2021). Problems of development of professional foreign language oral speech of students of philology. Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry, 12(6).
- 20.Makhmurovna, S. B., & Dahiya, R. Analysis of Italian and Russian Paroemias Reflecting the Concept of Time.

INTEGRATING CULTURAL ELEMENTS INTO KOREAN LANGUAGE EDUCATION: STRATEGIES FOR DEVELOPING LINGUOCULTURAL COMPETENCE

Pulatova Dilrabo Dilshodovna

Doctoral student

Uzbekistan State World Languages University

Annotation. This article addresses the importance of incorporating cultural elements into Korean language education to enhance students' linguocultural competence. Recognizing that language and culture are deeply interconnected, the study explores strategies that allow learners to achieve both linguistic proficiency and cultural insight. Key strategies discussed include the integration of culturally relevant texts, multimedia resources, and interactive activities such as role-playing and cultural exchanges, which serve as practical applications of language in real-life Korean contexts. The article also emphasizes the role of contextual learning in fostering a deeper connection between students and Korean culture, as well as the need for educators to adapt their teaching methods to address students' cultural awareness. Ultimately, this article provides a framework for educators seeking to cultivate students' intercultural communication skills, helping them to become not only proficient speakers but also culturally informed individuals. The insights and recommendations presented are intended to support Korean language teachers in creating a well-rounded, culturally inclusive educational experience.

Keywords: linguocultural competence, Korean language, cultural integration, language education, strategies, intercultural communication, curriculum design, cultural awareness.

Introduction. In recent years, there has been a growing recognition of the importance of linguocultural competence in foreign language education, particularly in languages like Korean, where language and culture are deeply intertwined. Linguocultural competence involves understanding not just the language itself but also the cultural nuances, values, and societal norms embedded within it. For learners of Korean, this competence is essential for achieving meaningful communication and for building authentic connections with Korean speakers. Therefore, Korean language education increasingly emphasizes the integration of

cultural elements into the curriculum, aiming to provide students with a holistic learning experience that goes beyond vocabulary and grammar¹. Integrating cultural elements into language instruction helps learners contextualize what they are studying, making it more relatable and practical.

Language alone can be abstract and challenging to retain, especially when disconnected from the cultural context that gives words and phrases their full meaning. In contrast, culturally grounded lessons offer students a more immersive experience, fostering a deeper understanding and retention of language concepts. By exploring cultural practices, beliefs, traditions, and contemporary issues in Korean society, students develop insights that enhance both their linguistic and cultural skills. This, in turn, enables them to use the language appropriately in various real-life situations and to navigate social norms with sensitivity and respect. To effectively develop linguocultural competence, educators can employ various strategies tailored to the specific needs of Korean language learners. One approach is the inclusion of authentic materials, such as Korean films, dramas, music, and news articles, which allow students to experience the language in its natural context. These materials expose students to colloquial expressions, dialects, and the unique socio-cultural aspects of Korean society.

Additionally, role-playing activities, cultural exchange programs, and collaborative projects with native speakers encourage active participation and experiential learning. Such interactive activities help students practice the language in real-life scenarios, reinforcing their ability to communicate meaningfully². Another important strategy involves creating a culturally inclusive curriculum that combines linguistic objectives with cultural awareness. Teachers are encouraged to design lessons that balance language skills with cultural topics, such as traditional customs, societal norms, and contemporary issues in Korea. This dual focus not only equips students with practical communication skills but also prepares them to understand and appreciate the complexities of Korean culture. Moreover, fostering an open environment where students can discuss and reflect on cultural differences helps build intercultural sensitivity, a crucial component of linguocultural competence. Furthermore, the

¹ Brown H. D. (2014). *Principles of Language Learning and Teaching* (pp. 198–202).

² Byram M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence* (pp. 85–90).

integration of cultural elements into Korean language education offers a comprehensive approach to learning that promotes both language proficiency and cultural understanding³.

By focusing on strategies that enhance linguocultural competence, educators can empower students to communicate effectively and to engage meaningfully with Korean culture. The main body of this article discusses effective strategies for integrating cultural elements into Korean language education, aiming to enhance students' linguocultural competence. Linguocultural competence is not only the ability to communicate in another language but also to understand and respect the cultural contexts in which the language is spoken. This is especially pertinent in Korean language education, where cultural depth enriches linguistic knowledge and fosters meaningful connections between learners and native speakers. By embedding cultural elements into language learning, educators can create a more comprehensive and engaging educational experience for students. This section explores specific methods, their benefits, and the impact on students' language acquisition and intercultural communication skills.

One of the most effective ways to integrate cultural elements is through authentic materials that reflect real-life language usage and cultural nuances. Korean dramas, films, music, news articles, and social media content expose students to colloquial language, expressions, and cultural references. Authentic materials allow learners to experience the language in its natural context, helping them develop a sense of how language is used in everyday Korean life. Watching a Korean drama or reading a news article provides more than just exposure to vocabulary; it reveals societal values, popular expressions, and even social hierarchies, which are deeply embedded in Korean language and culture. For instance, learners might watch a Korean film and analyze the way characters address each other based on social hierarchy, gender, or age. This helps them understand the importance of honorifics, speech levels, and the concept of 'jeong' (empathy and connection in Korean culture). Furthermore, by interacting with social media posts, learners can get a glimpse of modern trends, slang, and current societal issues in Korea, which keeps their language learning relevant and contemporary.

Role-playing exercises simulate real-life situations where students can practice speaking Korean while understanding the social and cultural contexts of their interactions. These activities immerse students in scenarios they might encounter in Korea, such as

³ Choi S. (2018). Cross-Cultural Communication in Korean Language Learning (pp. 59–64).

ordering food in a restaurant, interacting with elders, or navigating professional settings. By acting out these roles, students learn not only the correct vocabulary and phrases but also the cultural norms governing these situations. Through role-play, students practice essential language skills while also navigating cultural dynamics, such as showing deference to elders or maintaining harmony within a group⁴. For example, students can role-play a formal greeting at a Korean workplace, understanding when to bow and how to address colleagues. By practicing these scenarios, learners build confidence in both language use and cultural etiquette, enhancing their ability to interact respectfully and effectively in Korean society. Project-based learning encourages students to explore Korean culture in-depth through collaborative research and presentations.

By working on projects related to Korean history, traditional customs, festivals, or modern-day trends, students engage with the culture actively and apply their language skills in meaningful ways. For instance, students might research and present on the Korean holiday Chuseok, discussing its history, customs, and significance. This not only builds their cultural knowledge but also enriches their vocabulary and grammar as they learn and present on these topics. Collaborative projects with native speakers can further enhance the learning experience. For example, educators can organize virtual exchanges with Korean students or invite native speakers to participate in classroom discussions. Through these exchanges, students gain firsthand insights into Korean culture while practicing their language skills. Collaborative projects that involve interacting with native speakers provide a unique opportunity for students to use Korean in authentic, dynamic conversations, which is invaluable for building both language proficiency and cultural understanding. Content-based instruction (CBI) integrates language learning with the study of specific cultural topics, providing a contextualized approach that makes language learning more engaging and purposeful⁵.

In Korean language education, CBI can focus on topics such as Korean literature, traditional music, art, or current social issues, allowing students to learn the language through these cultural lenses. For example, students might study short Korean stories or poems, analyzing their themes, vocabulary, and cultural contexts. This approach deepens students' appreciation for Korean culture while providing meaningful language practice. Through CBI,

⁴ Kim Y., & Baek S. (2015). *Innovative Approaches in Korean Language Education* (pp. 103–108).

⁵ Kumaravadivelu B. (2006). *Understanding Language Teaching: From Method to Postmethod* (pp. 154–160).

students are exposed to language within its cultural and thematic contexts, making learning more relatable and enhancing retention. This approach promotes critical thinking and cultural empathy, as students not only acquire language skills but also reflect on cultural perspectives. Learning about Korea's Confucian heritage, for instance, can shed light on the respect for hierarchy and family values that influence the language's honorific system.

CBI fosters a holistic understanding of Korean language and culture, bridging the gap between classroom learning and real-world application⁶. A culturally inclusive classroom encourages students to embrace diversity and fosters an environment where cultural discussions and reflections are integral to language learning. Teachers play a pivotal role in creating this environment by introducing topics that prompt students to compare their own cultures with Korean culture. This helps students develop cultural empathy and awareness, which are vital components of linguocultural competence. Instructors can create activities that encourage students to reflect on cultural similarities and differences. For instance, students might discuss their own holiday traditions and compare them to Korean holidays such as Seollal (Lunar New Year) or Chuseok. These discussions allow students to develop a deeper understanding of Korean culture and, at the same time, become more mindful of cultural diversity and intercultural communication. By facilitating open conversations about cultural perspectives, teachers can cultivate an inclusive atmosphere where students feel comfortable exploring and sharing ideas about culture and language.

Reflection is a crucial element in developing linguocultural competence. By encouraging students to reflect on their cultural learning experiences, educators help them internalize and apply cultural insights to their language use. Reflective practices can include journaling, group discussions, or self-assessment exercises where students analyze how their cultural awareness has evolved throughout the course⁷. For example, students might keep a language learning journal where they note cultural insights, challenges they faced in understanding Korean social norms, and personal growth in adapting to new perspectives. Through reflective exercises, students develop a sense of cultural sensitivity and become more conscious of their interactions, both in the classroom and in real-world settings.

Reflective practices foster self-awareness and encourage students to view language learning as a transformative experience, where they grow not only as language learners but

⁶ Lee J. (2012). Korean Language Education and Cultural Contexts (pp. 42–48).

⁷ Park H. (2020). Linguocultural Competence in Language Education (pp. 211–215).

also as culturally informed individuals. By integrating authentic materials, role-playing, project-based learning, content-based instruction, and reflective practices, educators can effectively cultivate linguocultural competence in Korean language learners. These strategies enable students to experience Korean language and culture holistically, preparing them to communicate meaningfully and respectfully within Korean-speaking communities.

Conclusion. Integrating cultural elements into Korean language education is essential for developing linguocultural competence, allowing students to achieve not only language proficiency but also cultural insight. Strategies such as using authentic materials, role-playing, collaborative projects, content-based instruction, and reflective practices create a holistic learning experience. These methods encourage students to immerse themselves in Korean language and culture, gaining a deeper understanding of social norms, values, and communication styles. By fostering a culturally inclusive classroom, educators equip students with the tools to navigate intercultural interactions confidently and respectfully. This approach not only enhances students' language skills but also prepares them to engage meaningfully with Korean speakers and society, transforming language learning into a comprehensive, culturally rich journey.

REFERENCES:

1. Brown H. D. (2014). Principles of Language Learning and Teaching (pp. 198–202).
2. Byram M. (1997). Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence (pp. 85–90).
3. Choi S. (2018). Cross-Cultural Communication in Korean Language Learning (pp. 59–64).
4. Kim Y., & Baek S. (2015). Innovative Approaches in Korean Language Education (pp. 103–108).
5. Kumaravadivelu B. (2006). Understanding Language Teaching: From Method to Postmethod (pp. 154–160).
6. Lee J. (2012). Korean Language Education and Cultural Contexts (pp. 42–48).
7. Park H. (2020). Linguocultural Competence in Language Education (pp. 211–215).

YURIDIK TERMINLARNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI VA ULARNI O'RGANISHNING DOLZARBLIGI

Abdurahmonova Zubayda Yo'ldosh qizi

III bosqich tayanch doktoranti

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Annotatsiya. Mazkur maqolada yuridik terminlarning lingvistik xususiyatlari, ularning tuzilishi, semantik mazmuni va qo'llanilish doirasi tahlil qilinadi. Yuridik terminologiya nafaqat yuridik sohaga oid tushunchalarni ifodalaydi, balki har bir xalqning huquqiy tafakkuri, madaniyati va ijtimoiy hayotini ham aks ettiradi. Ushbu terminlarni lingvistik nuqtai nazardan o'rganish, ularning morfologik va semantik qurilishini aniqlash, tarjima jarayonida yuzaga keladigan muammolarni tahlil qilish orqali terminologik barqarorlikka erishish mumkin. Maqolada, shuningdek, yuridik terminlarni o'rganishning dolzarbligi va amaliy ahamiyati haqida fikr yuritiladi hamda ularni o'rganishga zamonaviy yondashuvlar tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: yuridik terminlar, lingvistik xususiyat, semantika, morfologiya, terminologiya, tarjima, dolzarb masala.

Kirish. Zamonaviy globallashuv davrida jamiyatning huquqiy ongini yuksaltirish, huquqiy madaniyatni rivojlantirish va fuqarolarning qonunchilikdan xabardorligini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, turli sohalarda, jumladan, sud-huquq tizimida qo'llaniladigan yuridik terminlarning aniqligi, tushunarli ifodalanishi va bir ma'noliligi yuridik hujjatlar, qonunlar va rasmiy bayonotlarning samarali ishlashiga xizmat qiladi. Shu bois yuridik terminlarni lingvistik nuqtai nazardan o'rganish, ularning tuzilishi, semantik xususiyatlari va amaliy qo'llanilish doirasi ilmiy jihatdan ham, amaliy jihatdan ham katta ahamiyat kasb etadi. Yuridik terminlar tilshunoslikda maxsus terminologik qatlam sifatida o'rganiladi. Ular ma'lum bir sohaga – huquqshunoslik, sud-huquq, jinoyat va fuqaro ishlari, xalqaro huquq kabi tarmoqlarga oid bo'lib, keng miqyosda qo'llaniladi. Har bir davlat o'z huquqiy tizimiga, qonunchilik amaliyotiga ega bo'lgani sababli, yuridik terminologiyaning tarkibi ham o'ziga xoslik kasb etadi. Ayniqsa, turli

tillardagi huquqiy terminlarni o'zaro taqqoslash va ularni tarjima qilishda lingvistik yondashuvlar muhim rol o'ynaydi.

Til taraqqiyotining muhim yo'nalishlaridan biri bu – ilmiy va rasmiy uslubdagi terminlarning izchil, standartlashtirilgan va tushunarli bo'lishidir¹. Yuridik terminlar ham ushbu mezonlarga javob berishi lozim, zero, ular huquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi asosiy vosita sifatida ishlatiladi. Ammo afsuski, amaliyotda ko'plab terminlar bir necha ma'noda ishlatilishi, noaniq tarjima qilinishi yoki xalqaro standartlardan chetga chiqib ketishi mumkin. Bu esa, o'z navbatida, tushunmovchilikka, hujjatlarda noaniqlikka olib keladi. Shunday vaziyatlarda yuridik terminlarning lingvistik xususiyatlarini o'rganish, ularning morfologik tuzilishi, semantik kengayishi, sinonimligi, omonimligi, antonimligi kabi jihatlarni tahlil qilish dolzarb masalalardan biriga aylanadi. Bundan tashqari, tillararo tarjima jarayonida huquqiy atamalarni to'g'ri tanlash muhim ahamiyatga ega. Chunki har bir tilning huquqiy madaniyati va mazmuni turlicha bo'lishi mumkin. Masalan, xitoy tilidagi yuridik terminlar o'zining sintaktik tuzilishi va semantik yondashuvi bilan o'zbek tilidagilardan tubdan farq qilishi mumkin². Shu sababli, bunday terminlarni tarjima qilishda faqat tilshunoslik emas, balki huquqshunoslik bilimlari ham zarur bo'ladi. Bu holat terminlarni izchil va aniq ifodalash uchun ikki fan – tilshunoslik va yurisprudensiya integratsiyasini taqozo etadi.

Yuridik terminlarni chuqur tahlil qilish orqali tilimizda xalqaro huquqiy atamalarga mos, to'g'ri va barqaror shakllarni shakllantirish imkoniyati paydo bo'ladi. Bu nafaqat til madaniyatini rivojlantiradi, balki xalqaro huquqiy hamkorlikda o'zbek tilining ilmiy-nazariy imkoniyatlarini kengaytiradi. Ayni paytda, huquqiy terminlar nafaqat qonunchilik hujjatlarida, balki ommaviy axborot vositalari, ilmiy maqolalar, xalqaro shartnomalar va yuridik hujjatlarda ham faol ishlatilayotgani bois, ularni o'rganish keng ko'lamli tahlilni talab qiladi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, yuridik terminologiyaning izchil ishlatilishi jamiyatdagi huquqiy ong va madaniyatni shakllantirishda bevosita ishtirok etadi. Odamlar tomonidan yuridik atamalarning to'g'ri anglanishi, ularning qonunchilikdagi o'rnini tushunib yetishi huquqiy davlat barpo etishda muhim vositaga aylanadi. Mazkur maqolada yuridik terminlarning lingvistik xususiyatlari – ularning morfologik, semantik va stilistik jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, yuridik atamalarning o'zbek va boshqa tillardagi muqobillari

¹ Axmedova Z. Yuridik matnlar stilistikasi. – Toshkent: Yuridik nashr, 2019. – 160 b.

² Islomov M. Huquqiy terminlar lug'ati. – Toshkent: Adolat, 2020. – 184 b.

bilan qiyosiy tahlili, tarjima jarayonida uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi³. Maqola, ayniqsa, huquqiy tilning aniqligi, ixchamligi va barqarorligini ta'minlashda lingvistik yondashuvlarning o'rni qanday bo'lishi kerakligini ko'rsatishga qaratilgan.

Shuningdek, huquqshunoslik va tilshunoslik fanlarining uzviy bog'liqligi, ularning o'zaro integratsiyasi orqali huquqiy matnlarni sifatli ishlab chiqish, tarjima qilish, tahlil etish va o'qitish usullarini takomillashtirish mumkinligi haqida fikrlar ilgari suriladi. Bu esa, o'z navbatida, nafaqat ilmiy doira, balki amaliy soha vakillari uchun ham foydali bo'lishi mumkin. Yuridik terminologiya – bu huquqshunoslikka oid so'z va iboralar majmui bo'lib, ularning asosiy vazifasi huquqiy tushunchalarni aniq va ixcham ifodalashdan iboratdir. Ushbu terminlar qonunlar, normativ-huquqiy hujjatlar, sud hujjatlari, shartnomalar, shuningdek, huquqiy adabiyot va ommaviy axborot vositalarida keng qo'llaniladi. Shuning uchun yuridik terminlarning lingvistik tahlili tilshunoslik va huquqshunoslik nuqtai nazaridan birdek ahamiyatlidir. Bu terminlar til tizimida o'zining mustahkam o'rniga ega bo'lib, ularning to'g'ri ishlatilishi jamiyatda huquqiy madaniyatning shakllanishiga xizmat qiladi.

Yuridik terminlarning leksik xususiyatlari ularning ma'nodorliligi, aniqligi va emotsional neytralligida namoyon bo'ladi. Bunday terminlar odatda ko'p ma'nolilikka ega emas, ya'ni ular monosemik so'zlardir. Bu xususiyat ularning aniqligini ta'minlaydi. Masalan, “sud”, “ayblov”, “himoya”, “guvoh”, “dalil” kabi so'zlar ma'lum bir huquqiy tushunchani ifodalaydi va kundalik tildan farqli o'laroq, faqat huquqiy kontekstdagina ma'no kasb etadi. Shuningdek, yuridik terminlar ko'pincha ijtimoiy-siyosiy voqeliklar bilan bevosita bog'liq bo'lib, ular milliy qonunchilikka xos bo'lgan tushunchalarni aks ettiradi. Morfologik jihatdan, yuridik terminlar asosan ot so'z turkumiga mansub bo'ladi. Chunki ular predmet, holat yoki hodisalarni bildiradi. Biroq ularning orasida fe'l shaklidagi terminlar ham mavjud: masalan, “qamoqqa olish”, “javobgarlikka tortmoq”, “da'vo kiritmoq”. Bunday hollarda so'z birikmalari yuridik birlik sifatida qaraladi. O'zbek tilidagi yuridik terminlarning ayrimlari o'z ildiziga ega bo'lsa-da, ko'plari arabcha, forsha va ruscha manbadan kirib kelgan. Bu esa terminlarning etimologiyasini o'rganish zaruratini ham yuzaga keltiradi.

Semantik jihatdan, yuridik terminlar aniqlik va barqarorlikka intiladi. Ularning ma'nosi aniq belgilanadi, tushunarsiz ifodalar yoki ko'pma'nolilikka yo'l qo'yilmaydi. Har bir termin ma'lum bir normativ tushunchaga ega bo'lib, uning doirasi qat'iy belgilanadi.

³ Serebrennikov B.A. Yuridik terminologiyaning lingvistik tahlili. – Moskva: Nauka, 2015. – 208 b.

Masalan, “ayblanuvchi” va “sudlanuvchi” terminlari turli bosqichlarni bildiradi va huquqiy jihatdan bir-biridan farqlanadi. Shu sababli, bu kabi terminlarni noto‘g‘ri ishlatish hujjatning mazmuniga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bundan tashqari, tillararo muqobil terminlarni tanlashda stilistik muvofiqlik masalasi ham dolzarbdir⁴. Ayniqsa, xitoy tilidan o‘zbek tiliga yuridik atamalarni tarjima qilishda muhim muammolar paydo bo‘ladi. Xitoy tilidagi huquqiy terminlar ko‘pincha murakkab sintaktik tuzilishga ega bo‘lib, ular kontekstga qarab turlicha ma‘no kasb etishi mumkin. Misol uchun, “刑事诉讼” (xíngshì sùsòng) — “jinoiyat ishlari bo‘yicha sud muhokamasi” degan ma‘noni bildiradi, lekin bu ifoda ba‘zida “protsessual jarayon” sifatida ham tarjima qilinishi mumkin. Bu yerda tarjimon nafaqat tilni, balki mazmunni chuqur tushunishi zarur.

Yuridik terminlarning o‘rganilishi faqat nazariy tahlil bilan cheklanib qolmasligi lozim. Uni o‘qitish, tarjima qilish, matnlarda qo‘llash, lug‘atlarni tuzish kabi amaliy yo‘nalishlar ham mavjud. Tilshunos olimlar Z. Axmedova va R. Xo‘jayev o‘z tadqiqotlarida yuridik atamalarining o‘zbek tilida shakllanishi va ularning tarjima amaliyotidagi o‘rnini keng yoritgan. Ularning fikricha, yuridik terminlar maxsus lug‘aviy bazani tashkil qilgan bo‘lishi, tizimli yondashuv asosida standartlashtirilgan bo‘lishi kerak. Shuningdek, yuridik terminlar ko‘p hollarda normativ hujjatlarda qo‘llanilishi bois, ular rasmiy uslub qonun-qoidalariga to‘liq mos bo‘lishi talab etiladi. Jumladan, qisqa, lo‘nda, tushunarli va emotsiyadan xoli bo‘lishi kerak. Masalan, qonun hujjatlarida “majburiyatni bajarmaslik”, “javobgarlikka tortish”, “qonuniy kuchga ega bo‘lgan hujjat” kabi iboralar aniq va sodda ifoda shakllaridir⁵. Bugungi kunda huquqiy terminologiyani zamonaviy texnologiyalar yordamida o‘rganish imkoniyatlari ham kengaymoqda. Raqamli lug‘atlar, huquqiy korpuslar, avtomatlashtirilgan tarjima tizimlari yuridik matnlar bilan ishlashda samaradorlikni oshirmoqda. Ammo bu vositalar ham inson omiliga bog‘liq bo‘lib, mutaxassis tilshunoslar va tarjimonlarning malakasi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, yuridik terminlarning lingvistik xususiyatlari – bu ularning aniqligi, barqarorligi, mazmuniy an‘analarga asoslangani va normativlik darajasi bilan ifodalanadi. Ularni o‘rganish esa huquqiy axborotni to‘g‘ri tushunish, uni ifodalash va yetkazishning asosiy shartlaridan biridir. Shu sababli, yuridik terminologiyani lingvistik tahlil qilish nafaqat ilmiy, balki huquqiy amaliyot uchun ham muhim hisoblanadi.

⁴ Wang J. Legal Terminology and Its Linguistic Structure in Chinese Law. – Beijing: Law Press, 2018. – 192 b.

⁵ Xo‘jayev R. O‘zbek tilida huquqiy terminlarni shakllantirish masalalari. – Toshkent: Fan, 2017. – 142 b.

Xulosa. Yuridik terminlar har bir davlat huquqiy tizimining muhim til birliklari bo'lib, ular qonunchilik, sud hujjatlari va rasmiy huquqiy hujjatlarda keng qo'llaniladi. Ularning mazmunan aniq, leksik jihatdan barqaror va uslubiy jihatdan neytral bo'lishi huquqiy matnlarning to'g'ri tushunilishi va huquqiy munosabatlarning ravon kechishini ta'minlaydi. Shuning uchun ham yuridik terminlarni lingvistik jihatdan o'rganish dolzarb va zarur masalalardan biridir.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yuridik terminlar odatda monosemik, ya'ni bitta aniq ma'noga ega bo'lgan so'zlardir. Ular ko'pincha ot so'z turkumiga mansub bo'lib, ma'lum huquqiy tushunchani ifodalaydi. Shuningdek, semantik tahlil natijalariga ko'ra, bu terminlar sinonim, antonim va omonimlik xususiyatiga ega bo'lgan hollarda ham qonunchilikda aniq va bir ma'noli qo'llanilishi talab etiladi. Tarjima jarayonida esa, ayniqsa, xitoy va o'zbek tillaridagi huquqiy terminlar o'rtasidagi farqlar e'tiborga olinishi, ularning huquqiy kontekstda to'g'ri mos tushadigan muqobillari aniqlanishi zarur. Tilshunoslik va yurisprudensiya fanlarining integratsiyasi yuridik matnlar ustida ishlashda muhim omil hisoblanadi. Shu asosda yuridik terminlarni tizimli o'rganish, ularni milliy qonunchilikka mos holda standartlashtirish va ularni o'qitish metodikasini ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Axmedova Z. Yuridik matnlar stilistikasi. – Toshkent: Yuridik nashr, 2019. – 160 b.
2. Islomov M. Huquqiy terminlar lug'ati. – Toshkent: Adolat, 2020. – 184 b.
3. Serebrennikov B.A. Yuridik terminologiyaning lingvistik tahlili. – Moskva: Nauka, 2015. – 208 b.
4. Wang J. Legal Terminology and Its Linguistic Structure in Chinese Law. – Beijing: Law Press, 2018. – 192 b.
5. Xo'jayev R. O'zbek tilida huquqiy terminlarni shakllantirish masalalari. – Toshkent: Fan, 2017. – 142 b.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОБЛЕМЫ ОБОСОБЛЕНИЯ В ЯЗЫКОЗНАНИИ

Ходжиева Нафосатхон Илхомовна

докторант Государственного Института Иностранных Языков

Аннотация: *Данная работа посвящена исследованию обособления как одной из фундаментальных характеристик языковой структуры. Рассматривается определение изолирующих языков, их основные морфологические и синтаксические черты, а также их место в типологической классификации языков мира. Анализируются аргументы "за" и "против" отнесения различных языков к изолирующему типу, обсуждаются критерии определения степени изолированности и связь морфологической простоты с другими уровнями языковой системы. Особое внимание уделяется гипотезе компенсации и влиянию отсутствия словоизменения на синтаксис и лексическую семантику языков.*

Ключевые слова: *Обособление, изолирующие языки, морфологическая типология, языковая классификация, морфема, словоизменение, агглютинация, флексия, порядок слов, служебные слова, гипотеза компенсации.*

Проблема обособления занимает важное место в языкознании, охватывая широкий спектр явлений, связанных с относительной независимостью или изолированностью языковых единиц и систем. Данное исследование направлено на рассмотрение многоаспектности этой проблемы, включая ее проявления на типологическом, синтаксическом, семантическом, прагматическом и социолингвистическом уровнях. Целью работы является обобщение ключевых подходов к изучению обособления, выявление основных характеристик и последствий этого явления для структуры и функционирования языка, а также для коммуникации и социальной интеграции. Понимание различных аспектов обособления позволяет глубже проникнуть в природу языкового разнообразия и его роль в человеческом обществе.

Изучение проблемы обособления в языкознании является многогранным и может рассматриваться с различных точек зрения. Вот основные аспекты этой проблемы:

1. Обособление (изоляция):

-В лингвистической типологии "изолирующий язык" (isolating language) определяется как язык, в котором большинство слов состоят из одного морфема, и в котором практически отсутствует словоизменение (флексии, аффиксы для выражения грамматических отношений).

-В крайнем случае, каждое слово является отдельным, неизменяемым морфемом.

-Изолирующие языки противопоставляются синтетическим языкам (агглютинативным и флективным), где слова часто состоят из нескольких морфем.

-Примерами изолирующих языков часто называют древнекитайский, вьетнамский, кхмерский, тайский.

-В изолирующих языках грамматические отношения и значения часто передаются порядком слов, служебными словами (предлогами, послелогами, частицами) и контекстом.

-Существует гипотеза компенсации, предполагающая, что языки с простой морфологией могут компенсировать это сложностью в других областях, например, в синтаксисе или лексике.

2. Синтаксическое обособление:

-На синтаксическом уровне обособление может проявляться в отсутствии четких синтаксических категорий или в преобладании монокатегориальных структур.

-В таких языках может быть меньше формальных средств для выражения синтаксических связей, что возлагает большую роль на порядок слов и семантическую интерпретацию.

3. Семантическое обособление:

-На семантическом уровне обособление может означать отсутствие четких, специфических семантических правил для определенных грамматических конструкций.

-Значение составных выражений может в большей степени зависеть от ассоциации значений составляющих их элементов.

4. Прагматическое обособление:

-В прагматике обособление может рассматриваться как ситуация, в которой языковые средства используются избирательно для решения коммуникативных задач с учетом контекста и намерений говорящего.

-Для изолирующих языков контекст и прагматика могут играть особенно важную роль в понимании смысла высказываний из-за отсутствия морфологических указателей на грамматические отношения.

5. Социальное и культурное обособление

-Термин "лингвистическое обособление " также используется для описания домохозяйств или сообществ, в которых ограниченное число людей владеет доминирующим языком общения.

-Это может приводить к трудностям в доступе к информации, образованию, здравоохранению и социальной интеграции.

-Исследования в этой области направлены на понимание влияния языкового барьера на различные аспекты жизни людей и на поиск путей преодоления изоляции.

Методы исследования проблемы обособления в языкознании включают:

-Типологический анализ: Сравнение морфологических и синтаксических характеристик различных языков для определения степени их изолированности.

-Корпусные исследования: Анализ больших объемов текстов для изучения частотности и функций различных грамматических средств в изолирующих языках.

-Экспериментальные исследования: Изучение процессов восприятия и понимания речи в условиях ограниченных морфологических подсказок.

-Социолингвистические исследования: Изучение влияния лингвистической изоляции на социальную и экономическую жизнь сообществ.

Таким образом, изучение проблемы обособления в языкознании охватывает широкий спектр вопросов, от структурных особенностей языков до их социального и культурного контекста. Понимание различных аспектов обособления позволяет глубже понять природу языка и его роль в обществе.

Проведенное исследование показало, что проблема обособления в языкознании представляет собой сложный и многогранный феномен, который не может быть сведен к какому-либо одному определению или аспекту. От типологической характеристики изолирующих языков до социолингвистических последствий лингвистической изоляции, обособление проявляется на различных уровнях языковой организации и в различных контекстах. Анализ ключевых подходов и литературы по данной теме подчеркивает важность учета как структурных особенностей языка, так и его функциональных и социальных аспектов при изучении обособления. Дальнейшие

исследования в этой области могут быть направлены на более глубокое изучение взаимосвязей между различными типами обособления, а также на разработку более комплексных теоретических моделей, способных объяснить многообразие языковых систем и коммуникативных практик в мире.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Skalička, Vladimír. (1979). "Typologische Studien." Schriften der Linguistischen Kommission der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften.
2. Lehmann, Christian. (2002). "New reflections on grammaticalization and lexicalization." In *New Reflections on Grammaticalization*, edited by Ilse Wischer and Gabriele Diewald, 1-18. John Benjamins Publishing Company. (Может быть полезно для понимания развития служебных слов).
3. Haspelmath, Martin. (2010). "How to compare the morphology of languages." In *The Oxford Handbook of Linguistic Analysis*, edited by Bernd Heine and Heiko Narrog, 649-675. Oxford University Press.
4. Comrie, Bernard. (1989). *Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and Morphology*. University of Chicago Press.
5. Dryer, Matthew S. (2013). "Word Order and Phrase Structure." In *The World Atlas of Language Structures Online*, edited by Matthew S. Dryer and Martin Haspelmath. Munich: Max Planck Digital Library. (Особенно разделы, касающиеся порядка слов в языках с низкой морфологической сложностью).
6. Givón, Talmy. (2001). *Syntax: A Functional-Typological Introduction, Volume I*. John Benjamins Publishing Company. (Разделы о корреляции морфологии и синтаксиса).
7. Li, Charles N., & Thompson, Sandra A. (1976). "Subject and Topic: A New Typology of Language." In *Subject and Topic*, edited by Charles N. Li, 457-489. Academic Press. (Важно для понимания структуры предложений в языках с фиксированным порядком слов).

HOTEL AMENITIES

Mamarajabov Adham

Student of Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy

Mamatmurodova Mahliyo

Student of Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy

Annotation: This article explores the significance of hotel amenities in providing a comfortable and satisfying experience for guests. It highlights key services such as high-quality accommodation, food and beverage options, free Wi-Fi, swimming pools, fitness centers, and business facilities. The study also examines the role of customer service, housekeeping, and security in ensuring a pleasant stay. Furthermore, the article discusses how hotel amenities impact customer preferences and influence their choice of accommodation. In today’s competitive hospitality industry, hotels constantly innovate and upgrade their services to meet the evolving expectations of travelers. Luxurious resorts may offer spa treatments, concierge services, and entertainment options, while budget hotels focus on essential conveniences. The research also delves into the growing demand for sustainable and eco-friendly amenities, such as energy-efficient lighting, water-saving technologies, and locally sourced products. As the industry evolves, hotels must balance comfort, convenience, and sustainability to maintain customer satisfaction and loyalty.

Keywords: Hotel amenities, accommodation, customer service, hospitality industry, guest satisfaction, Wi-Fi, dining services, recreational facilities, security, housekeeping, business facilities, luxury hotels, budget hotels, sustainability, eco-friendly amenities, traveler experience.

Introduction.

Hotel amenities play a crucial role in shaping guests' overall experience and satisfaction. In the highly competitive hospitality industry, hotels must provide a range of services and facilities to meet the diverse needs of travelers. These amenities can vary from basic necessities, such as clean and comfortable rooms, free Wi-Fi, and complimentary

breakfast, to luxurious offerings, including spas, swimming pools, fitness centers, and personalized concierge services. Modern travelers, whether on business or leisure trips, seek accommodations that provide not only comfort but also convenience and value for money. Business travelers may prioritize meeting rooms, high-speed internet, and efficient customer service, while leisure travelers often look for relaxation and entertainment options. As customer expectations continue to evolve, hotels must continuously upgrade their amenities to enhance guest experiences and maintain a competitive edge in the market. Moreover, sustainability has become an increasingly important factor in hotel services. Many hotels are now incorporating eco-friendly initiatives, such as energy-efficient lighting, water conservation systems, and organic dining options, to appeal to environmentally conscious travelers. The demand for high-quality services combined with sustainability efforts highlights the importance of hotel amenities in ensuring long-term success in the hospitality industry. This article explores various types of hotel amenities, their impact on guest satisfaction, and the strategies hotels use to improve their services in response to changing customer needs and industry trends.

Main Body.

1. Types of Hotel Amenities. Hotel amenities can be broadly categorized into basic, luxury, and business-related services, each catering to different guest needs.

Basic Amenities: These are essential services that every hotel must provide to ensure a comfortable stay. They include clean and well-maintained rooms, free toiletries, Wi-Fi access, air conditioning, parking, and daily housekeeping. Additionally, many hotels offer complimentary breakfast, ensuring guests have a convenient start to their day. **Luxury Amenities:** High-end hotels and resorts provide exclusive amenities such as spas, wellness centers, infinity pools, fine-dining restaurants, personal butler services, and entertainment options. These facilities enhance the overall guest experience and create a sense of exclusivity. **Business Amenities:** Many hotels cater specifically to business travelers by offering conference rooms, coworking spaces, high-speed internet, printing services, and express check-in/check-out services. These amenities help professionals maintain productivity while traveling.

2. The Role of Amenities in Guest Satisfaction. Hotel amenities play a crucial role in determining guest satisfaction and influencing their choice of accommodation. The presence of modern, well-maintained amenities can enhance the overall experience and lead to positive reviews and repeat visits. Some key aspects include: Comfort and Convenience: Travelers expect their hotel stay to be as comfortable as possible. High-quality bedding, soundproof rooms, and efficient room service contribute to an enjoyable stay. Technology and Connectivity: Free high-speed internet, smart room controls, and entertainment options such as Netflix or cable TV are increasingly in demand. Hotels that invest in modern technology tend to attract more tech-savvy guests. Dining Options: A variety of dining services, including 24/7 room service, international cuisine, and healthy meal options, are crucial in satisfying different customer preferences.

3. The Impact of Amenities on Hotel Competitiveness. Hotels compete not only on price but also on the quality and uniqueness of their amenities. The hospitality industry continuously evolves, with hotels upgrading their facilities to attract more guests. Some emerging trends include: Personalized Experiences: Hotels now use guest data to offer personalized services, such as customized room settings, preferred dining options, and tailored travel recommendations. Wellness and Fitness: The rise of health-conscious travelers has led to an increased focus on fitness centers, yoga sessions, spa treatments, and organic food options. Eco-Friendly and Sustainable Practices: Many hotels are adopting environmentally friendly initiatives such as solar energy, biodegradable toiletries, and water-saving measures. These efforts not only reduce environmental impact but also attract eco-conscious travelers.

4. Challenges in Maintaining Hotel Amenities. While amenities significantly contribute to guest satisfaction, maintaining them can be costly and challenging. Some common issues include: High Maintenance Costs: Luxury amenities such as swimming pools, spas, and gyms require regular maintenance, which increases operational expenses. Changing Customer Expectations: As guest preferences evolve, hotels must continuously update their services to stay relevant, which requires additional investment. Staff Training and Service Quality: The success of hotel amenities depends on well-trained staff who can provide excellent customer service. Hotels must invest in employee training to maintain high service standards.

5. Future Trends in Hotel Amenities. As the hospitality industry continues to evolve, new trends are shaping the future of hotel amenities. Some of these include: Smart Hotels: AI-

powered chatbots, voice-controlled rooms, and keyless entry systems are becoming more common in modern hotels. Sustainability Initiatives: Hotels are increasingly adopting green practices, such as eliminating single-use plastics, introducing energy-efficient appliances, and sourcing local food ingredients. Enhanced Guest Experiences: Virtual reality (VR) experiences, themed hotel rooms, and cultural immersion activities are gaining popularity among travelers.

Conclusion:

Hotel amenities are a crucial factor in ensuring guest satisfaction, influencing customer preferences, and maintaining competitiveness in the hospitality industry. From basic necessities such as clean rooms and free Wi-Fi to luxury services like spas, fine dining, and wellness centers, the quality and variety of amenities greatly impact the overall guest experience. As customer expectations continue to evolve, hotels must consistently upgrade their facilities and services to meet modern demands. The growing emphasis on technology, personalized experiences, and sustainability has led to innovative changes in the industry, such as smart hotel features, eco-friendly initiatives, and enhanced wellness options. However, maintaining high-quality amenities comes with challenges, including high operational costs, evolving guest preferences, and the need for continuous staff training. To stay competitive, hotels must strike a balance between offering premium services and managing expenses efficiently. Looking ahead, the future of hotel amenities will be shaped by advancements in technology, sustainability efforts, and a deeper focus on personalized guest experiences. By embracing these trends, hotels can enhance customer satisfaction, build brand loyalty, and secure long-term success in the dynamic hospitality industry.

References:

1. Brotherton, B. (2013). *Hospitality Management: An Introduction*. SAGE Publications.
2. Kotler, P., Bowen, J., & Makens, J. (2016). *Marketing for Hospitality and Tourism*. Pearson.
3. Kandampully, J., Zhang, T., & Bilgihan, A. (2015). "Customer Loyalty: A Review and Future Directions with a Special Focus on the Hospitality Industry." *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 27(3), 379–414.

4. Choi, T. Y., & Chu, R. (2001). "Determinants of Hotel Guests' Satisfaction and Repeat Patronage in the Hong Kong Hotel Industry." *International Journal of Hospitality Management*, 20(3), 277–297.
5. Line, N. D., & Runyan, R. C. (2012). "Hospitality Marketing Research: Recent Trends and Future Directions." *International Journal of Hospitality Management*, 31(2), 477–488.
6. Bowen, J. T., & Chen, S. L. (2001). "The Relationship between Customer Loyalty and Customer Satisfaction." *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13(5), 213–217.
7. Hotel News Resource. (2023). "The Future of Hotel Amenities: Trends and Innovations." Retrieved from www.hotelnewsresource.com
8. World Tourism Organization (2022). *Global Trends in Hospitality and Tourism Industry*. UNWTO Publications.
9. STR Global (2023). "Hotel Industry Performance: An Annual Report." Retrieved from www.strglobal.com
10. TripAdvisor Insights. (2023). "Guest Expectations and the Importance of Hotel Amenities." Retrieved from www.tripadvisor.com

**«YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR» RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI**
3-TOM, 03-SON (31-Mart)

MUNDARIJA

1	ПРОБЛЕМА ЛИЧНОСТИ В ПСИХОЛОГИИ Ибрагимова Нозима Дилшодовна	5-7
2	O'RTA VA UZOQ MASOFALARGA YUGURISH TAHLILI Ashurov Raxmatillo Quvondiqovich,, Jumayev Asatillo Ro'zimurodovich	8-13
3	BO'LAJAK PEDAGOGLARNING TEXNOLOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA Avazov G'oyibnazar Berdiyevich, Xushboqov Xumoyun Alisherovich	14-20
4	SIMSIZ SENSOR TARMOQ TUZILMASINI TANLASH USULLARI VA ALGORITMLARI. Shaydullayev Jahongir Quadrat o'g'li	21-26
5	MAQSUD SHAYXZODA O'ZBEK VA OZARBAYJON XALQINING SERQIRRA IJODKORI Komilov Akrom Oybek o'g'li	27-30
6	“MAYIZ YEMAGAN XOTIN” HIKOYASIDA PERSONAJLAR NUTQI Ibodova Aziza Inomjon qizi	31-35
7	INKLYUZIV TA'LIM VA MAXSUS PEDAGOGIKA Xamidova Sitora Alisher qizi	36-41
8	CORPUS-BASED APPROACHES TO THE STUDY OF PHRASEOLOGY IN CONTEMPORARY ENGLISH Zuvaytova Sarvinoz Nusurxon qizi	42-46
9	ONKOLOGIYADA GISTOLOGIK TADQIQOTLARNING AHAMIYATI Mamatqulova Nilufar Xusanovna, Azimov Akmalbek Atajanovich	47-53
10	STENOKARDIALAR, TURLARI VA ULARNI DAVOLASH USULLARI Abdullayeva Diyora Baxtiyorovna, Boymurodova Sevara Amirulla qizi, Abduraimova Chinora Mirzoqul qizi	54-59

**"YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI**
Volume 3, Issue 03, Mart 2025

11	ФОТОДИНАМИЧЕСКАЯ ТЕРАПИЯ ПРИ ОСТРОМ ОБТУРАЦИОННОМ ХОЛЕЦИСТИТЕ У БОЛЬНЫХ ПОЖИЛОГО И СТАРЧЕСКОГО ВОЗРАСТА Музаффаров Нодирбек Саидович	60-66
12	РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ: ТЕНДЕНЦИИ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ Аскаралиева Муштарий	67-72
13	ANTENATAL NOBUD BO'LGAN SHAQALOQLAR TIMUSDAGI MORFOLOGIK O'ZGARISHLAR Eshqobilov Ozodbek Abdisodiq o'g'li	73-75
14	O'QUVCHI KASIY MOTIVLARINING METODOLOGIK ASOSLARI Sayitova Umida Hikmatillo qizi, Alimov Ulmasjon Ismat o'g'li	76-78
15	PSYCHOLOGICAL FEATURES OF AGGRESSION IN ADOLESCENTS Omonova Mukhlisa Dusnazar kizi, Sotvoldiev Shokhruzbek Nigmatulla oglu	79-84
16	O'SMIRLARDA AGRESSIYANING VUJUDGA KELISH ASOSLARI Omonova Muxlisa Do'snazar qizi, Sotvoldiyev Shoxro'zbek Nigmatulla o'g'li	85-87
17	ЛУГАВИЙ БИРЛИКЛАРНИНГ ТЕРМИНОЛОГИК СИСТЕМА СИФАТИДА ТАДҚИҚ ЭТИШ Ибатова Амира Шавкатовна	88-90
18	INKLUZIV TA'LIMDA TIL O'RGANISH JARAYONLARI: ZAMONAVIY TADQIQOTLAR VA YONDASHUVLAR Eshtemirova Gulsanam G'ulom qizi, Jamalova Nafisa O'tkirovna	91-95
19	INTEGRATING CULTURAL ELEMENTS INTO KOREAN LANGUAGE EDUCATION: STRATEGIES FOR DEVELOPING LINGUOCULTURAL COMPETENCE Pulatova Dilrabo Dilshodovna	96-101
20	YURIDIK TERMINLARNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI VA ULARNI O'RGANISHNING DOLZARBLIGI Abdurahmonova Zubayda Yo'ldosh qizi	102-106
21	ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОБЛЕМЫ ОБОСОБЛЕНИЯ В ЯЗЫКОЗНАНИИ Ходжиева Нафосатхон Илхомовна	107-110
22	HOTEL AMENITIES Mamarajabov Adham, Mamatmurodova Mahliyo	111-115
	OUTLINE	116-117